

u

U Lletra que a l'edat mitjana no es diferenciava de la V (→). (AB)

terme d'Inca. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1230. (M)

cari episcopal. Aquest mateix any reorganitzà el consell presbiteral i els arxiprestats. El 1976, presidí i aprovà

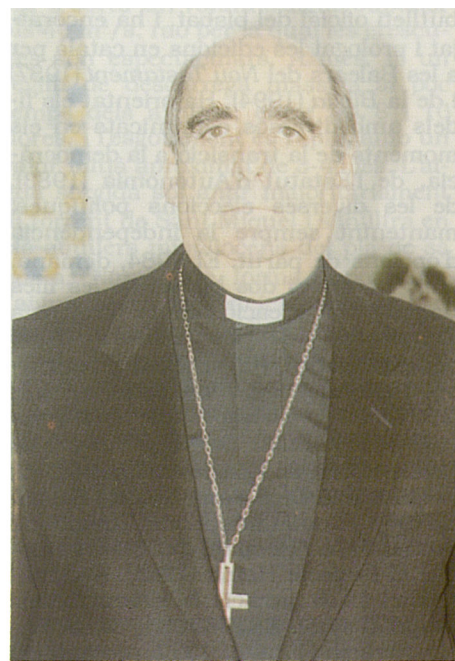
U, CA SA Antic rafal del terme de Palma. Era situat al lloc del Portitxolet. El 1890, confrontava amb ses Murteres, can Fred, Son Bordoí, Son Vallespir, Son Orpí, can Torres, Son Pudent i ses Figueres Baixes. Tenia casa, safareig i molí de vent per treure aigua. Era dedicat a hort, amb producció d'alfals, lleguminoses i hortalisses. El 1997, és totalment urbanitzat. El topònim, per altra banda, és una deformació de cas Saül. (DF)

UASUSI, ALQUERIA DEL Al terme d'Artà. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1232. (M)

↓ Teodor Úbeda Gramage

UANER ABENJULUZ ALGUAZARIA Antic rafal del terme musulmà de Sineu. És registrat en el *Llibre del repartiment de Mallorca* (1232). (M)

ÚBEDA GRAMAGE, TEODOR (Ontinyent, País Valencià 1931) Bisbe de Mallorca. El 1955, s'ordenà de prevere i, després d'uns anys d'exercici pastoral, estudià (1961-63) teologia a la Universitat de Sant Tomàs de Roma. Fou rector de Sant Roc de Benicalap (1963-67) i vicari episcopal (1967-70). El 1970, va ser designat bisbe auxiliar d'Eivissa. El 1972, rebé el càrrec d'administrador apostòlic de Mallorca i, el 13 d'abril de 1973, fou elegit bisbe de Mallorca, tot i que fins a 1976 regí la diòcesi d'Eivissa com a administrador apostòlic. El seu pontificat s'ha distingit per l'aplicació del Concili Vaticà II (1962-65). El 1974, dugué a terme una reestructuració de la diòcesi i la dividí en quatre zones, al capdavant de les quals nomenà un vi-

UARANI, ALQUERIA DEL Al terme d'Artà. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1232. (M)

UARSUET, ALQUERIA DEL Al

MARIA,
MARE
I
MODEL

CARTA PASTORAL DE TEODOR UBEDA
BISBE DE MALLORCA

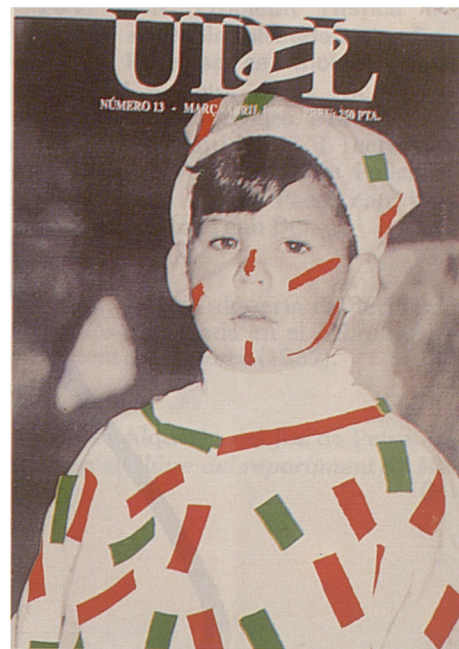
ANY DE LLUC

↑ Obra de Teodor Úbeda Gramage

la Setmana de Pastoral Urbana de Palma, que encetà les catorze assemblees diocesanes que tengueren lloc del 1978 al 1989. El 1979, començà a impulsar la formació de consells parroquials de pastoral i, el 1980, establí el Consell Diocesà de Pastoral, al qual donà estatuts definitius. El 1975, publicà, amb el bisbe de Menorca, Miquel Moncadas, una declaració sobre *La responsabilitat dels cristians en la promoció de la nostra llengua i cultura*. Així mateix, ha treballat per a la normalització lingüística del català en la litúrgia, en la documentació i publicacions de la diòcesi, concretament en el butlletí oficial del bisbat, i ha encoratjat i prologat les edicions en català per a les Balears del *Nou Testament* (1987) i de la *Bíblia* (1994). Ha orientat els fidels amb diversos comunicats en els moments de la transició a la democràcia, de l'Estatut d'Autonomia (1983), de les diverses eleccions polítiques, mantenint sempre la independència d'opcions de partit. El 1984, demanà, amb els altres dos bisbes de les illes Balears, la creació de la Província Eclesiàstica de les Balears. Amb aquests bisbes, ha publicat dues cartes pastorals: *Sobre ecologia i turisme* (1990) i *Constructors de solidaritat* (1994). Interessat per la promoció de l'acció social de l'Església, creà (1979) la Delegació Diocesana d'Acció Social. El 1976, fundà la Sapiència, que donà lloc (1981) a l'Hospital de Nit, i promogué el Projecte Home (1985). Així mateix, el 1978 propicià la federació dels grups d'esplai. El 1980, erigí l'associació Justícia i Pau. El 1972, reorganitzà

la vicaria per a la vida religiosa. Amb una carta pastoral, el 1983 convidà els mallorquins a celebrar l'Any de Lluc, amb motiu del I centenari de la coronació de la Mare de Déu (1884-1984), que ell inaugurà i clausurà. El 1991, patrocinà la Fundació Lluc. Aprovà els nous estatuts del Centre d'Estudis Teològics (1986) i del capítol de la Seu (1986). El 1988, féu publicar el *Directori pastoral dels sagraments*. Ha encoratjat la presència missionera de preveres, religioses i seglars al Burundi i al Perú. Ha fomentat l'ecumenisme a partir sobretot de l'atenció religiosa als turistes, singularment amb les Esglésies anglicana, luterana alemanya i sueca. El 1987, participà en la inauguració de la sinagoga de Palma. El 1995, inaugurà el Sinode Diocesà, que és previst que duri fins a 1998. Amb motiu del XXV aniversari de la seva ordenació episcopal, la diòcesi publicà el volum *Don Teodor Úbeda. 25 anys de bisbe* (1995). Ha presidit la Comissió de Pastoral de la Conferència Episcopal Espanyola els sexennis 1977-83 i 1989-95. Algunes de les seves cartes pastorals han estat editades com a fullets: *Maria, mare i model* (1983), *La beata Francinaina de Senelles, glòria i model de l'Església mallorquina* (1989), sobre el Congrés Eucarístic Internacional de Sevilla (1993), als joves de Mallorca (1994) i sobre l'inici del Sinode Diocesà (1995). Va recollir en quatre volums les conferències quaresmals de 1984, 1985, 1986 i 1987, amb el títol de *Respuestas cristianas*. El 1974, publicà *Celebraciones bíblico-litúrgicas para preparar la primera comunión y la confirmación*. (PLI)

↓ Francisco Úbeda Marín, *Retrat de dona*

↑ Portada de la revista Udol

ÚBEDA MARÍN, FRANCISCO (Almeria 1918 - Sevilla 1992) Pintor. Entre 1933 i 1935, estudià a les escoles de belles arts d'Almeria, de Santa Isabel d'Hongria (Sevilla) i de Sant Jordi (Barcelona). Fixà la residència a Sevilla (1944-51), Brasil (1952-67) i Mallorca (1968-80). El 1942, féu la primera mostra individual a Almeria. Posteriorment, exposà també a Sevilla (1949), Rio de Janeiro (Brasil) i Palma (1978, 1981 i 1982). Fou director i propietari de la galeria d'art Arabí, situada al carrer d'Arabí, de Palma. En la seva obra, hi plasmà una temàtica paisatgística i de figura humana, en un estil postimpressionista.

UBIANA, NA Propietat rústica del terme de Petra, situada entre sa Canova Vella, Son Nero i Son Canals Vell.(M)

UDOL Publicació editada, des de 1993, a Llubi per l'Associació Cultural Udol. Ofereix informació local i conté seccions dedicades als esports, la gastronomia i l'opinió. És de periodicitat bimensual i es redacta íntegrament en català.

UDRÓ, PENYAL DE L' Indret de la costa del terme de Pollença, situat entre el cingle Verd i la cova de les Bruixes. (M)

UDRÓ, S' Indret de la costa del terme d'Escorca, situat entre es Serradell i la cova de sa Fam. (M)

↑ Fonts Ufanes

UETAM Vegeu *Mateu Nicolau, Francesc.*

UEU, CA S' Propietat rústica del terme de Son Servera, situada entre can Siurell, Son Gri, la font de la Vila i Son Vell. (M)

UF, COVA DE L' Indret de la costa del terme de Llucmajor, situat entre el pas de sa Senyora i la cova des Lladres. (M)

UFANA, CAMÍ D' Al terme de Campos. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1487. (M)

UFANA, FONT Al terme d'Artà, situada entre el puig del Rei, el puig Geneta, la possessió de sa Cova i el coll des Pescadors. (M)

UFANES, FONTS Surgència vauclosiana que, situada al terme de Campanet, a la possessió de Gabellí Petit,

fa part d'un sistema de fonts estès des de Massana fins a l'esmentada possessió. Les sortides d'aigua més rellevants d'aquest sistema es troben, a més de Gabellí i Massana, a Biniatró. Aquestes surgències temporals són degudes a un vessament cabalós —per saturació i de forma superficial i subterrània— de l'embassament subterrani d'aigua, que es localitza a la base d'un escarpament calcari. La formació d'aquesta bossa hídrica és deguda, d'una banda, a la configuració del subsòl i, de l'altra, a l'elevada pluviometria de la zona (amb valors de 60 mm/dia i de més de 1.000 mm/any). Amb relació als carbonats que conformen el subsòl, presenten fissures reomplertes d'argila, a la part inferior, i una porositat de tipus caverna —força abundant i de desenes de metres de gruix—, a la part superior. De resultes d'això, la permeabilitat és baixa en profunditat i molt alta a les capes superiors. Així mateix, aquesta permeabilitat és la causant tant de la baixa capacitat d'emmagatzemament, com de la ràpida resposta de les fonts a la pluja. La unitat hídrica que alimenta les sortides d'aigua fa 45 km² de superfície i té una gruixa de 200-

600 m. De periodicitat intermitent, les rajades d'aigua es produeixen entre tres i set vegades per any, de novembre a abril. El cabal mitjà anual brollat és de 10-12 hm³. Així mateix, pot arribar a sortir un volum d'aigua superior als 40 m³/s, raó per la qual les crescudes són espectaculars. A més, té un règim de descàrrega massiva al poc temps dels aiguats, entre les 8 i 10 hores, i l'esgotament és ràpid, amb un valor mitjà aproximat de 3-4 dies. L'aigua sorgida sol anar majoritàriament al torrent de Sant Miquel i s'infiltra en els aquífers mioptocens del pla de sa Pobra. Només de forma esporàdica, l'aigua de les surgències arriba, a través del citat curs, a l'Albufera de Mallorca. Per altra banda, el s XIX es féu un pou, vora el camí de Teló, per aprofitar-ne la reserva hídrica del subsòl, que va esser, després, aprofundit, tot i que no s'aconseguí més cabal. Darrerament, s'han fet estudis i prospeccions per regularitzar les aigües i accedir-hi, però sense gaire èxit. (ACo/Bec)

UFANES, TORRENT DE SES Al terme de Campanet, també denominat

↑ Torrent de ses Ufanes

de ses Fonts. Amb devers 1,5 km de longitud, fa part del darrer tram del torrent de Teló (←) i s'integra, a la vega-da, a la conca hidrogràfica del curs de Sant Miquel. El torrent de ses Ufanes s'ajunta al Mal torrent de Massana i conflueix, a l'altura de l'oratori de Sant Miquel, amb el torrent de Comafreda i dona lloc al torrent de Sant Miquel. Del conjunt d'afluents d'aquest curs, el torrent de ses Fonts és el que du més aigua, sobretot per causa de l'aportació hídrica que rep de les fonts Ufanes (←).

UGONS (*Ononis natrix* ssp. *ramosissima*) Mata de la família de les papilionàcies. Presenta les tiges dretes i molt ramoses i és pilosoglandulosa, viscosa i aromàtica. Té les fulles amb cinc foliols i les flors grosses, grogues i amb estries vermelles. El llegum és lineal i pilosoglandulós. Floreix de març a maig. Es fa a llocs secs i assolellats i a les voreres de camins i als arenals. **Ugons bords** (*Ononis viscosa*) Herba anual de la mateixa família que l'anterior. És ascendent, ramificada, pilosoglandulosa i robusta. Presenta les fulles trifoliolades i les flors axil·lars, petites i grogues. Els peduncles són filiformes, més llargs que les fulles, amb una aresta una o dues vegades més llarga que el pedicel. Floreix de març a abril. Viu a llocs secs i assolellats. **Ugons de roca** (*Ononis minutissima*) Mata de la mateixa família que les anteriors. Té les tiges llenyoses, ramificades i ascendents i les fulles petites i trifoliolades. Les flors són petites i gro-

gues. Floreix tot l'any i habita sobre roques i penyals des del nivell de la mar fins als cims més alts. **Ugons peu de pardal** (*Ononis ornithopodioides*) Herba anual de la mateixa família que les anteriors. És gràcil, més o menys ramificada, pubescent i glandulosa. Les fulles són trifoliolades i dentades. Els penduncles tenen de 2 a 3 flors petites de color groc i els llegums són toruloses. Floreix de març a juny. Es fa a llocs secs i assolellats. **Ugons vers** (*Ononis crispa*) Mata de la mateixa família que les anteriors. És endèmica

↓ Ugons de roca (*Ononis minutissima*)

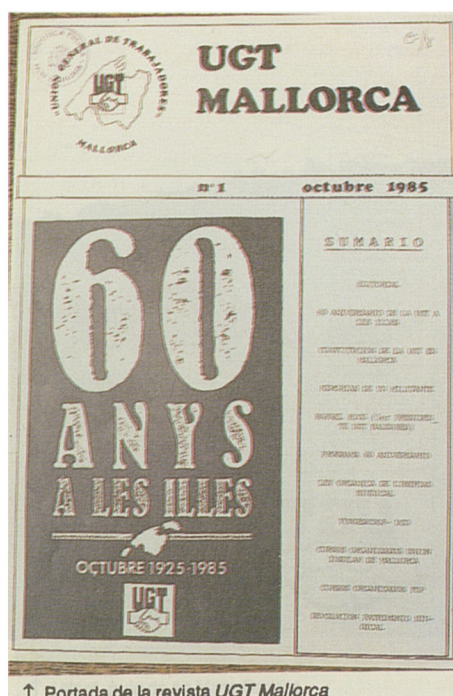

↑ Ugons (*Ononis natrix* ssp. *ramosissima*)

de Menorca i de Cabrera. És pilosoglandulosa, viscosa i aromàtica, amb fulles crispades, amb cinc foliols. Les estípules foliars són molt dentades i les flors, grosses, grogues i amb estries vermelles. Té el llegum lineal i pilosoglandulós. Floreix de març a abril. Habita a llocs secs i assolellats. **Ugons vers de muntanya** (*Ononis zschackei*) Mata de la mateixa família que les anteriors, endèmica de la part central de la serra de Tramuntana. És pilosoglandulosa, viscosa i aromàtica. Té les fulles crispades, amb cinc foliols, i les

↓ Ugons vers de muntanya (*Ononis zschackei*)

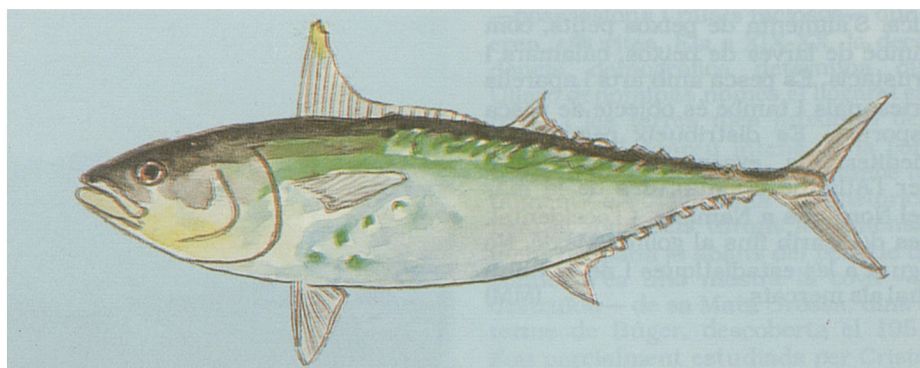

↑ Portada de la revista UGT Mallorca

flors grosses, grogues i amb estries vermelles. El llegum és linear i pilosoglandulós. Floreix de maig a juny. Viu a llocs assolellats, des del nivell de la mar fins als 800 m. (GA)

UGT MALLORCA Butlletí publicat a Palma per la Unió Insular de Mallorca de la Unió General de Treballadors —UGT—. N'era coordinador Rafel Aguiló Inglés. Entre octubre de 1985 i abril de 1986, en sortiren sis números, que incloïen informació laboral diver-

↓ John Ulbricht Paisatge

↑ Ullada (*Euthynnus alletteratus*)

sa i, també, sobre l'organització, les activitats i història de la UGT. Es redactava en castellà, tot i que incloïa algun article en català. (DG)

ULBRICHT, JOHN (L'Havana 1926) Pintor. El 1931, s'instal·là amb la seva família als Estats Units. Estudià (1946-50) a l'Institut d'Art de Chicago, on obtingué (1950) una beca per ampliar estudis a Mèxic. Entre 1952 i 1954, fou director assistent del Museu d'Art de Denver (EUA). El 1956, fixà la residència a Mallorca. Fèu (1951) la primera mostra individual a Mèxic i, posteriorment, ha exposat a Palma (des de 1957), Madrid (des de 1960), París (1969), Londres (1970), Tarragona (1972), València (1975), Santander (1979), Pollença (1985 i 1992) i Barcelona (1988 i 1991), a més de diversos indrets dels EUA i d'Alemanya. Ha participat en la Mostra Internacional

d'Art Contemporani —ARCO— (1984-89), de Madrid. El 1986, li fou dedicada una exposició antològica al Museu Municipal de Belles Arts de Santander. En els seus inicis, conreà l'art abstracte, però, a partir de 1962, derivà cap al realisme, dins una temàtica de natures mortes, paisatges i motius vegetals. També ha pintat retrats de personalitats internacionals, com Picasso, Miró, Robert Graves i Gerald Ford, entre d'altres. Es conserva obra seva a la National Gallery, de Londres, al Parlament Europeu, d'Estrasburg (França), i a diversos museus dels Estats Units.

ULL, CAP DE L' Al terme de Pollença, anomenat també cap del Vent. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1789. (M)

ULLADA (*Euthynnus alletteratus*, Rafinesque 1810) Peix de l'ordre dels perciformes i de la família dels escòmbrids. És una espècie gran, que pot arribar a fer 100 cm de longitud, tot i que la mitjana oscil·la entre els 30 i els 80 cm. Té el cos robust i fusiforme. Presenta dues aletes dorsals separades per un espai molt curt i amb els radis anteriors més alts que els posteriors. A continuació de la segona aleta dorsal, hi ha vuit pinnules i després de l'anal, set. Les pectorals i les pelvianes són curtes. El cos és nu, excepte la part de la zona toràcica i la línia lateral. El peduncle caudal és estret i amb una carena a cada costat. L'aleta caudal és escotada i simètrica. El dors, de color blau, té unes taques a la part mitjana i posterior. El ventre i la base dels flancs són platejats. Presenta cinc taques, entre les aletes pelvianes i les pectorals, que són molt característiques. És una espècie epipelàgica en aigües costaneres, però també és característica dels canals entre illes. La reproducció té lloc entre la primavera i la tardor i els ous són pelàgics planctò-

ullal, font de l'

nics. S'alimenta de peixos petits, com també de larves de peixos, calamars i crustacis. Es pesca amb arts i aparells artesanals i també és objecte de pesca esportiva. Es distribueix per tota la Mediterrània, excepte la mar Negra, per l'Atlàntic oriental, des de la mar del Nord fins a Namíbia, i l'occidental, des del Carib fins al golf de Mèxic. No figura a les estadístiques i no és habitual als mercats. (MM)

ULLAL, FONT DE L' Al terme d'Andratx. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1593. (M)

ULLAL, L' Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Bessó de Llenaire, el coll d'en Janet, Siller de l'Ullal i la Gola. (M)

ULLAL, S' Propietat rústica del terme de Calvià, situada entre can Mascaró, sa Teulera, ses Rotes Velles i el puig d'Enmig. ■ Terrenys del terme de Capdepera, estesos entre el coll d'Os, Benifela, el puig d'en Nofre i Can Pastilla. ■ Al terme de Capdepera, estesos entre na Llana de Dalt, s'Ovelleta, la coma des Caramel·lo i can Simoneta. (M)

ULLAL DE BONANY, FONT DE S' Vegeu *Baster, font d'en*.

ULLAETS, ES Terrenys del terme de sa Pobla, estesos entre ses Jonqueres Veres, cas Magarro, can No-pas i can Pere Guida. (M)

ULLALS, FONTS DELS Al terme de Campanet. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1283. (M)

ULLARÓ Llogaret agregat al municipi de Campanet, situat al Raiguer. Les terres històricament adscrites a Ullaró ocupen tota l'àrea SE del terme, entre Son Xapeta, el nucli urbà, es Pou Bo, Son Cabot, Son Estrany, Son Pacs, sa Cova de Fangar, sa Coma de s'Aigua i els termes de sa Pobla i Búger. El nucli d'Ullaró —integrat pels casals de Son Garreta, Son Ponç i 41 cases, moltes en ruïnes— tenia (1996) 15 habitants, denominats ullaroners. Enllaça amb la vila mitjançant el camí d'Ullaró. El districte comprèn tres

↑ Ullaró, urbanització i cases de Son Borràs

àrees molt definides, disposades en un eix NW/SE. La més vinculada al nucli d'Ullaró és formada per la zona oriental dels turons de Campanet i correspon a terrenys de l'època miocènica, de l'estatge burdigalià, amb margues, conglomerats calcaris i gresos. S'hi localitzen els turons de Son Borràs (112 m) i de sa Talaia de sa Mata Grossa (102 m). En el centre, al llarg del torrent de Sant Miquel, s'estén una planor de dipòsits al·luvials quaternaris de terra rossa. La tercera zona, a l'extrem N, correspon al puig de Son Corró, format per materials calcaris del Juràssic (135 m) la cota màxima del districte. La cota mínima (19 m) se situa a l'extrem oriental, en el torrent de Sant Miquel, en el punt de la partió dels termes de Campanet, Búger i sa Pobla. El clima és sec subhúmit, amb una temperatura mitjana anual de 16 a 17°C i una oscil·lació tèrmica de 15 a 15,5°C. La pluviometria mitjana anual se situa al voltant dels 700 mm. Hi predominen els vents de ponent, lleuant i llebeig, amb una incidència constant de les brises de gregal, procedents de la badia d'Alcúdia. Les formacions d'alzinars es concentren a la zona de turons de sa Mata Grossa, que fou la reserva forestal de les antigues possessions de Son Ponç i Son Gil. A les voreres dels camins, dels conreus i del torrent de Sant Miquel, hi apareixen petits grups d'alzines. A tot el districte, els pinars envaeixen els alzinars i tendeixen a convertir-se en la forma de bosc predominant. L'ullastrar apareix en formacions mixtes amb els alzinars i pinars i es troba també als mar-

ges dels camins, conreus, torrents i síquies. El garroverar és, des del període islàmic, un dels conreus predominants. Ocupa sobretot els turons, però manté una relativa presència al pla. L'olivar, fonamental per a l'economia de la contrada els s XIV-XIX, ha desaparegut i en sobreviuen només petites formacions o exemplars aïllats. El conreu expansiu dels s XIX-XX, fou l'ametler, ara en recessió, que anà substituint els olivars en decadència i combinant-se amb els garroverars, des dels turons al pla. Els figuerals, que foren fonamentals per a la ramaderia porcina, han desaparegut i en resten només petites àrees o exemplars aïllats, en una decadència total. El reguiu és l'element més dinàmic de la contrada. Històricament es limitava als petits horts de Son Garreta, Son Ponç i Son Corró. A la fi del s XIX, es va fer el pou de Son Ponç, que es va complementar amb un gran safareig. A la zona plana veïna dels termes de Búger i sa Pobla, es crearen (s XIX-XX) nous horts, dotats de cases, molí de vent i safareig. En el context de l'economia turística, tota l'àrea compresa entre el camí de sa Mata Grossa, el camí de Son Corró, el torrent de Sant Miquel i el terme de sa Pobla fou convertida en terreny de reguiu, dedicada a la producció intensiva d'hortalisses, amb algunes zones d'arbres fruiters. L'electrificació de tota la zona permeté la substitució dels motors d'explosió —que havien desplaçat els molins de vent— pels motors elèctrics. El regatge tradicional per inundació va ésser reemplaçat pel d'aspersió. Finalment, s'hi introduí el sistema d'hivernacles,

↑ Ullaró, pulg de sa Mata Grossa

sobretot aplicat al conreu de fraules. Les possessions més rellevants del districte d'Ullaró han estat Son Garreta, Son Corró i Son Ponç d'Ullaró, actualment dividides de forma total o parcial. Han tengut també importància les possessions, rafals, propietats i terrenys de Son Barrera, Son Borràs, can Bracet, Son Buades, es Camp d'en Morei, es Camp des Pont, es Camp de ses Porrasses, es Camp d'en Serra, can Capellí, can Carraixet, sa Cegonya, es Clos, sa Closa, es Clos d'en Melià, es Clos d'en Pallard, can Coix, l'hort de sa Coma de Son Garreta, Son Dolç, ses Empeltades, s'Erassa, s'Estepar, es Figuerol, es Garroverar, Son Gil, Son Huguet, Son Jaume, Son Jaume Vell, Son Jordà, can Julià, Son Llobera, cas Llubiner, Son Maniac, can Manxa, Son Matge, es Marquet, sa Mata Grossa, can Mells, s'Olivar, s'Olivaret, Son Pallard, can Pere Perot, es Pont, es Pouet, es Racó, Son Roquer, sa Rota d'en Gari, ses Rotes d'en Batall, ses Rotes d'en Perot, ses Rotes d'Ullaró, Son Sardina, sa Sort, sa Talala, can Taronja, Son Togores, can Tonet, sa Vinya, sa Vinyassa, sa Vinyeta i can Xisquet. Dins el districte es localitzen el llogaret de Son Jan, les àrees de població històricament dispersa de ses Rotes d'Ullaró i de sa Talala de sa Mata Grossa, la urbanització de Son Borràs i la zona de residències secundàries dels establiments de Son Garreta. El districte d'Ullaró presenta —pel fet de no haver constituït mai una demarcació municipal ni eclesiàstica— uns límits imprecisos i fluctuants. Segons les fonts i les èpo-

ques, Son Borràs, Son Corró i altres propietats han estat adscrites, o no, al districte. Ullaró, d'altra banda, és una denominació polisèmica el significat de la qual ha variat profundament al llarg dels segles. El 1229, designava una alqueria islàmica. Els s XIII-XV, havia passat a indicar cada una de les possessions i propietats formades a partir de les divisions de la primitiva alqueria. Els s XVI-XIX, feia referència tant al nucli de població sorgit al voltant de les possessions derivades de l'antiga alqueria, com a totes les terres

↓ Ullaró, camí vell de Palma

—possessions i rafals inclosos— que li eren atribuïdes. Els s XIX-XX, la decadència demogràfica determinà que Ullaró denominàs només el llogaret estricte i les terres més pròximes dels voltants. El conreu intens de la contrada hi ha fet desaparèixer gairebé totalment els jaciments prehistòrics. Però la zona dels turons fou intensament ocupada ja abans del període talaiòtic. N'és una mostra la cova —ja destruïda— de sa Mata Grossa, dins el terme de Búger, descoberta el 1951. Fou parcialment estudiada per Cristòfol Veny. Aquest hipogeu aprofitava un buit natural i s'hi descobrí un aixovar corresponent al pretalaiòtic II, que fou depositat al Museu de Lluc. L'ocupació de les terres altes continuà en el període talaiòtic I, a la tanca del pulg de Son Corró, es trobà un mànec de pàtera grega de bronze, estudiat per García Bellido, corresponent al talaiòtic IV. Durant l'època romana, el poblament del districte fou estimulat per la proximitat de l'eix viari Palma-Pol·lència, el més important de Mallorca. Hi rebé un fort impuls el conreu de la vinya i dels cereals. En el període islàmic, hi sorgí —probablement sobre un poblament del període clàssic— l'alqueria d'Ullaró. La captació de l'aigua, mitjançant *qanawat* i pous, permeté l'impuls de l'horticultura. A la contrada, s'atribueix un origen islàmic als pous de sa Cegonya, d'Ullaró i de Son Ponç. Durant l'època islàmica, a Ullaró, es plantaren garroverars, destinats a l'alimentació de la ramaderia equina. Tot el territori feia part, aleshores, del juz d'Inkan. La con-

↓ Ullaró, camí de Campanet

↑ Ullaró, rafal d'en Llobera

trada, de fàcil accés i sense defenses naturals, fou dominada pels conqueridors catalans ja el 1229, abans de la caiguda de Madina Mayurqa. En el repartiment de Mallorca (1232), Ullaró correspongué a la part reial i fou adscrit a Inca tant en el terreny eclesiàstic (1232-48) com en el civil (1232-1300). Posteriorment, féu part de la parròquia de Sant Miquel de Campanet (1248-1315) i, després, de la de sa Pobla (1315-68). En el terreny civil, però, fou adscrit a sa Pobla (1300-68). Finalment, quan Campanet es convertí en municipi i parròquia segregat de sa Pobla, Ullaró li fou definitivament adscrit (1368), d'acord amb el que disposà (1366) el bisbe Antoni de Galliana. Ullaró fou el punt escollit, com a terreny neutral entre Campanet i sa Pobla, per fer pública l'acta de divisió entre les dues noves demarcacions municipals i parroquials (1372), d'acord amb les disposicions de Pere el Cerimoniós, i en fou un dels testimonis Arnau Ponç d'Ullaró. El desenvolupament de l'alqueria, primer, i la seva posterior divisió en diverses possessions i en mitjanes i petites propietats, després, fou afavorit pel fet d'estar situada a la intersecció de dos grans eixos viaris: el camí de Palma a Alcúdia —continuació de la via romana Palma-Pol·lència— i el camí de na Pontons, que enllaçava el Raiguer —i la Serra— amb les terres del Pla i del Llevant. A Ullaró, en el s XIII, hi hagué establiments i compravendes de cases, terres i altres béns, signe d'un poblament relativament intens. Així, Pere de Far establí (1278) a Joan Capó un

moli d'aigua a Ullaró. Els s XIII-XIV, les famílies Ponç i Pujals foren les principals titulars de terres a la contrada. La primitiva alqueria islàmica d'Ullaró fou dividida ja en el s XIII. Una part passà a la família Togores (s XIII-XV) i començà a denominar-se alqueria Togores i, finalment, Son Togores. Després, fou propietat de la família Socies —Garreta— (s XV-XVII) i prengué la denominació de Son Garreta. Finalment, passà als Despuig (s XVIII-XX), fins que fou totalment establerta i desaparegué com a propietat relle-

↓ Ullaró, Son Corró

vant. L'altra part de l'alqueria islàmica fou propietat (s XIII-XX) de la família Ponç —Estel— i adoptà el nom de Son Ponç d'Ullaró. És també documentada amb les denominacions de Son Estel, Son Ponç Estel i, abreujadament, Son Ponç. Es mantengué com a possessió fins que, a la fi del s XX, fou objecte de successives divisions i parcel·lacions. Els Ponç i els Pujals no actuaren com a rendistes, sinó com a veritaders empresaris d'activitats agràries, ramaderes i comercials. Arnau Ponç, propietari d'alguns esclaus, feia (1339) societat per arrabassar, a Ullaró, les garrigues del Murtar i administrar-ne les collites i pastures i, mitjançant una societat d'amitgeria amb propietaris d'altres municipis (1345), posseïa ramaderia ovina. El 1339, Bernat Pujals tenia, en comanda, ramaderia ovina procedent d'altres termes veïns. Ambdós propietaris d'Ullaró rebien crèdits dels jueus d'Inca. La relació de la gent d'Ullaró amb la dels nuclis veïns de Campanet, Búger i sa Pobla donà lloc a constants enllaços matrimonials. La integració dels ullaroners en el govern de Campanet es fa evident en la llarga relació de membres de les famílies dels Ponç —Estel—, dels Socies —Garreta—, dels Pasqual —de ses Rotes— i dels Ponç —Perot— que, entre d'altres, ocuparen (s XIV-XIX) els càrrecs de batle, jurat, conseller, mostassaf, clavarí i oïdor de comptes. Foren també consellers del Gran i General Consell, en representació de Campanet. Aquestes famílies tenien arxiu familiar propi, com el dels Ponç —Estel—, inventariat el 1644. Els establiments,

↑ Pou d'Ullaró

les divisions i les compravendes de terres i cases d'Ullaró permeteren l'expansió del nucli i l'arribada de noves famílies. Els ullaroners participaren intensament en les Germanies (1521-23); els Socies —Garreta— es decantaren pel bàndol reialista, però els Ponç —Estel— militaren dins les files dels agermanats i sofriren la repressió que seguí (1524) la derrota de la revolta. El 1528, els principals propietaris a Ullaró eren Gabriel Borràs, amb la possessió de sa Cegonya (200 lliures); un altre Gabriel Borràs, amb una possessió al camí de sa Pobla (200); Pere Borràs, amb una propietat de 16 quarterades; Antoni Socies, amb una possessió de 80 quarterades (700); Pere Siquier —Gros—, amb una possessió de 40 quarterades (300); Arnau Ponç, amb la possessió de Son Ponç i el rafal de sa Mata Grossa (700), i —cadascun amb la seva possessió— Joan Ponç (200), Pere Ponç (150), Bartomeu Escala (200) i Miquel Estrany (300). En conjunt, hi predominava encara la gran propietat, però guanyaven terreny les mitjanes i petites, afavorides per les divisions i els establiments. El 1578, les propietats més importants d'Ullaró eren Son Garreta (3.000 lliures), de Cristòfol Socies —Garreta—; Son Ponç (2.800), de Miquel Ponç —Estel—, i Son Borràs, de Bartomeu Borràs (700). Una preocupació constant dels jurats de Campanet fou mantenir en bon estat els camins que travessaven el llogaret i, sobretot, el pou comú d'Ullaró, situat en el camí de na Pontons, que fou adobat i enfondit (1571). El bandolerisme del s XVII in-

cidi durament a Ullaró i foren constants els assassinats i els robatoris. Els s XVI-XVII, era un fet generalitzat entre els ullaroners tenir a les cases armes blanques o de foc. Els inventaris relacionen arcabussos, escopetes, llances, espases, alabardes, coltells, ballestes i d'altres armes. La violència derivava sovint de l'actuació de bandes, al servei de senyors. A Ullaró, foren morts a arcabussades Francina Gil (1625), Cristòfol Socies —Garreta— (1630) i Pere Pasqual —de ses Rotes— (1641). La pesta bubònica (1652-53)

↓ Ullaró, font de Son Garreta

imposà una pausa a l'onada de crims. El contagi causà 63 víctimes en el terme, distribuïdes entre Campanet (38), Búger (13) i Ullaró (12), la zona més afectada en relació al pes demogràfic. Dins el terme de Campanet, el primer lloc afectat per la pesta fou Son Gil, on s'extinguí la família propietària. Afectà també les famílies dels Ponç —Estel— i dels Ponç —Perot—. Després de la pesta, els campaneters que se n'havien alliberat agrairen la protecció divina contra el contagi bastint el retaule de Sant Josep (1653), situat després a l'oratori de Sant Miquel. Hi figuren sants, els noms dels quals es relacionen amb les principals famílies propietàries d'Ullaró: Sant Antoni de Pàdua, per Antoni Socies —Garreta—; Sant Gil, per la família Gil, propietària de Son Garreta; Sant Gil, per la família Gil, propietària de Son Gil, i Sant Ponç, per la família Ponç —Estel—, propietària de Son Ponç. D'altra banda, passat el contagi, la criminalitat repregué immediatament. Moriren d'arcabussada Joan Serra —de Son Corró— (1653), Antoni Barrera (1654), Pere Ponç —Perot— (1655), Miquel Socies —Garreta— (1663), Catalina Tortella (1668) i Martí Cabanelles (1676). El 1665, els ullaroners Antoni i Cristòfol Socies —Garreta—, pare i fill, assassinaren el capità Bartomeu Bennàsser —Serigot—. Per eradicar el bandolerisme a Ullaró, les autoritats de Mallorca adoptaren mesures radicals. El virrei ordenà retirar la gent de les possessions (1659-60), a fi que els bandolers no hi poguessin trobar menjar ni refugi. El 1666, durant la persecució general, el senyor Pere-

↑ Ullaró, camí de na Pontons

Joan Andreu ordenà que ningú sortís d'Ullaró ni anàs a fer feina portant queviures, sota pena de la vida. El mateix any, el governador de Mallorca, Agustí Gual, es presentà a Ullaró i féu tancar les cases de Son Garreta, Son Ponç, Son Gil, Son Melis, can Mari i el rafal d'en Llobera, a més de deu cases del llogaret. En un context general de violència, a més dels assassinats, Ullaró sofí tota casta de fets delictius: la resistència armada d'Arnau Socies —Garreta— contra el batle reial de Campanet (1664); el rapte violent d'Antonina Bennàsser (1665) i la persecució del bandoler Pere Socies —Reiet—, que cercà refugi a l'església de Campanet (1666). Per lluitar contra el bandolerisme, les autoritats de Mallorca exigiren la col·laboració dels ullaroners. Així advertiren (1666) els propietaris de Son Garreta i Son Ponç que havien de tenir a punt el cavall armat per servir el rei contra els delinqüents. El 1642, Pere Pasqual —de ses Rotes— fou posat al capdavant d'un contingent que portava delinqüents a les presons de Palma. El 1644, el virrei nomenà Joan Ponç —Estel— comissari reial per perseguir els bandolers. També per reprimir la delinqüència, els virreis designaren lloctinents perpetus els ullaroners Guillem Pasqual —de ses Rotes— (1667), Llorenç Ponç —Perot— (1674) i deq3 Pere Ponç —Estel— (1684). La violència minvà a Ullaró a la fi del s XVII, però reprengué durant la Guerra de Successió: Miquel Celià —Xerovia— intentà matar a arcabussades Antonina Socies (1702) i

Antoni Barrera assassinà Guillem Pasqual —de ses Rotes— (1714) i Gabriel Capó —Bielet— (1717). Tot i la incidència de la Germania i l'agitació del bandolerisme, la dinàmica de les activitats agràries i ramaderes es mantengué a Ullaró durant els s XVI-XVII i la divisió de la propietat impulsà el poblament i l'edificació de cases. La producció principal era l'olivar, que ocupava sobretot els costers. Empeltar ullastres era una de les tasques imposades als amos o amitgers. L'oli era elaborat a les tafones de Son Garreta,

↓ Ullaró, camí de can Mari

Son Ponç i Son Corró, que disposaven també de safareigs i botigues d'oli. Els garroverars ocupaven bona part dels costers, amb una producció d'alta qualitat. Hi havia algunes extensions de vinya i Son Garreta, Son Corró i Son Ponç tenien cups per a l'elaboració de vi. Vora les cases i dins les petites propietats, hi abundaven les parres destinades al proveïment de raïms de taula o per penjar. Els figuerals —la sembra dels quals era, a vegades, establerta en els contractes d'arrendament— permetien el manteniment de la ramaderia porquina, que proveïa de carn, saïm i embotits. Les figues, d'altra banda, eren un complement important de la dieta dels ullaroners i eren assecades per al consum directe o per elaborar pans de figa. D'ametlers, només n'hi havia exemplars aïllats vora les cases de les possessions i els rafals. Fins a mitjan s XVIII, no ocupà extensions significatives, concretament a Son Gil. Els fruiters més importants eren els magrangers, de les varietats agres, de les quals s'elaborava Son Garreta (s XVIII-XIX), un xarop destinat a la cuina senyorial dels Despuig. La ramaderia predominant a la contrada era l'ovina, que subministrava pells, llana, llet, brossat i formatge. La llana —amb altres fibres tèxtils— era filada a les cases durant les èpoques de més poca activitat agrícola. Les cabres, perilloses per als arbres i conreus, eren prohibides. Les possessions i rafals tenien també aviram, que era lliurat, en part, als senyors d'acord amb els arrendaments. La producció de ce-

↑ Ullaró, antic molí del camí de sa Pobla

reals era clau per al consum humà —blat i xeixa— i per al bestiar —civada i ordi— i era molta als molins de sang de Son Garreta, Son Corró, Son Gil, Son Llobera i Son Ponç, però també als molins d'aigua i de vent de Búger i Campanet. El conreu de lleguminoses —faves, guixes i ciurons— garantia l'aportació de proteïnes. La planta tèxtil més conrada era el lli, que després s'amarava als torrents i es teixia a les cases. Als horts de Son Corró, Son Garreta i Son Ponç, hi havia morers de fulla, que permetien la cria de cucs de seda, fibra que era filada, amb torn, a les cases. La sericicultura és documentada a Ullaró els s XVII-XIX. Els alzinars permetien aglanar porcs i servien de refugi a la ramaderia ovina durant la xafogor de l'estiu. D'altra banda, subministraven llenya i s'hi produïa carbó i calç. Els pinars ocupaven aleshores només petites àrees marginals. De les murteres, se n'aprofitava el fruit i, sobretot, les fulles, que eren recollides, assecades i mòltes als trulls de Campanet. La pols de la murta —com també la de l'escorça dels pins— era aprofitada per a l'adobament de cuirs. Quant al bestiar de feina, els bous eren encara importants, però foren progressivament substituïts per les bèsties equines. Els cavalls s'utilitzaven per llaurar la terra i per al transport. Son Garreta i Son Ponç havien de tenir, cada una, un cavall armat per servir el rei. La ramaderia asinina era important per al transport de petites càrregues domèstiques i treballs lleugers de la terra. Les bèsties mulars, per la seva força i resis-

tència, eren fonamentals per al transport i per al conreu de les terres. Els creuaments constants de la ramaderia equina i asinina en el llogaret permetien mantenir contingent mular, si bé sovint havia de ser reforçat amb adquisicions a altres indrets de Mallorca. Tot i la xarxa de camins de què disposava Ullaró, el transport a esquena de bèstia hi predominà fins al s XIX, època en què es generalitzà el transport amb carro. La creixent pressió demogràfica impulsava la labor dels roters a zones dels puigs de sa Talaia de

↓ Ullaró, Son Borràs

Mata Grossa i de Son Corró, on arrabassaven garrigues per crear noves àrees de conreus i de pastures. El proveïment de dolç es feia a través de la mel obtinguda a les caseres situades a les garrigues i vora les cases de les possessions. A la primera meitat del s XVII, les dificultats econòmiques determinaren el segrestament de sa Mata Grossa (1636), de Son Ponç (1643) i de ses Rotes (1646). A la fi del s XVII, l'economia prengué un nou impuls i s'incrementaren els establiments i les compravendes de terres. El 1680, l'honor Pere Barrera adquirí les terres de sa Rota d'en Jan, confrontades amb el camí d'Alcúdia, on sorgí després el llogaret de Son Jan. La família Huguet gaudi d'un cert relleu a Ullaró, on tenia (s XVI-XVIII) el rafal de Son Huguet. Quan la família s'extingí agnàticament, el rafal passà (1730) als Serra. Hi destacà també (s XVI-XVIII) la família Llobera, titular del rafal d'en Llobera, que fou parcialment adquirit (1731) pels Despuig. El 1667, a través de la Cúria del Reial Patrimoni, la senyora Melchora Martínez de Marcilla, comtessa de Montenegro i de Montoro, comprà, per 4.150 lliures, la possessió de Son Garreta, de l'heretat d'Antoni Soces —Garreta—. El 1668, adquirí les terres veïnes, dites s'Argila, i les agregà a la possessió. El 1687, després de fer-hi grans millores, la comtessa féu donació de Son Garreta al seu fill, Joan Despuig i Martínez de Marcilla, II comte de Montenegro. Aquest, el 1730, adquirí l'oliviar del rafal d'en Llobera, que havia estat de les famílies Bennàsser (s XV), Borràs (s XV-

↑ Ullaró, oratori vell de Son Garreta

↑ Ullaró, oratori nou de Son Garreta

↑ Ullaró, can Ros

XVI) i Llobera (s XVI-XVIII). D'altra banda, la senyora Maria Ferrer de Santjordi fou instada pels creditors a vendre els alous que tenia a Campanet, els quals adquirí (1744), a través de la Cúria, el noble Llorenç Despuig Fortuny, canonge de la Seu de Mallorca, que els vengué (1751), per 1.050 lliures, al notari Miquel Bennàsser. Aquest els llegà (1769) al senyor Mateu Garau Bennàsser —de Son Garau—, que els capbrevà (1773-81). El procurador dels Despuig fou, a la contrada, el notari Bartomeu Alemany Bennàsser (1724). Després de la seva mort, en fou nomenat procurador (1781) el seu fill, també notari, Mateu Alemany Rosselló, de la possessió de Son Alemany (Búger). Mentre els Despuig concentraven terres i adquirien drets senyorials, altres propietats es fragmentaven, com sa Mata Grossa, que fou dividida (1725) a la mort de Pere Ponç Martorell —Estel—. Acabada la Guerra de Successió, les principals famílies d'Ullaró s'integraren immediatament en el nou ordre borbònic. Així, el marquès de Lede nomenà (1715) Jaume Ponç-Estel —de Son Ponç— tinent de batle, amb llicència per portar armes. El 1730, el districte d'Ullaró es repartia entre 25 propietaris de cases i terres i tres propietaris d'alous i censos. El conjunt de cases i terres del districte era valorat en 25.449 lliures. Amb béns immobles per més de 1.000 lliures, hi havia quatre propietaris (16%), amb un total de 19.275 lliures (75,74%). Eren el noble Antoni Despuig (9.000 lliures), l'honor Joan Bennàsser —de Son Corró—

(5.750), l'honor Jaume Ponç-Estel —de Son Ponç— (3.000) i Isabel Ripoll —de Son Gil— (1.275). Amb béns entre 500 i 1.000 lliures, hi havia tres propietaris (12%), amb un total de 2.048 lliures (8,05%). Amb béns per davall de 500 lliures, hi havia devuit petits propietaris (72%), titulars, en total, de 4.126 lliures (16,21%). El pes dels grans propietaris d'immobles es reforçava amb els titulars de drets senyorials. El noble Joan Despuig, II comte de Montenegro, rebia anualment 2.392 lliures per censos en el terme de Campanet. En aquest mateix terme, era titular d'alous valorats en 28.604 lliures que, a raó del 2%, li donaven un capital de 572 lliures. L'honor Pere Ponç-Estel —de Son Ponç— afegia a les 3.250 lliures dels seus béns immobles alous valorats en 15.384 lliures que, a raó del 2%, li suposaven un capital de 307 lliures. De les 58 propietats que hi havia en el districte d'Ullaró, les quatre (6,9%) més grans —Son Garreta (8.000 lliures), Son Corró (5.500), Son Ponç (3.000) i Son Gil (1.095)— representaven un valor total de 17.595 lliures (69,14%). Les 54 propietats restants (93,1%) representaven només un valor de 7.854 lliures (30,86%). Així, a Ullaró, a l'inici del s XVIII, després de segles de divisions i establiments, la gran propietat, concentrada en quatre grans famílies, continuava, per tant, predominant. Els Despuig, en una manifestació de poder senyorial, transformaren —mitjançant un llarguissim procés de reformes (s XVII-XIX)— les cases velles i ruïnoses de Son Garreta en un gran

casal luxós. El 1687, el mateix any que el noble Joan Despuig rebé en donació Son Garreta, fou enllestit l'oratori d'Ullaró —coronat després amb un rellotge de sol— al camí de na Pontons, davant el casal de la possessió. El cardenal Antoni Despuig Dameto fou el membre de la família que establí una relació més intensa amb Ullaró i Campanet. El 1775, beneí la imatge de sant Miquel, a l'església parroquial de Campanet. El 1791, el papa Pius VI li donà les restes —extretes de les catacumbes de Roma i autenticades— de sant Victorià. L'urna amb les restes fou cedida (1807) pel cardenal a Ullaró, on romangué depositada (1807-12), al vell oratori bastit el 1687. Les relíquies del sant passaren després al nou oratori del casal de Son Garreta (1812-23), que hi fou construït (1807-12) expressament per acollir-les. El 1823, d'acord amb la cessió que en féu el noble Ramon Despuig Safortesa, V comte de Montenegro, nebot del cardenal, foren traslladades a l'església parroquial de Campanet i es depositaren a la capella de la Puríssima, després denominada del Santíssim Sagrament i, popularment, de Sant Victorià. D'aquesta manera, el sant esdevengué titular de les festes més importants de Campanet. Els s XVII-XVIII, les principals famílies propietàries a Ullaró residien —amb excepció dels Despuig— en el llogaret i es dedicaven a l'administració dels béns. Els seus fills cabalers optaren sovint per integrar-se dins l'estament eclesiàstic. Així, Joan Huguet (Campanet s XVII - 1685) fou prevere beneficiat a la parrò-

↑ Ullaró, cas Cristo

quia de Campanet. Miquel Llobera Martorell partí (1725) cap a València, on ingressà a l'orde dels caputxins. De la família dels Ponç-Estel, Antoni Ponç (Campanet s XVII - 1720) fou prevere i mestre de gramàtica; Antoni Ponç Puiggròs (Campanet s XVII - 1761), prevere, va ser vicari de Campanet i, després, de Santa Maria del Camí, i el seu germà, Miquel Ponç Puiggròs (Campanet s XVIII - 1776), prevere i llicenciat, fou beneficiat a la parròquia de Campanet. La integració de les famílies propietàries d'Ullaró en el govern de la vila de Campanet permetia una atenció constant de les necessitats del llogaret. Els jurats tenien esment de garantir-hi el proveïment d'aigua, que depenia del pou comú dit d'Ullaró, que s'escurava periòdicament i, en cas de gran escassetat, es tancava i se'n regulava l'accés a l'aigua (1749). Algunes propietats d'Ullaró tenien dret a l'aigua del pou de sa Cigonya. Jeroni de Berard, en el seu viatge a les viles de Mallorca (1789), visità Ullaró i el descrigué com un llogaret sense església, que només tenia l'oratori particular de Son Garreta. Hi havia 31 cases, disposades irregularment. A la segona meitat del s XVIII, Ullaró experimentà un impuls econòmic fonamentat en el comerç de la seva producció ramadera i agrícola, sobretot de l'oli. El 1761, foren bastides les cases i el molí de vent de can Xisquet. El 1787, fou adobat el pont de Son Corró, per on passava el camí que anava a Alcúdia. Els Capó feren una gran reforma a les cases de Son Borràs (1786). L'impuls s'allargà fins a l'inici

del s XIX, amb les reformes dels Despuig a Son Garreta (1807) i dels Ponç-Estel a Son Ponç (1810). Però la combinació de l'increment demogràfic i la recessió econòmica feren néixer una nova onada de delinqüència, que sacsejà Ullaró. Catalina Barrera i Miquel Pericàs —Reganyol— foren (1807) apunyalats; Vicenç i Cristòfol Capó varen ésser (1808) atacats i ferits i les cases de Son Garreta (1820) i de sa Mata Grossa (1824) foren assaltades. Durant el s XIX, l'olivar —fins aleshores el conreu més important de la con-

↓ Ullaró, can Xisquet

trada— entrà en una decadència irreversible. Aquesta crisi coincidia precisament amb una població que havia experimentat un increment important. El 1819, dins el terme de Campanet —que comprenia Búger— hi havia 585 contribuents, 62 dels quals (10,60%) residien en el districte d'Ullaró. Al llarg del s XIX, els poders públics anaren modernitzant la xarxa viària que travessava el districte d'Ullaró. El vell pont de Son Corró, per on passava el camí de Palma a Alcúdia, era tan estret que no hi podien circular els carros, que es veien obligats a travessar per dins el cabalós torrent de Sant Miquel. El 1836, fou enderrocat i substituït per un pont nou, que permeté el pas de carruatges. Paradoxalment, la millora de la xarxa viària tengué efectes negatius per al llogaret. La nova carretera de Palma a Alcúdia (1847-62) desplaçà cap al sud l'eix viari tradicional que fins aleshores travessava el nucli d'Ullaró, que deixà d'ésser un creuer de camins i es convertí en un llogaret marginal. La nova carretera afavorí, però, el llogaret veí de Son Jan, on foren instal·lats hostals i una teulera. El 1879, s'edificà també una teulera nova a ses Empeltades, vora el creuer de sa Pobla. El 1858, Ullaró tenia 138 habitants. Durant la segona meitat del s XIX, experimentà un declivi constant: 125 h (1868), 127 h (1879), 103 h (1887) i 95 h (1897). Factors claus d'aquesta davallada demogràfica foren la marginació viària, la decadència dels olivars, els límits de l'agricultura tradicional de secà i la proximitat del nucli de Campanet, que

↑ Ullaró, rellotge de sol de Son Garreta

oferia millors serveis i condicions de vida. L'arxiduc Lluís Salvador anotà (1862) que pel nucli passava abans l'antic camí d'Inca a Alcúdia i consignà que a l'oratori privat de Son Garreta es deia missa els dies de precepte. De la producció de la contrada, destacaven les garroves i, particularment, la varietat dita d'Ullaró —allargada, carnosa i molt dolça— tenia fama d'esser la millor de Mallorca. El 1877, la valoració cadastral considerava el casal de Son Garreta l'edifici civil més valuós del terme de Campanet. El 1887, dins el districte d'Ullaró hi havia 69 cases, habitades per 54 famílies. Es distribuïen entre els diversos indrets i nuclis de la contrada: Ullaró tenia 38 cases, amb 32 famílies; ses Rotes, setze cases, amb deu famílies; sa Mata Grossa, nou cases i sis famílies, i Son Jan, sis cases amb sis famílies. El 1899, en el nucli es mantenien encara les dues possessions històriques: Son Garreta, dels Despuig, amb 166 quarterades, i Son Ponç, dels Ponç—Estel—, amb 67 quarterades. A la fi del s XIX, el joc clandestí era habitual als hostals de la contrada d'Ullaró, disposat al llarg de la nova carretera de Palma a Alcúdia. Les forces de la Guàrdia Civil, encarregades de la lluita contra el joc, assaltaren (1905) l'hostal de cas Tix i detengueren els hostalers i els jugadors. La decadència d'Ullaró determinà l'allunyament progressiu de les principals famílies propietàries. La més antiga i vinculada a Ullaró, des del s XIII, era la dels Ponç—Estel—, que tenia (s XVIII-XIX) la posada a la plaça de l'Era, de Campa-

net. El s XIX, mantenia un paper important dins la vida social i política del municipi: Pere Ponç Pont (Campanet 1784 - s XIX), partidari de la reacció absolutista de Ferran VII, fou batle de Campanet (1814 i 1827-28). El seu fill Jaume Ponç Torrents (Campanet 1818 - 1885), liberal moderat, fou també batle de Campanet (1859-61 i 1868-69). Morí fadri i amb ell s'extingí la branca principal dels Ponç—Estel—. Amb la fallida del comte de Montenegro, la família Despuig deixà d'esser propietària de la possessió de

↓ Carrer d'Ullaró

Son Garreta. El 1917, el nou propietari, Gregori Balaguer Costa, fou autoritzat per obrir-hi un nou camí fins al pont de Son Corró. Finalment, Son Garreta fou establerta entre 56 veïns de Campanet (1918-28). El 1923, les autoritats eclesiàstiques debateren el caràcter —públic o privat— de l'oratori de Son Garreta. Un dels nous propietaris fou Pere Sastre Barceló (Randa 1874 - Campanet 1934), militant del Partit Conservador, batle de Campanet (1920-23) i autor de glosats contra els liberals locals, que fixà la residència a Ullaró i es dedicà al comerç del vi. El gran casal de Son Garreta entrà en ruïna i fou sistemàticament expoliat. El 1920-22, fou eixamplat el camí de na Pontons, des del pont de Son Corró fins a la carretera de Palma a Alcúdia. El 1935, l'historiador Guillem Miralles Triay descrigué Ullaró com un petit llogaret en progressiva decadència, amb l'edifici ruïnós del casal de Son Garreta. Durant la primera meitat del s XX, continuà la caiguda demogràfica d'Ullaró: 83 h (1900), 91 h (1910), 61 h (1920), 40 h (1930), 35 h (1940) i 30 h (1950). El 1944, entrà en funcionament una pista per a corregudes de cavalls en el pla de Son Corró. La decadència de les activitats agràries i ramaderes, dins el context de la nova economia de Mallorca centrada en el turisme, donà lloc a la despoblació gairebé total del llogaret, que minvà a 20 h (1965). Bona part de les cases entrà en ruïna total. Les terres del districte començaren a tenir interès com a espai per ubicar-hi noves construccions destinades a estrangers, com la

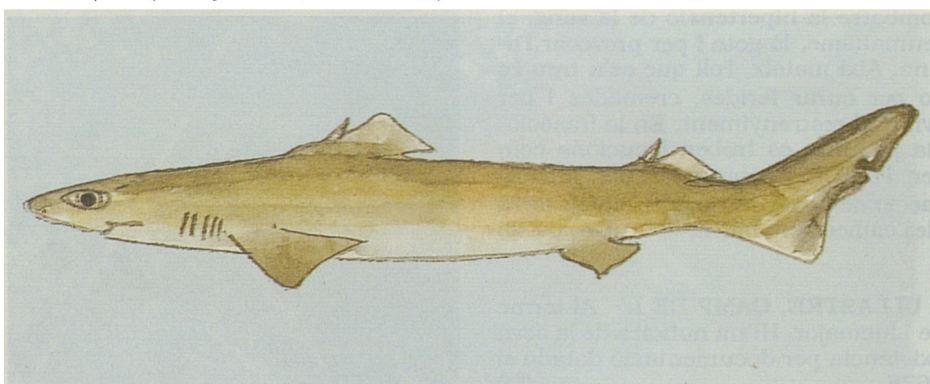
← Ullaró, Son Garreta, antiga propietat del cardenal Despuig

urbanització de Son Borràs (1970). En els establiments de Son Garreta, hi sorgiren nombroses residències secundàries (1975-85). Els conreus de secà, al voltant del torrent de Sant Miquel, deixaren pas a horts i a plantades de fruiters, sobretot cítrics, impulsats per agricultors de sa Pobla. Vora el pont de Son Corró, funcionaren algunes graveres, després abandonades. A la carretera Palma-Alcúdia, s'hi instal·là l'estació de servei d'Ullaró. Quan la possessió de Son Ponç fou dividida, una extensió de 28 quarterades del seu alzinar —situat als turons de sa Talaia de sa Mata Grossa— fou ocupada (1986) per una estació científica de reproducció d'aus tropicals, denominada Ornis Mallorca, vinculada al Vogelpark Walsrode, d'Alemanya. En el procés de millora d'infraestructures del municipi de Campanet, Ullaró fou dotat dels serveis d'electricitat, telèfon, clavegueram i aigua potable. Els camins principals d'accés al llogaret també s'asfaltaren i es milloraren. El 1980, s'inicià la reconstrucció parcial del casal de Son Garreta, per destinar-lo a segones residències. Les cases de Son Ponç, adquirides per una família britànica, també es restauraren. Nombroses cases del llogaret, fins aleshores ruïnoses, es reconstruïren

progressivament. El 1997, dins el districte hi havia nombroses propietats d'alemanys i de britànics. A més, hi havia (1997) més de 200 residències secundàries, ocupades ocasionalment per devers 500 h. (DF)

ULLÀS (*Centrophorus granulosus*, Schneider 1801) Peix de l'ordre dels esqualiformes i de la família dels esqualíids. Té el cos allargat, amb el cap gros i aplanat i el morro curt i obtús. Els ulls són molt voluminosos, característica que li ha valgut el nom. La

↓ Ullàs (*Centrophorus granulosus*, Schneider 1801)

primera aleta dorsal és més desenvolupada que la segona i ambdues tenen una espina, coberta amb part de la pell de les aletes. La segona espina dorsal és més grossa que la primera. L'aleta caudal té una escotadura al costat inferior. El dors és de color vermell grisós i el ventre, groc. Pot arribar a fer una talla màxima de 100 cm, però la més habitual oscil·la entre els 40 i els 90 cm. Viu entre els 80 i els 400 m de profunditat, sobre fons rocosos, fangosos i d'arena. És vivípar aplacentat. Generalment, de cada reproducció neix un sol exemplar de devers 40 cm. Els mascles maduren sexualment quan arriben als 80-95 cm i les femelles, entre els 75-90. S'alimenten de peixos ossis i de cefalòpodes, principalment calamars. És capturat sobretot amb art d'arrossegament de fons, però s'inclou ocasionalment en la pesca de palangre de fons i de tre-mall. Es distribueix per tota la Mediterrània occidental, l'Atlàntic oriental, des de les costes europees a les africanes, també en el golf de Mèxic, l'oceà Índic sud-occidental i, probablement, en el Pacífic occidental. Només té una presència regular en els mercats de Sicília. (MM)

ULLASTRAL, L' Antiga alqueria del terme de Manacor. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1270. (M)

ULLASTRAR, L' Antiga alqueria del terme de Felanitx. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1274. (M)

ULLASTRAR, PUIG DE S' Al terme de Campanet, entre sa Cova, Son Puça, el puig des Fangar i la serra de Galeta. Fa 260 m d'altitud i és anomenat també puig Blanc. (M)

ULLASTRAR, S' Propietat rústica

↑ Ullastre (*Olea europaea*, v. *silvestris*)

del terme de Maria de la Salut, situada entre Roqueta, Son Canet, es Racó i l'hort Nou. (M)

ULLASTRE (*Olea europaea*, v. *silvestris*) Arbre de la família de les oleàcies. Dít també **olivera borda**. És de tronc tortuós i gruixat i de capçada ampla. Presenta les branques inferiors més o menys espinoses i les fulles coriàcies, lanceolades, enteres i platejades al revers. Les flors són blanquinoses i s'agrupen en raïms axil·lars. El fruit, l'olivó, és comestible i, quan ha madurat, és de color negre. Floreix d'abril a juny i madura d'octubre a novembre. És un arbre típic de la garriga mediterrània i viu des del nivell de la mar fins als 1.000 m. Té la fusta molt dura i s'emptra per fer arades, mànecs d'eines, radis de rodes, garrots i formes de sabates, entre d'altres objectes. La medicina tradicional atribueix a la infusió de 30 grams de fulles durant quinze minuts propietats per combatre la hipertensió de la sang, el reumatisme, la gota i per provocar l'orina. Així mateix, l'oli que se'n treu és bo per curar ferides, cremades i per evitar el restrenyiment. En la fraseologia popular, es troben locucions com 'fer l'ullastre esbrancat' per indicar l'acció de posar-se amb el cap en terra i les cames per amunt. (GA/GEM)

ULLASTRE, CAMP DE L' Al terme de Llucmajor. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1678. (M)

ULLASTRE, L' Antic rafal del terme de Sineu. El 1684, pertanyia a Antoni Jaume Gelabert. Tenia cases i era dedicat a conreu de cereals. Fou valorat en 400 lliures. (DF)

ULLASTRE, MIRADOR DE S' Al terme de Valldemossa, situat entre l'ermita de la Trinitat, ses Pites, ca Madò Pilla i Son Galceran. (M)

ULLASTRE, MOLÍ DE L' Citat en

↓ Ullastre d'ase (*Lycium Intrincatum*)

el *Llibre del repartiment de Mallorca* (1232).

ULLASTRE, SON Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre So na Sopa, Son Figuerat, Son Ribot i Son Cremat. (M)

ULLASTRE D'ASE (*Lycium intrincatum*) Arbust de la família de les solanàcies, molt espinós, que fa de 50 a 100 cm. És de fulles petites, fasciculades, enteres, un poc carnosos i cendrosos. Fa unes flors petites, axil·lars, solitàries i violàcies. El fruit és una baia vermella. Es tracta d'una planta termòfila, que viu als llocs més àrids de Mallorca, Cabrera i les Pitiüses, des del nivell de la mar fins als 300 m. (GA)

ULLASTRE DE LES LLAMBRUSQUES, L' Terrenys del terme d'Escorca. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1630. (M)

ULLASTRES, COLL DES Al terme de Söller, a una cota de 450 m sobre el camí de s'Arrom, situat entre el porxo d'en Bruno, s'Estepar i el pas d'en Capet. (M)

ULLASTRES, COSTER DELS Al terme de Pollença, situat entre el Mal torrent de Massana, la coma Herba, el gorg dels Voltors i les Casotes. (M)

↑ Coster dels Ullastres (Pollença)

ULLASTRES, CREU DELS Antiga creu del terme d'Andratx, vora el camí entre la vila i el port, per Morella. És documentada el 1514 i, el 1919, es trobava en estat ruïnós. Actualment (1997) només resta el topònim. (M)

ULLASTRES, ELS Terrenys del terme de Llucmajor. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1500. (M)

ULLASTRES, PLA DES Al terme de Bunyola, estès entre la font de sa Mata, el pas des Porcs, sa Bossarassa i la font de s'Arena. (M)

ULLASTRES, PUGET DES Al terme d'Alaró, de 340 m d'altitud, situat al clot d'Almadrà, entre Oli Clar, can Pendango, Son Ordines i sa Colomina. (M)

ULLASTRES, SORT DELS Al terme de Sencelles. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1744. (M)

ULL DE BOU Vegeu *Pare-i- fill*.

ULL DE LA FONT, L' Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Pep Blanc, la serra de Cornavaques, les Quarterades i can Bosseta. (M)

ULL DE PERDIU (*Adonis annua* sp *cupaniana*) Planta herbàcia anual, de la família de les ranunculàcies. Presenta les tiges dretes, ramoses, solcades i glabres i les fulles, semiamplexicaules i laciniades. Les flors són petites, vermelles o grogues, i les anteres, purpúries. Floreix de març a juny. Sol viure a voreres de camins, camps conrats i garrigues obertes. Pot usar-se com a tònic cardíac. Amb relació a la denominació llatina, pren el nom d'Adonis, jove bell de la mitologia grega, que va ésser mort per un sen-

↓ Ull de perdiu (*Adonis annua* sp *cupaniana*)

glar i que ha esdevengut el símbol de la vida efímera. (GA)

ULL DE S'AIGUA, FONT DE S' Al terme d'Estellencs, situada entre sa Boal de ses Fonts, Son Fortuny, Son Lloret i la font des Oms. (M)

ULLET, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Costella, can Dimoni, can Pistola i can Maixura. ■ Al terme de Manacor, situada entre es Rafal Vell, cas Senyoret, sa Casa Nova i can Botiguer. (M)

ULLET, CAN Antiga possessió del terme de Palma, situada a Son Sardiña, entre sa Torre, can Verd, la carretera de Sóller i el camí 139. Apareix documentada en el mapa de Mallorca del cardenal Despuig (1785). Es va parcel·lar i en sorgiren diverses finques. L'antiga possessió, anomenada can Ullet Vell, fou enderrocada en el decenni de 1950.

ULLET, FONT DE S' Al terme de Sóller, a s'Alqueria des Comte, s'alimenta d'un llac subterrani, situat entre ses Tanques de can Serra i can Rul·lan. Tradicionalment, era una de les surgències més rellevants de la localitat, perquè subministrava aigua a les fonts públiques del nucli urbà i servia per a regar els horts. Actualment (1997) és administrada pel Sin-

↑ Síquia de la font de s'Ulllet (Alqueria des Comte, Sóller)

dicat de Regants de Sóller, juntament amb la font de s'Olla. (M)

ULLET, SON Propietat rústica del terme de Campos, situada entre el camí des Sollerics, es Mainou, Son Bet i can Pelat. (M)

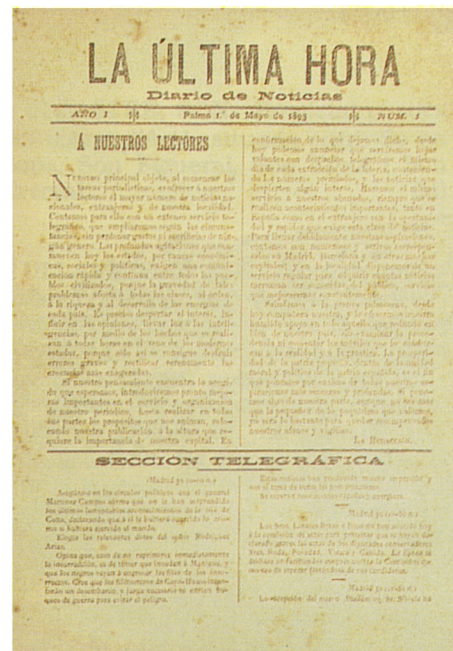
ULLET DE BOU (*Phylloscopus collybita*) Dit també ull de bou. Ocell passeriforme, de la família dels muscicàpids. És de mida petita (11 cm de

↓ Ulllet de bou (*Phylloscopus collybita*)

longitud) i de color gris verdós, amb les parts inferiors d'un blanc groguenc. Al cap, hi té una retxa negra estreta, a l'alçada de l'ull. El bec és fi, de color gris, i les cames són negres. Se'l veu entre les branques dels arbres, sacsejant les ales i la coa mentre cerca insectes. Pot habitar a qualsevol indret que tenguin un mínim de vegetació, com boscs, parcs i horts. Té preferència, però, per les zones humides, on troba mosquits i altres insectes en abundància, que són el seu aliment fonamental. Cria des del nord d'Europa fins al nord d'Àfrica i passa l'hivern majoritàriament a la Mediterrània. A Mallorca, no hi cria, però és molt freqüent durant l'hivern i la temporada de migració. El pas de tardor és, numèricament, més important que el de primavera. **Ulllet de bou gros** (*Phylloscopus trochilus*) Ocell passeriforme, de la mateixa família que l'anterior. És molt semblant a l'ullet de bou comú i, tot i la denominació, no és més gros (11 cm de longitud). Se'n diferencia perquè té el plomatge més grisenc i les cames grogues. Es troba a boscs, jardins i zones humides. És un ocell migratori, que comença a arribar a Mallorca per març. La passa primaveral dura fins a mitjan maig. A la tardor, se'l veu d'agost fins a octubre. (JSA)

ULTIMA HORA Diari fundat a Palma l'1 de maig de 1893 per Josep Tous Ferrer. Entre 1893 i 1960, es titulà *La Última Hora* i, fins al decenni de 1970, fou vespertí. Sota la codirecció de Baltasar Champsaur, en varen

↑ Primera pàgina del primer número de *La Última Hora* (1893)

esser els primers redactors Joan Bosc Ginard, Miguel Sarmiento i Jaume Salvà Pérez de Rada. Inicialment (1893-1958) tenia l'administració a la llibreria de Josep Tous, de la plaça de Cort i, després, al carrer de Matias Montero (1959-67) i al passeig de Mallorca (des de 1967). La redacció ha estat situada al carrer de la Llum (1894-95), al de Sant Bartomeu (1895-1926), al dels Oms (1926-54), al de Matias Montero (1955-67) i al passeig de Mallorca —primer (1967-87) al núm 32 i, des de 1987, al núm 9, a l'edifici del Palau de la Premsa—. Aquest diari presentà algunes innovacions dins el context periodístic mallorquí, com el predomini de la línia informativa, la incorporació de la publicitat com a element de caràcter comercial i la remuneració econòmica dels redactors. També introduí com a novetat el mètode de venda basat en l'anunci pregonat pels carrers de la ciutat. Començà a imprimir-se amb una màquina Martini, que després fou substituïda per una d'Albert. El juliol de 1893, inicià una nova secció titulada *Los sábados de La Última Hora*, que incloïa col·laboracions, entre d'altres, de Leopoldo Alas —Clarín—, Benito Pérez Galdós i Alphonse Daudet. El maig de 1895, incorporà diverses millores, com l'augment de la mida (passà de 47 x 31 a 54,5 x 38,5 cm), l'ampliació de la plantilla de corresponents a l'estranger i la inclusió de més escriptors mallorquins com a col·laboradors. El juny de 1894, declarava un tiratge de 2.000 exemplars diaris, que s'havien incrementat a 3.400 el 1903. Com a prova

↑ Primera página de La Última Hora (1927)

↑ Primera página de La Última Hora (1943)

↑ Primera página de Última Hora (1975)

d'aquesta difusió, el 1896, passà a subtitular-se *Diario Ilustrado de la Noche. El de más circulación de las Baleares*. El 1895, n'eren redactors i col·laboradors Joan Lluís Estelric, Pere d'Alcàntara Peña, Nicasi Roca, Miguel Sarmiento i Miquel Sastre. Des de París, hi enviava col·laboracions Joan Baptista Ensenyat i, des de Buenos Aires, Àngel Sureda. Entre 1893 i 1900, polemitzà amb altres diaris de Palma, com *El Ancora*, *La Correspondencia*, *El Liberal Palmesano* i *La Almudaina*. A partir de 1895, potencià la informació i les col·laboracions literàries en castellà; alhora, va combatre els partidaris de la Renaixença i del regionalisme polític. A més, impulsà algunes iniciatives de caràcter popular, com la subscripció d'«El aguinaldo del soldado», destinat a les tropes espanyoles que lluitaven a Cuba. Durant aquest conflicte bèl·lic, foren abundants les notícies sobre les activitats del general Valerià Weyler i sobre els mallorquins, els menorquins i els eivissencs que hi participaven. Després que Joan Lluís Estelric n'abandonàs (juny de 1899) la codirecció, ocuparen el càrrec Guillem Creus, Joan Torrandell i Enric Fajarnés. En el transcurs de la Primera Guerra Mundial, es mostrà favorable als anglosofis. L'agost de 1920, manifestava un tiratge de 6.750 exemplars. En aquesta primera etapa, també es caracteritzà pel suport que donà a la política de Valerià Weyler i al Partit Liberal Weylerista. Durant la Dictadura de Primo de Rivera, fou sotmès a censura i les seccions més afectades varen esser les del ser-

vei telegràfic, els editorials i els articles d'opinió. Tot i aquestes dificultats, s'hi introduïren millors tècniques. L'octubre de 1926, adquirí una nova màquina d'impressió rotoplana Duplex. Aquest mateix mes, el taller d'impressió es traslladà al carrer dels Oms, núm 2. L'abril de 1929, s'importaren de Nova York dues màquines de composició Intertype. Durant la II República, accentuà la postura conservadora i fou més crític amb la premsa obrera. Així i tot, publicà articles de dirigents socialistes, com Alexandre Jaume i Gabriel Alomar Villalonga, i celebrà la proclamació del nou règim. A l'inici de la Guerra Civil, un grup de falangistes visitaren la redacció i, després d'amençar el director i els redactors, advertiren de la necessitat d'informar lleialment a favor del nou règim. El març de 1938, organitzà una subscripció popular per erigir un monument a les víctimes del creuer «Baleares», que s'emplaçà a la plaça de la Feixina. El decenni de 1940, patí l'escassetat de paper, que l'obligà a minvar el tiratge i a fer constants canvis de mida i de tipus de paper. Després de la mort de Josep Tous Ferrer, el substituï en la direcció (1950-58) el seu fill Josep Tous Lladó. A partir d'aleshores, s'inicià una nova etapa de renovació, que suposà l'increment de la informació internacional i d'esports. D'altra banda, augmentaren les notícies d'agència i es potencià la secció de literatura i d'art, de la qual s'ocupà Miquel Àngel Colomar Moyà. El 1953, la redacció era integrada per Josep Tous Lladó, com a director, i Josep Agustín

Palmer, Josep Arbona Amengual, Eduard Fernández Planas, Miquel Julià Verd, Joan March Alorda, Josep Ribas Palou, Guillem Sureda de Armas, Josep Tous Barberán, Ferran Tous Lladó i Manuel Tous Lladó, com a redactors. Al final del decenni de 1950, també s'impulsà la secció d'espectacles, encarregada a Josep Tous Barberán i a Miquel Soler. El 1958, accedí a la direcció Ferran Tous Lladó i encetà una etapa caracteritzada per una millora de la composició—edició i maquetació—. En aquest context, la incorporació (1956-64) de Pau Lluïl—Pablito—suposà la potenciació de l'esport i dels reportatges. El 1960, Josep Tous Barberán—nét del fundador de la publicació—accedí a la direcció, primer (1960-62) en funcions i després (1962-74) de manera efectiva. El 1961, s'incorporà a la redacció Antoni Serra i impulsà la secció de cinema i teatre. Des del gener de 1965, el diari organitzà anualment els premis *Sirells de Plata* (←). Al final de la dècada, s'accentuà la tendència liberal i la posició a favor de la democràcia. El 1967, Jacint Planas Sanmartí hi entrà com a redactor, encara que hi col·laborava des de 1953. El febrer de 1967, fou el primer diari de l'Estat que s'imprimí amb la rotativa òfset, marca Goss, i passà a subtitular-se, inicialment (1968-72) *Primer Rotativo Offset de España. Diario Independiente de la tarde* i, després (1973-78), *Primer Rotativo Offset de España*. El 1977 i el 1978, es feren ampliacions de la rotativa, amb l'addició de nous cossos. Al començament del decenni de 1970,

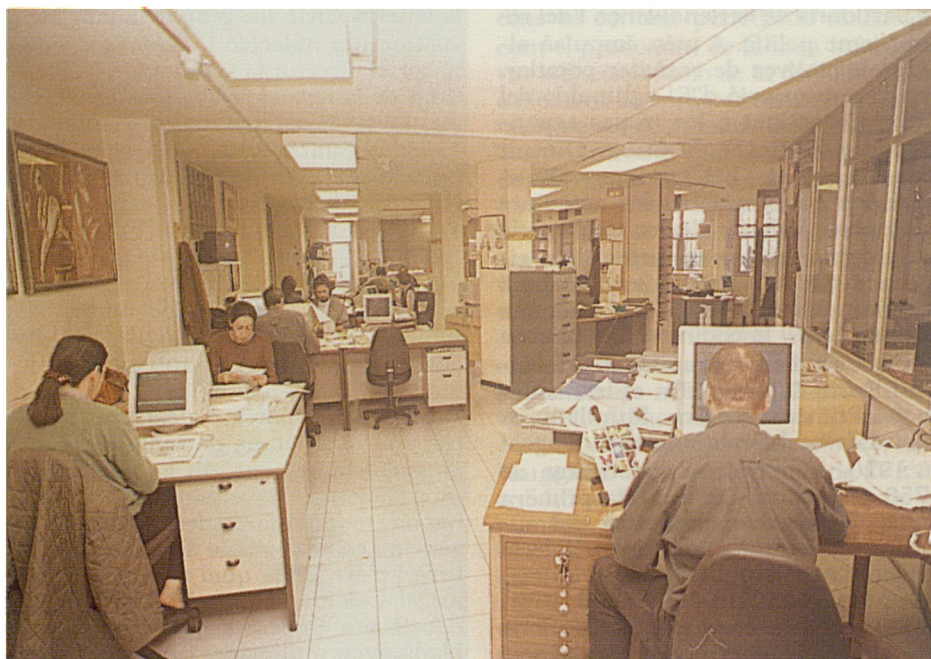

↑ Cos de redacció de *La Última Hora* (1920)

continua amb la línia informativa i d'opinió liberal i progressista. L'agost de 1974, en fou nomenat director Pere A Serra Bauzá, que n'havia comprat el paquet majoritari d'accions. Arran de la mort de Franco, el 20 de novembre de 1975, aquells dies se'n feren sis edicions. D'altra part, hi hagué un canvi generacional en la redacció. Entre 1975-80, experimentà un procés ascendent i passà d'un tiratge de 13.776 exemplars (1975), a 18.656 (1977) i a 20.049 (1979). En el context de la transició democràtica, les causes d'aquest increment, a més d'una agressiva estratègia comercial, foren l'esforç informatiu centrat en una línia de denúncia i de seguiment de la notícia i de reportatges. Durant el decenni de 1980, incrementà el tiratge (publicà entre 25.000 i 30.000 exemplars), les xifres més altes del qual corresponen als caps de setmana. Des de 1980 fins a l'actualitat (1997), és el diari de més tiratge i de més difusió de les Balears. El maig de 1976, com a innovació, es començà a vendre als semàfors de Palma. El setembre de 1978, dedicà un homenatge a Joan Miró amb motiu del 85è aniversari del pintor. El desembre de 1979, aparegué l'edició dominical, fet que el convertí en el primer diari de l'Estat que sortia els set dies de la setmana. Gradualment, la publicació deixà d'esser vespertina i es convertí en matutina. Per pal·liar aquest canvi, començà a fer una segona edició d'horabaixa que, a partir del juliol de 1978, fou diària. La capçalera d'aquesta edició de capvespre, entre el desembre de 1982 i l'abril de 1984, es

titulà *La Tarde* (←) i inicialment fou dirigida per Jimmy Giménez Arnau i coordinada per Antoni Palmer —Fàbio—. D'altra banda, la descentralització informativa ha propiciat l'obertura de delegacions comarcals a Inca (des de setembre de 1986) i a Manacor (des de febrer de 1989). El 1984, Pere Comas, fins llavors director adjunt, substituï, en la direcció, Pere A Serra, que assumí les funcions de president executiu. En un procés d'innovació tecnològica, el 1977, s'incorporaren les màquines Compuser; entre 1978 i

↓ Cos de redacció d'*Última Hora* (1997)

1980, les fotocomponedores Compaggraphic i, des de 1987, els ordinadors personals. Amb la integració del Balears al Grup Serra, el diari començà a imprimir-se en les instal·lacions del polígon de Son Castelló i s'emprà la rotativa Wood. El 1993, començà a utilitzar-se una nova rotativa Plamac, model Rondoset. Al llarg de la seva trajectòria, tot i ésser un diari redactat en castellà, ha publicat fulletons, suplementos, seccions i articles en català. Així, el 1893, edità el fulletó *La gota d'aygo* de Pere d'Alcàntara Peña i, el 1895, *Coses nostres* de Bartomeu Ferrà. A partir de 1970, les seccions en català també han estat freqüents. Al principi dels anys setanta, n'aparegueren diverses, però de curta durada, com 'Bimboles' i 'La lloriguera', ambdues d'Antoni Serra, i 'Rompent una llança', de Joan Quetglas. L'abril de 1970, sortí 'Dimarts horabaixa', dedicada a la gent jove. El febrer de 1976, s'inicià 'La Columna de Foc', en la qual escrivia Francesc de B Moll, Aina Moll, Josep M Llompart i Gabriel Janer Manila, entre d'altres. El 1979, Antoni Serra publicà el serial 'Memòries de la clandestinitat'. Altres seccions en llengua catalana han estat la tira còmica 'Vults i Nous' —que obtingué el premi Ciutat de Palma de periodisme (1991)— i 'Amics de la Glosa'. Entre els suplementos culturals en català, destaquen 'Literatura', que es publicà entre el febrer de 1973 i el març de 1974, en el qual col·laboraren Blai Bonet, Damià Ferrà-Pons, Isidor Mari, Carme Riera i Antoni Serra, entre d'altres; 'Cultura', que va sortir

↑ Portada del número extraordinari del centenari d'Ultima Hora (1993)

↑ Escenificació del desembarcament d'Uluđj Ali a Sóller

el 1982, amb col·laboradors com Llorenç Capellà, Jacint Planas Sanmartí, Josep Rosselló i Antoni Serra, i 'Llibres', (entre 1989 i 1990), coordinat per Bàrbara Genovard i amb la col·laboració de Josep M Llompart, Llorenç Capellà, Guillem Frontera i Jesús García Marín. D'altra banda, ha publicat altres suplementos i col·leccionables, com *Enciclopèdia Universal*; *Races autòctones de Mallorca*; *Grandes maestros de pintura*; *Cocina Mallorquina*; *Palma, ciudades y pueblos en el mundo*; *Brisas*; *Gran Enciclopèdia de Mallorca*; *Els barris de Palma*; *Memòria Viva*; *Enciclopedia Práctica de Medicina y Salud de Baleares* i *Antena Semanal-Brisas*. El 1993, se celebrà el primer centenari de la publicació. Per aquest motiu, es féu el logotip '100 anys' de Ramon Canet i la mascota 'Tomeu' de Maria Carbonero, a part d'altres actes culturals, esportius i socials. El 1993, li fou concedida la Medalla d'Or de la Ciutat de l'Ajuntament de Palma i la Medalla d'Or de la Confederació d'Associacions Empresariales de les Balears —CAEB—. El desembre de 1995, s'inaugurà la tribuna de debats i d'idees Club Última Hora, presidida per José Antonio Segurado.

ULUDJ 'ALÍ (Castelli, Itàlia 1508 - Alger 1587) Corsari i militar. El seu nom cristià era Luca Gallieni. Navegava devers Nàpols i fou pres per l'algerí Ali Amet. Renegà del cristianisme i es convertí a la religió islàmica. Ali Amet li confià el comandament d'un bergantí. Posteriorment, Dragut el posà al

seu servei. El 1560, col·laborà en la defensa de Trípoli. Per dur a terme aquesta campanya, aconseguí l'ajut dels otomans per fer front a les tropes del duc de Medinaceli. Aquest mateix any, participà (1560) en la batalla de Gelves. L'11 de maig de 1561, comandà l'esquadra corsària, integrada per 23 vaixells i 1.700 homes, que desembarcà a ses Puntes per saquejar Sóller. Fou, però, rebutjat per les milícies de l'esmentada vila. Aquesta incursió fracassada és recordada des de 1855 amb el simulacre dels Moros i Cristians, que se celebra a Sóller coincidint amb les fires de maig. El 1565, prengué part en el setge de Rodas (Grècia). A la mort de Dragut (1566), el substituï com a cap dels corsaris establerts a Trípoli. El 1588, els turcs li atorgaren el governament d'Alger, des d'on s'apoderà (1573) de la Goleta, fortificació espanyola a Tunis. Participà en la batalla de Lepant com a almirall. Posteriorment, Selim II el nomenà almirall de la flota turca i, amb aquest càrrec, reorganitzà l'armada otomana. El nom que emprà com a corsari apareix documentat amb diferents grafies, com Oxiali, Uxali Fartax, Ochiali, Euld Ali, Auxiali, Kilig Ali i Uludj 'Ali. (JCa)

ULY ALI Vegeu *Uluđj 'Ali*.

UMAR B. AHMAD B. 'UMAR AL-'AMIRI (Mallorca s. XII - Pollença 1231) Cabdill musulmà. Abans de 1229, era jutge de la ciutat i deixeble dels dos darrers imams de la mesquita

aljama de Mayurqa, Abu 'Abd Allah al-Shakkaz i Abu Marwan 'Abd al-Malik b. Ibrahim al-'Abdari. Fou cap de la resistència musulmana a la serra de Tramuntana durant la conquesta de Jaume I. Morí al castell reial de Pollença (hisn Bullansa). (MR)

→ Ignasi Umbert Roig

UMBERT ROIG, IGNASI (Palma 1948) Polític. S'incorporà (1976) al Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE— i fou elegit (1979) batle de Sant Llorenç des Cardassar amb el suport de dues candidatures independents. Durant la seva administració, es construí el parc de la mar de Cala Millor, l'edifici de la Creu Roja i un parvulari a Cala Millor. Així mateix, es creà la biblioteca municipal Salvador Galmés i es normalitzaren els noms dels carrers i del municipi. El 1983, fou elegit regidor pel PSOE i alternà períodes d'oposició i de col·laboració amb l'equip de govern, que encapçalava Unió Mallorquina. El 1987, tornà a ésser elegit regidor pel PSOE i féu part

de l'equip de govern. El 1991, es presentà a les eleccions municipals per Convergència Balear, però no fou elegit. El 1995, ho féu per Unió Mallorquina i tampoc no sortí escollit.

← Rafael
Umbert
Sureda

UMBERT SUREDA, RAFEL (Son Carrió, Sant Llorenç des Cardassar 1944) Eclesiàstic i musicòleg. Estudià al Seminari Conciliar de Sant Pere, de Palma, i s'ordenà (1967) de prevere. Ha estat (1989-95) vicari episcopal de la IV zona de la diòcesi. És director (des de 1978) de la revista *Bellpuig d'Artà* i president (des de 1981) de la Comissió Diocesana de Música de Mallorca. Ha fet la recopilació de cants eclesiàstics *Cantoral. Església de Mallorca* (1981). (CM)

UNAMUNO Y JUGO, MIGUEL DE (Bilbao 1864 - Salamanca 1936) Escriptor. Estudià filosofia i lletres a Madrid. El 1891, obtengué la càtedra de grec a la Universitat de Salamanca.

↓ Obra de Miguel de Unamuno que descriu la seva estada a Mallorca

d'on fou rector (entre 1900-14). Durant la Dictadura de Primo de Rivera, va ésser confinat (1924) a Fuerteventura i, posteriorment, es traslladà a França. El 1931, tornà a Salamanca. Personatge destacat de la Generació del 98, la seva obra reflecteix una visió angoixada de la vida. Conreà tots els gèneres, des de la novel·la —*Niebla* (1914), *Abel Sánchez* (1917), *La tía Tula* (1921), *San Manuel Bueno, mártir* (1931)— i l'assai —*En torno al casticismo* (1902), *Vida de don Quijote y Sancho* (1905), *Mi religión y otros ensayos* (1910), *Del sentimiento trágico de la vida* (1912), *Ensayos* (1916-18), *La agonía del cristianismo* (1931)— a la poesia —*El Cristo de Velázquez* (1920), *Romancero del desierto* (1928), *Cancionero* (1953), el teatre —*Fedra* (1924), *El hermano Juan* (1934)— i la literatura de viatges —*Por tierras de Portugal y España* (1911) i *Andanzas y visiones españolas* (1922)—. El juny de 1916, venqué a Mallorca i hi romangué fins al juliol del mateix any. S'allotjà a Manacor i a Santa Maria del Camí, a la casa d'uns parents, i a Valldemossa, a la casa de Joan Sureda i Pilar Montaner. Recorregué l'illa, acompanyat de Joan Alcover, Gabriel Alomar, Joan Estelrich, Joan Sureda i José Arís García. L'Associació de la Premsa aprofità l'avinentesa per fer-lo mantenidor d'uns jocs florals que tengueren lloc al Teatre Principal, de Palma. El seu discurs, que versà sobre el bilingüisme, despertà certes polèmiques. Aficionat a l'excursionisme, anà a sa Foradada, es Teix, l'avenc de Son Pou i, segurament, el puig Major. A *Andanzas y visiones españolas* (1922) dedica tres capítols a la seva estada a Mallorca: *En la calma de Mallorca*, *En la isla dorada* i *Los olivos de Valldemossa*. Hi cita personatges mallorquins, com Antoni M Alcover, Joan Alcover, Gabriel Maura, Ildefons Rul·lan, Joan Sureda, Pilar Montaner, Ramon Llull i santa Catalina Tomàs. Incideix en el tòpic de considerar Mallorca l'illa de la calma i, alhora, fa referència al caràcter dels habitants, l'estructura social, la llengua, la literatura i el paisatge. Palma i alguns pobles de Mallorca li han dedicat un carrer. (CSV)

UNÇA Mesura de capacitat per a l'oli, que equival a 3,38 centilitres. Unitat de pes de valor molt variable segons els països o les localitats. A Mallorca, equival a la dotzena part d'una lliura, o sigui 33,917 grams, i es divideix en 4 quarts. S'utilitza la locució 'fer tres unces' d'una cosa, en el sentit de no preocupar-se'n.

↑ Ungla del diable (*Rhagadiolus stelletus*)

UNDER COMICS Publicació de còmics editada a Palma. De periodicitat irregular, n'aparegueren dos números el 1985 i el 1986. Era redactada en castellà.

UNGLA DE CANARI (*Ornithopus compressus*) Planta herbàcia anual pubescent, de la família de les papilionàcies. Té les fulles compostes i les flors, petites i grogues. El fruit és arquejat, reticulat, pubescent i comprimit. Floreix de març a juny. No és gaire freqüent i es fa a pradells petits descarbonatats. (GA)

UNGLA DEL DIABLE (*Rhagadiolus stelletus*) Planta herbàcia anual, de la família de les compostes. És erecta i té les fulles oblongoobovades, de 3 a 5 cm. Les flors són petites i de color groc, amb capítols petits, campanulats i en panícula divergent. Els aquenils són externs, disposats en forma d'estel. Floreix d'abril a maig. Viu a alzinars muntanyencs, conreus i voreres de camins. (GA)

UNIDAD CATÓLICA, LA Setmanari publicat a Palma entre el març de 1869 i el febrer de 1873. Aparegué com a òrgan de l'Associació de Catòlics de Mallorca. En va ésser fundador Josep M Quadrado, que n'assumí la direcció. A partir de febrer de 1872, passà a ésser dirigit per Tomàs Aguiló i els cosins Joan i Miquel Maura. Era una publicació eminentment religiosa,

↑ Setmanari La Unió Catòlica

↑ La Unió (Sóller)

que tenia com a principal objectiu la defensa de la unitat catòlica. A les seves pàgines incloïa articles d'opinió, ressenyes de discursos i conferències, notícies de l'Associació de Catòlics i poesies de temàtica religiosa. El 1871, féu propaganda política a favor de la candidatura catòlica. Hi col·laboraren, entre d'altres, Tomàs Agulló, Tomàs Forteza, Sebastià Vives, Joan i Miquel Maura, Manuel Muñoz y Garnica, Vicente de la Fuente, Joaquim Rubió i Ors i Joaquim Roca i Cornet. En sortiren 208 números, redactats exclusivament en castellà. S'edità a la impremta de Felip Guasp. (CSV)

UNIFICACIÓ COMUNISTA D'ESPANYA —UCE— Organització política d'ideologia marxista-leninista d'àmbit espanyol. No ha tenguut mai implantació a Mallorca, però es presentà a les eleccions generals per les Balears el 1982 i el 1986 i obtengué 539 (0,15%) i 1.105 (0,33%) vots, respectivament. Desaparegué poc després. (AM)

UNIÓ, LA Embarcació del tipus nau. Era destinada al transport de mercaderies a la Mediterrània occidental i a l'Atlàntic. El 1733-34, comandada pel capità anglès John Callys, féu un viatge comercial de Palma a Gènova i a Amsterdam. Hi assegurà la mercaderia el negociant mallorquí Cristòfol Pinya. ■ Embarcació del tipus navili. Era dedicada al transport de mercaderies a la Mediterrània occidental i a l'A-

tlàntic. El 1767, fou noliejada pel comerciant mallorquí Jeroni Ribera i posada sota el comandament del patró maonès Llorenç Oliver. Havia de fer el viatge de Palma a Gibraltar, Madeira, Gran Canària i Santa Cruz de Tenerife, amb càrrega d'oli i bótes, i portar, de retorn, diverses mercaderies a Mallorca. El patró Rafel Portell, que comandava el xabec «Sant Crist de Santa Creu», li mogué plet i exigí preferència per transportar mercaderies de Mallorca a les Canàries i a Madeira. El litigi (1766-67) fou recollit pel notari Miquel-Marc Totosa i és de gran interès per a l'estudi del comerç a la Mallorca de mitjan s XVIII. (DF)

UNIÓ, LA Societat recreativa. Sorgí a Sóller l'agost de 1893, de la fusió de les societats la Torre i el Cercle Recreatiu. Popularment, ha estat coneguda amb els noms de la Botigueta o la Botigueta dels Senyors. Durant molts anys, fou el lloc de reunió de l'alta burgesia sollerica, però amb el temps anà perdent aquest caràcter. Situada al passeig del Born, es dedica a promoure activitats lúdiques, com partides de billar i ping-pong. Així mateix, al local hi ha una sala destinada a biblioteca. N'han estat presidents, entre d'altres, Martí Marqués i Marqués, Vicenç Sastre Colom, Eugeni Losada Fiol, Bartomeu Casellas Rotger, Bartomeu Mayol Coll i Bernat Cabot Seguí. (JE)

UNIÓ APOSTÒLICA Associació de

sacerdots fundada a França, el 1862, per Victor Manuel Lebeurier. Mallorca fou la primera de les diòcesis d'Espanya, en què s'organitzà (1894) aquesta entitat, per iniciativa de Miquel Maura Muntaner. En un principi, era composta de desset membres, que tenien l'objectiu de comprometre's a ésser fidels als seus deures sacerdotals. El 1912, quedà constituïda la primera Junta Directiva, presidida per Antoni Canals. Aleshores, eren 34 els associats. Un any després, edità un reglament, que va ésser aprovat pel bisbe Pere Joan Campins. En el decenni de 1950, publicà un bolletí intern titulat *La Unión Apostólica*, que desaparegué el 1967. El 1997, l'associació tenia un centenar de socis i n'era director diocesà Baltasar Morey.

UNIÓ AUTONOMISTA Coalició electoral creada a Palma per participar en les eleccions a Corts de juny de 1977. Era formada pel Partit Nacionalista de Mallorca —PNM—, el Grup Autonomista i Socialista —GAS— i independents. D'ideologia de centreesquerra, propugnava una autonomia plena per a les Balears. La seva candidatura al Congrés era encapçalada per Josep Melià i obtengué 11.846 vots a les Balears (el 3,65%), 11.348 dels quals eren de Mallorca (el 4,22%). Al Senat per Mallorca, Climent Garau Arbona aconseguí 14.402 vots. Cap dels seus candidats no fou elegit i la coalició es dissolgué. (AM)

UNIÓ BALEAR Partit polític creat

a Palma el 1989. Era d'ideologia nacionalista i de centre progressista. Es presentà a les eleccions general d'octubre d'aquell mateix any. Obtingué a les Balears 2.882 vots (el 0,8%), 2.704 dels quals a Mallorca. El 1990, celebrà un congrés fundacional on Gregori Mir fou elegit secretari general i Alfred Mus, president. Va arribar a tenir un centenar d'afiliats. El 1991, es fusionà amb Centristes de Balears per crear Convergència Balear. (AM)

UNIÓN BALEAR DE VITICULTORES Sindicat agrícola fundat a Palma el 1913. Tenia com a objectiu defensar els interessos vitivinícoles. El setembre de 1913, començà a publicar el butlletí *El viticultor Balear*, editat a la impremta La Esperanza. Desaparegué poc temps després.

UNIÓN CALVIANERA Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a Calvià a les eleccions municipals de 1987. N'era cap de llista Rafel Xamena Matas i aconseguí 562 vots (el 8,7%) i un regidor. El 1991, s'incorporà a la candidatura del Partit Popular —PP— i Unió Mallorca —UM—. Poc després es va incorporar al PP. (AM)

UNIÓN CAMPANERA Candidatura independent creada a Campos el 1983 arran de la desaparició de la Unió de Centre Democràtic —UCD—. De caràcter centrista, defensà la urbanització de sa Barrala, una zona propera al Trenc. A les eleccions locals de 1983, obtingué majoria absoluta, amb 2.280 vots i vuit regidors, i fou nomenat batle Guillem Mas Sastre. El 1987, se'n separà un grup que organitzà Aliança Popular —AP—. A les eleccions municipals d'aquell mateix any, aconseguí la majoria relativa amb 1.717 vots i sis regidors, i el seu candidat, Guillem Mas, fou nomenat batle mitjançant un acord amb els altres partits amb representació municipal. El 1991, s'integrà dins la candidatura del Partit Popular-Unió Mallorca i obtingué quatre regidors. Malgrat aquest pacte, es mantengué com un grup polític diferenciat. El 1995, pactà amb el Partit Popular —PP— i quatre dels seus membres foren elegits regidors com a independents dins la candidatura del PP. El 1995, n'era responsable Guillem Adrover Bonet. (AM)

UNIÓN COLONIERA Candidatura independent creada el 1991 per a la defensa dels interessos de la Colònia

↑ Estatuts de la Unió Balear de Viticultors

de Sant Jordi. Es presentà a ses Salines a les eleccions locals de maig de 1991, amb una candidatura encapçalada per Antoni Ginard Ballester. Obtingué 179 vots i un regidor que, inicialment, féu part de l'equip de govern, però després passà a l'oposició. El 1995, s'incorporà a Unió Mallorca —UM—. (AM)

UNIÓN COMERCIAL, COMPANIA DE NAVEGACIÓN A VAPOR Empresa naviliera creada el 1898 a Palma. N'era president Bernat Borràs Pujol i vicepresident Antoni Mulet. Tenia la seu al carrer d'Antoni Maura, de Palma. Establí un servei regular entre Palma i Barcelona. Adquirí els vaixells «Puerto de Mahón» (1899) i «Mallorca» (1900) i arrendà el «Ciudad de Mahón» (1899). El juny de 1900, començà la seva tanda de viatges setmanals a Barcelona. Aquest servei es va mantenir fins a 1901. L'empresa féu fallida (1902) i posà a la venda els seus vapors.

UNIÓN CONSERVADORA Partit polític creat a Madrid el desembre de 1897 per Francisco Silvela. Era de caràcter conservador i regeneracionista. Fou impulsat, a la mort d'Antonio Cánovas, per la dissidència conservadora silvestista i aviat incorporà bona part dels dirigents conservadors. A Mallorca, des de l'inici del decenni de 1890, hi havia una tendència silvestista amb un casino a Palma que, a l'inici de 1899, tenia 27 socis. Els seus principals dirigents foren Enric Sureda i Lluís San Simón. Aquest grup es con-

siderà la representació mallorquina del nou partit conservador. Quan Silvela fou nomenat president del Govern (març de 1899), el partit cresqué fins a aconseguir devers 300 afiliats. Aleshores, els conservadors de Josep Cotoner, comte de Sallent, que es declaraven seguidors de Lluís Pidal Mon, també es consideraren representats pel nou govern. Les dues tendències crearen un directori de la Unió Conservadora, format per Enric Sureda, Pere Sampol Rosselló i Jeroni Rius. A les eleccions a Corts de març de 1898, aconseguí un diputat, Lluís de San Simón, i a les d'abril de 1899 pactà amb els mauristes-gamacistes i obtingué tres diputats, Enric Sureda —batle de Palma (març - octubre de 1899)—, Josep Cotoner i Lluís de San Simón. A les eleccions municipals d'abril de 1899, els silvestistes obtingueren quatre regidors en aquesta ciutat. Aquell mateix any, Silvela fou elegit president del Cercle Conservador de Madrid, fet que suposava el seu reconeixement com a cap del conservadorisme. En conseqüència, la Unió Conservadora desaparegué i subsistí el tradicional *Partit Conservador* (←). A Palma, es publicà el setmanari *La Unión Conservadora*, proper als conservadors silvestistes. (AM)

UNIÓN DE CENTRALES ELÉCTRICAS Societat elèctrica constituïda (1914) a Palma. Fou fundada i presidida per Enric Ordinas Cruellas amb la finalitat de salvaguardar els interessos de les diverses centrals elèctriques de Mallorca. Feien part de l'associació La Palma de Mallorca, Companyia Mallorca d'Electricitat i les centrals de Maracor, Santa Maria del Camí, Binissalem, Porreres, Sencelles, Muro, Santa Margalida, Artà, Petra, Campos, Capdepera, Alaró, Consell, Lloseta i Pollença. Desaparegué pocs anys després.

UNIÓN DE CENTRE DEMOCRÁTICO —UCD— Partit polític d'àmbit estatal creat el maig de 1977. El seu principal impulsor fou l'aleshores president del govern Adolfo Suárez. Inicialment, va ésser una coalició de centredreta que agrupava independents i diversos partits democratacristians, liberals i socialdemòcrates. A Mallorca, la coalició fou constituïda pel Partit Popular Balear, el Partit Socialdemòcrata Balear i el Partit Demòcrata Balear. També s'hi incorporaren, com a independents, alguns militants del Partit Liberal Balear. A les eleccions a Corts de juny de 1977, obtingué, al Congrés, 164.659 vots a les Balears (el 50,9%), 140.651

dels quals a Mallorca (el 51,7%). Aquests resultats li permeteren aconseguir quatre diputats, Raimon Clar Garau (del Partit Popular Balear), Santiago Rodríguez-Miranda Gómez (del Partit Socialdemòcrata Balear), Miquel Duran Pastor (independent) i Francesc Garí Mir (del Partit Popular Balear). Al Senat per Mallorca, els seus candidats, Jeroni Albertí i Ramiro Pérez-Maura, aconseguiren 146.550 i 132.803 vots, respectivament, i ambdós foren elegits. El juny de 1977, signà el Pacte Autòmic i quan es constituí (juliol de 1977) l'Assemblea de Parlamentaris per impulsar el procés autòmic, els seus representants foren majoritaris. El juliol de 1978, es constituí el Consell General Interinsular de Balears —CGI—, amb quinze consellers, deu dels quals eren d'UCD. En fou elegit president Jeroni Albertí i cinc àrees de govern també foren ocupades per membres d'aquest partit. El desembre d'aquell mateix any, la coalició d'UCD es convertí en un partit que absorbí el Partit Popular Balear, el Partit Socialdemòcrata Balear, el Partit Liberal Balear i el Partit Demòcrata Balear. L'estiu de 1978, es manifestà una tendència de caràcter nacionalista, formada, entre d'altres, per Jeroni Albertí, Miquel Duran i Josep Melià. L'octubre de 1978, desaparegué el Partit Nacionalista de Mallorca —PNM— i alguns dels seus membres passaren a UCD. Diversos mallorquins ocuparen càrrecs importants en els governs d'UCD. Així, Josep Melià fou director general de Relacions Informatives i secretari d'estat per a la Informació (1979-80). Santiago Rodríguez-Miranda fou ministre del Treball i de Seguretat Social (1981-82). A les eleccions a Corts de març de 1979, aconseguí, al Congrés, 147.011 vots a les Balears (el 49,7%), 124.286 dels quals a Mallorca (el 50,9%). Aquests resultats suposaren l'obtenció de quatre diputats, Ìñigo Caveró, Miquel Duran, Santiago Rodríguez-Miranda i Francesc Garí. Al Senat per Mallorca, els seus candidats, Jeroni Albertí i Josep Zaforteza Calvet, aconseguiren 123.018 i 112.945 vots, respectivament, i ambdós foren elegits. En els comicis municipals d'abril de 1979, va obtenir representació a tots els municipis de Mallorca, amb un total de 304 regidors. Això li permeté aconseguir 27 batlies, 21 de les quals amb majoria absoluta. A Palma, amb tretze regidors, va ésser la força més votada, però restà a l'oposició. A les eleccions preautònòmiques celebrades en aquella mateixa data, obtengué en el conjunt de Mallorca 108.003 vots (el 48%). Això suposà catorze consellers, d'un total de 24, i Jeroni Albertí fou

↑ Membres de la UCD (1979)

elegit president del Consell Insular de Mallorca. El maig de 1979, es constituí novament el Consell General Interinsular, compost per representants dels consells insulars de Mallorca, Menorca i Eivissa. UCD hi tengué tretze consellers, d'un total de 24, i també fou elegit president Jeroni Albertí. Devers 1980, va arribar a tenir uns 3.000 militants. Inicialment, aquest partit va estar a favor de l'obtenció d'una àmplia autonomia a través de l'article 151 de la Constitució Espanyola de 1978. El gener de 1980, la direcció estatal optà per la via de l'article 143, que suposava una autonomia més limitada. Aquest fet fou acceptat pel partit a les Balears, contra la voluntat del sector més nacionalista. El juliol de 1980, es creà la Comissió dels Onze, per redactar l'Estatut, amb quatre representants d'UCD. La tardor de 1980, la composició del futur Parlament Balear provocà fortes tensions al si del partit, entre els militants de Mallorca i els de les illes menors. El juliol de 1981, Jeroni Albertí i Lluís Pinya signaren un acord amb el PSOE que ratificava la via del 143. L'enfrontament entre crítics i suaristes, que també repercutí a Mallorca, provocà la dimissió d'Adolfo Suárez el gener de 1981. El febrer d'aquell any, se celebrà a Palma el segon congrés de tot el partit, en què foren elegits Leopoldo Calvo Sotelo, president del Govern, i Rodríguez Sahagún, president del partit. Malgrat això, la crisi continuà i s'accelerà la descomposició d'UCD. La dissolució de les Corts l'agost de 1982, abans de l'aprovació de l'Estatut de les

Balears, provocà fortes protestes a Palma. La imposició d'una candidatura encapçalada per Santiago Rodríguez-Miranda provocà una forta crisi. Deixaren el partit, entre d'altres, Josep Melià, Pere Joan Morey i Jeroni Albertí, que fou substituït en el Consell Insular de Mallorca per Maximilià Morales i en el Consell General Interinsular per Francesc Tutzó Bennàssar. En aquella època, diverses escissions possibilitaren la creació de partits de centredreta, com Centre Democràtic i Social —CDS—, Partit Demòcrata Liberal —PDL—, Partit Demòcrata Popular —PDP—, Unió Liberal —UL— i Unió Mallorquina —UM—. A les eleccions a Corts d'octubre de 1982, va rebre 37.894 vots (el 10,5%), 30.924 dels quals (el 10,3%) a Mallorca, i no aconseguí cap escó. Desaparegué poc després. S'estructurava en UCD-Balears, UCD-Mallorca i agrupacions locals. Va tenir una secció de joves, presidida per Margalida Zanoguera. En fou president Jeroni Albertí (1977-82) i secretaris generals Miquel Duran (1977-78), Maximilià Morales (1979-80) i Lluís Pinya (1981-82). (AM)

UNIÓN DE COOPERATIVES AGRÁRIAS DE BALEARS —UCABAL— Associació agrària fundada a Palma el 1988. Té com a objectiu representar les diferents cooperatives balears davant els organismes i estaments oficials, tant de la Comunitat Autònoma, com de l'Administració Estatal i de la Unió Europea. N'han estat presidents Antoni Cardona Sans, Francesc Sas-

tre Móra i Bartomeu Torres Bernat. El 1995, té 30 cooperatives associades: 22 a Mallorca, set a Menorca i una a Eivissa. Té la seu a Palma, al carrer del Sindicat. Des de 1994, publica la revista *Monografies Ucabal*.

UNIÓ DE DRETES Partit polític d'àmbit estatal i caràcter conservador implantat a Palma el juliol de 1931. Sorgí com a resultat de la fusió de la Dreta Social i el Partit Conservador. En fou cap Lluís Zaforteza Villalonga i en foren impulsors diversos representants de la noblesa terratinent, com Joan Fortuny, Gabriel Morell Olesa i Josep Quint Zaforteza, i alguns empresaris com Andreu Buades Ferrer i Joan Nigorra. Dinamitzà els sectors conservadors illencs, desorientats a causa de la proclamació de la II República, i organitzà el primer míting de Gil Robles a Mallorca (desembre de 1931). Va tenir una Secció Femenina, amb dirigents com Francesca Alcover, Margalida Alcover, Dolors Fortuny, Francesca Gilabert, Josepa Lesenne i Francesca Roca Waring, i unes Jovenuts (desembre de 1932). També organitzà una Associació de Treballadors de la Unió de Dretes, que edità *Acción Social* (juliol-novembre de 1932). El març de 1933, s'incorporà a la *Confederació Espanyola de Dretes Autònomes* —CEDA— (←) i adoptà el nom d'*Acció Popular Agrària* (←). (AM/SS)

UNIÓ DE LA NOBLESA DE L'ANTIC REGNE DE MALLORCA Corporació nobiliària creada el 1955. Per a l'ingrés es requeria ésser catòlic, com també pertànyer a la noblesa centenària pel primer llinatge, tenir legitimitat i puresa de sang cristiana fins als vuit besavis. Poden ésser membres de la institució tant els homes com les dones. Al moment de la seva creació va ésser designat cap suprem de la corporació el comte de Barcelona, Joan de Borbó, títol que va mantenir fins a la seva mort. Després va passar a ésser-ho el rei Joan Carles I. El 1995, n'era president Ferran Villalonga Truyols.

UNIÓ DE MARGALIDANS INDEPENDENTS Candidatura independent de caràcter progressista que es va presentar a Santa Margalida a les eleccions municipals de 1983. N'era cap de llista Antoni Roig Massanet i obtengué 250 vots i un regidor. Es tornà a presentar a les eleccions locals de 1987, però només aconseguí 57 vots i no obtengué representació. (AM)

↑ Placa de la Unió de la Noblesa de l'Antic Regne de Mallorca

UNIÓ DEMOCRÀTICA DE LES ILLES BALEARS Partit polític democratacristià fundat a Palma el 1977 a partir de l'antiga Esquerra Democràtica. Es presentà a les eleccions de 1977 fent part de l'Equip de la Democràcia Cristiana. Encapçalat per Joan Casals Thomàs, obtengué 6.008 vots (1,85%). El 1978, es dissolgué i alguns dels seus militants passaren a la Unió de Centre Democràtic —UCD—. (DG)

UNIÓ DEMOCRÀTICA DE PENSIONISTES I JUBILATS DE BALEARS Associació fundada (1983) a Palma per Llorenç Granel, que en fou el primer president. El seu objectiu primordial és l'organització i el foment d'activitats culturals i cíviques per als membres de la societat. Depèn de la Unió Democràtica de Pensionistes de Madrid. Des de 1988, n'és presidenta Maria Teresa Rattier. El 1996, tenia aproximadament 4.000 associats i la seu social al carrer del General Ricardo Ortega, de Palma.

UNIÓ DEMOCRÀTICA INDEPENDENT DE SANTA MARGALIDA Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a Santa Margalida el 1991. N'era cap de llista Sebastià Fornés Planas. Obtengué 777 vots i tres regidors. Inicialment, féu part de l'equip de govern amb Can Picafor Unit, el Partit Popular i la Unió Independent de Mallorca, però poc després passà a l'oposició. Desaparegué el 1995. (AM)

UNIÓ DE PAGESOS DE MALLORCA Sindicat agrari i ramader fundat el 1977. El 1978, s'integrà a la Coordinadora d'Organitzacions d'Agricultors i Ramaders —COAG—. Té com a objectius representar i defensar els interessos dels pagesos de Mallorca, com

també formar-los, informar-los i donar-los assistència tècnica. En poden ésser membres totes aquelles persones que per la seva professió tenen una relació directa amb l'agricultura. El 1984, obrí una seu al carrer de la Reina Maria Cristina, de Palma. El 1992, es traslladà al carrer de Manacor. Ha convocat algunes mobilitzacions de caire ecològic, de protesta contra la no inclusió de la COAG al Comitè d'Organitzacions Professionals Agrícoles. Ha participat en les campanyes contra la política agrària comunitària, els acords del GATT i la fiscalitat agrària. Ha donat suport a campanyes a favor de la protecció del medi ambient i en defensa de la llengua catalana. El 1992, en el seu si es creà la Unió de Pagesos Joves de Mallorca. El mateix any, es fundà dins l'organització mateixa el Grup de Pagesos per l'Agricultura Ecològica. El 1995, obrí una oficina d'informació sobre les actuacions de la Unió Europea en matèria agrària i desenvolupament rural. Des de 1985, n'és coordinadora Margalida Estelrich. (JMB)

UNIÓ DE PARTITS SOCIAL-DEMÒCRATES DE BALEARS Vegeu *Partit Socialdemòcrata de Balears*.

UNIÓ DE S'ARENAL, S' Publicació mensual il·lustrada, editada des de gener de 1988 a s'Arenal de Llucmajor. Dedicada a la informació local, inclou seccions d'esports, d'història i d'opinió. Algunes temporades, ha tengué una periodicitat quinzenal. Té un tiratge de 800 exemplars. Es redacta en català i en castellà. N'és director, des de la seva fundació, Jaume Alzamora Bisbal.

UNIÓ DE TRENCADORS, SOCIETAT D'ESTALVIS I AUXILIS MUTUS Societat mutualista que agrupava els trencadors de pedreres de Llucmajor. Es creà (1870) amb l'objectiu de fomentar l'estalvi i auxiliar-se mútuament en cas de malaltia. Vinculada al Partit Republicà, tengué (1870-74) la seu al Casino Republicà, de Llucmajor. N'era president Mateu Ripoll Ginard. El 1873, passà a denominar-se La Fe. Llavors n'era president Joan Gallard. Organitzà (1876-78) una comissió que s'encarregava de la comercialització i l'exportació del marès, coneguda com a Comissió del Moll. El 1881, els seus membres es degueren integrar a la societat La Confiança, de Llucmajor. A l'inici del s XX els trencadors refundaren la societat i recuperaren el nom primitiu. El 1901, tenia la

seu al carrer del Saló i la compartia amb La Confiança. Aleshores n'era president Antoni Sastre Tomàs. El 1904 tenia 48 socis. Es va desfer, probablement, el 1906 i el 1911 es tornà a organitzar. Els seus darrers presidents foren Jaume Montserrat Salom (1911 i 1913) i Joan Fullana (1912). Desaparegué el 1913. (JMB)

UNIÓ D'INDEPENDENTS DE MURO Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a Muro a les eleccions locals de 1983. La seva llista era encapçalada per Miquel de Arriba Serra i aconseguí 920 vots i tres regidors, que restaren a l'oposició. Desaparegué el 1987. (AM)

UNIÓ FELANITXERA Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a Felanitx a les eleccions locals de 1983. Obtingué la majoria absoluta amb 3.719 vots i deu regidors i el seu candidat, Pere Mesquida Obrador, fou elegit batle. El 1987, s'incorporà al Partit Democràta Popular—PDP—. (AM)

UNIÓ GENERAL DE TREBALLADORS —UGT— Central sindical d'àmbit estatal i d'ideologia socialista, fundada a Barcelona el 1888. A Mallorca, la *Federació de Societats Obreres de Palma* (←) hi estigué molt vinculada des de la seva fundació. El 1925, a iniciativa dels socialistes i, en especial, de Llorenç Bisbal, es fundà la UGT de les Balears —UGTB—. Al congrés constituent, hi assistiren 54 delegats de vint societats, en representació de 2.137 afiliats d'Alaró, Binissalem, Calvià, Esporles, Lluçmajor i Palma. Rafael Rigo fou elegit president i Llorenç Bisbal, secretari general. La seva creació suposà un impuls decisiu per al moviment obrer mallorquí. Entre 1925 i 1926, tengué una enorme empenta, afavorida per l'èxit aconseguit en el conflicte tèxtil de 1925-26 i la política de participació en els comitès paritaris. L'octubre de 1926, celebrà el segon congrés. Miquel Porcel fou elegit president i Jaume Bauzá, secretari. Entre 1927 i 1929, es veié afectada per la crisi general del moviment socialista i pel desànim general del moviment obrer. En el període 1929-30, es revitalitzà gràcies a la nova política de defensa dels comitès paritaris, malgrat l'oposició radical comunista i anarcosindicalista. En el cinquè congrés (octubre de 1929), hi estigueren representades 23 seccions, que agrupaven 2.263 afiliats. Al començament de 1930, aconseguí integrar, per primera

↑ Primer congrés Insular d'UGT (1986)

vegada, diverses associacions obreres menorquines. El novembre de 1930, celebrà el seu sisè congrés. Aleshores, tenia trenta-tres societats i 3.406 afiliats. Durant la II República (1931-36), conegué un important creixement i aconseguí fins i tot una certa extensió organitzativa en el món rural. En el transcurs del Primer Bienni (1931-33), mantengué la seva unitat malgrat la conflictivitat existent. A partir de 1933, però, es veié molt influïda pels caballeristes, encapçalats per Antoni Ribas Galiana, especialment forts dins el sindicat metal·lúrgic. Aquests aconseguiren el control de l'organització en el novè congrés, celebrat el desembre de 1933. Aleshores, la UGTB tenia 4.949 afiliats. Els caballeristes impulsaren una política d'unitat sindical amb anarcosindicalistes i comunistes. El maig de 1935, celebrà el vintè congrés. Aleshores agrupava trenta-dues societats amb 3.822 afiliats. El 1936, es reintegrà dins la UGT, la Confederació General del Treball Unitària —CGTU—. Després de l'alçament militar de juliol de 1936, patí una repressió molt dura. Alguns dels seus principals dirigents, com Josep Bernat i Antoni Ribas, foren assassinats i molts d'altres empresonats. En el decenni dels quaranta, comptà amb un petit grup clandestí, encapçalat per Rafael Rigo. Fèu part del Comitè Provincial de l'Aliança Nacional de Forces Democràtiques. Posteriorment, desaparegué i a partir de 1974 tengué un petit nucli. S'oposà a l'estratègia d'infiltració dins els sindicats verticals impulsada per Comissions Obreres —CCOO—. El

1976, tenia seixanta afiliats a Mallorca, principalment en els sectors de telefònica i hotel·leria. Amb la desaparició del sindicalisme vertical i l'establiment de les llibertats sindicals, conegué un desenvolupament espectacular. El desembre de 1977, s'unificà amb el sector majoritari de la Unió Sindical Obrera —USO—, el qual havia incorporat recentment l'Alternativa per a un Sindicat Unitari i Democràtic de Treballadors de l'Hotel·leria —ASUDTH—, molt fort en aquest sector. Aquest procés suposà un important impuls per al sindicat, que al final de l'any tenia 12.000 afiliats. A les primeres eleccions sindicals de 1978, obtingué 1.323 delegats a les Balears (34%) i perdé per escassa diferència davant CCOO. A partir d'aleshores, ha guanyat totes les eleccions sindicals celebrades a les illes. És especialment forta en els sectors d'hotel·leria, energia, calçat i metall. Té una implantació considerable a les zones turístiques de l'illa, especialment Calvià i Palma, i a alguns pobles de tradició socialista com Alaró i Lluçmajor. Des de la transició, n'han estat secretaris generals Àngel Barrero, Francesc Obrador, Miquel Robledo i Lorenzo Bravo. Ha editat diverses publicacions, com *Boletín de la Unión General de Trabajadores de Baleares*, *Casa del Poble* i *UGT Mallorca*. (DG)

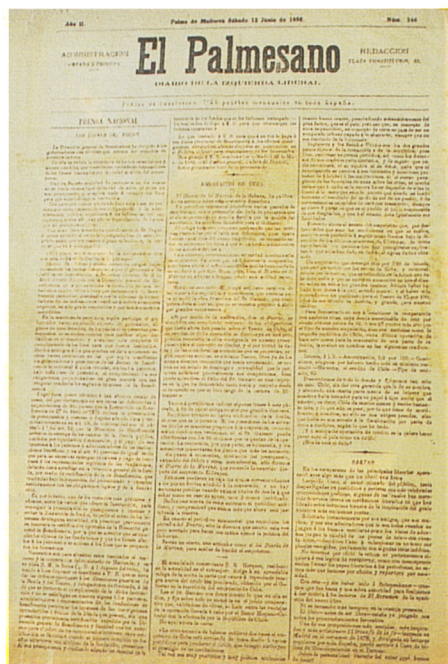
UNIÓ INDEPENDENT DE MALLORCA —UIM— Partit polític creat a Palma el juliol de 1989. Inicialment, s'anomenà Independents de Mallorca.

unió independent porrerenca

De caràcter conservador, evolucionà des de l'anticatalanisme al nacionalisme mallorquí contrari a qualsevol relació amb els altres països de parla catalana. Els seus primers dirigents foren Alfonso Muñoz Sánchez, president, i Miguel Fernández Murciano, secretari general. Posteriorment, s'hi incorporà Bartomeu Barceló Quetglas —Tolo Güell—. A l'inici de 1991, Miquel Pascual, diputat en el Parlament Balear, deixà UM i es passà a UIM. A les eleccions autonòmiques de maig de 1991, obtengué 8.431 vots (el 3%) i un diputat per Mallorca, Miquel Pascual. A les eleccions locals celebrades en aquella mateixa data, aconseguí 21 regidors i tres batles, els de Marratxí, Sant Llorenç des Cardassar i Santa Margalida. A Palma, va tenir 3.691 vots (el 2,9%), però no obtengué representació. El juny de 1992, celebrà el seu primer congrés, en què es declarà nacionalista i Miquel Pascual fou elegit president. El maig de 1993, es fusionà amb Unió Mallorquina —UM— i Convergència Balear —CB—, sota el nom i les sigles d'UM. Publicà la revista *Unió Independent de Mallorca* (1989-90), en castellà, i tengué una secció de Joves d'Unió Independent de Mallorca. (AM)

UNIÓ INDEPENDENT PORRERENCA Candidatura independent creada a Porreres el 1983, arran de la dissolució de la Unió de Centre Democràtic —UCD—. A les eleccions locals de 1985, obtengué 1.306 vots i cinc regidors. El seu cap de llista, Jaume Martorell Cerdà, fou elegit batle i governà en minoria. Desaparegué el 1987, quan s'incorporà a Unió Mallorquina —UM—. (AM)

UNIÓ INDUSTRIAL, LA Organització que agrupava els empresaris del sector industrial de Mallorca. Fou fundada el 1900, pels empresaris de la fusta. Posteriorment, s'hi sumaren empresaris d'altres subsectors. El seu principal objectiu era la defensa dels interessos patronals contra les reivindicacions de les associacions obreres. També impulsà campanyes contra la presència d'inspectors d'hisenda peninsulars (1916), contra el projecte de la Diputació de Balears de crear un impost sobre les exportacions (1917), a favor de la inclusió del calçat en el tractat de comerç entre Espanya i França (1918) i contra l'augment de la contribució industrial (1918-19). En aquesta campanya, organitzà un tancament de fàbriques i botigues de calçat (agost de 1919). No va intervenir directament en política,

↑ *El Palmesano*, setmanari d'Unió Liberal

si bé sovint sol·licità el suport dels diputats a Corts elegits per Mallorca i del general Valerià Weyler. El 1920, es transformà en la Federació Patronal de Mallorca. (AM)

UNIÓ LIBERAL Partit polític d'àmbit estatal que va sorgir d'una aliança entre els sectors menys radicals del *Partit Moderat* (←) i del *Partit Progressista* (←), després de la Revolució de 1854. A les eleccions generals de novembre d'aquell mateix any, la seva candidatura obtengué set diputats per Mallorca, Facundo Infante, el comte de San Simón, el comte d'Aiamans, el marquès de la Bastida, Fèlix Campañer, Ramón Pérez i Francisco Preto Neto. Cinc d'aquests candidats procedien del Partit Progressista i els altres del Partit Conservador. Aquesta candidatura era partidària del Govern i comptà amb el suport del governador civil. L'entesa entre moderats i progressistes al si d'aquest partit fou difícil i se succeïren les renúncies a l'escó de diputat, fet que motivà diverses eleccions de caràcter parcial, que sempre foren guanyades pel candidat de la Unió Liberal. Així, el gener de 1855, a causa de les renúncies dels comtes de San Simón i d'Aiamans i de Facundo Infante, foren elegits els progressistes José Lemery i Ferran Vinent Vives i el moderat Jaume Lluís Mas del Pla del Rei. Poc després deixà l'escó el marquès de la Bastida i fou elegit el progressista Jacint Feliu. En renunciar el general Lemery, el substituï el progressista Miquel Muñoz (setembre de 1855). També abandonà l'escó de di-

putat Jaume Lluís Pla i el desembre d'aquell any es convocaren uns comicis parcials que foren guanyats pel progressista Manuel Gómez de la Serna. El febrer de 1856, a causa de la renúncia de Jacint Feliu, es feren unes noves eleccions que foren guanyades pel moderat Joaquín Francisco Pacheco. Quan el Partit Moderat recuperà el poder, la Unió Liberal passà a tenir un paper marginal. A les eleccions generals de març de 1857, no obtengué cap diputat. El 1858, ocupà el poder en l'àmbit estatal, impulsada per Leopoldo O'Donnell i es reorganitzà de forma definitiva. A Mallorca en foren dirigents els antics progressistes Josep Vilallonga Aguirre, P J Gelabert, Piñano i Miró-Granada, els antics moderats Aguiló, Amer, Dameto i Robert i polítics nous com Manuel Mallol i Joan Venrell. Si bé mai no es va definir clarament, defensà primordialment els interessos de comerciants, naviliers i financers. A les eleccions a Corts d'octubre-novembre de 1858, aconseguí quatre diputats, Narcís Ametler, Josep Vilallonga, Antonio García Rizo i Ramón Cerutti. A partir de llavors i fins al 1868, guanyà totes les eleccions i en diverses ocasions copà tots els escons per Mallorca. Foren elegits Pere Gual Salas, Ramon L Malats, Joan Massanet, Salvador María de Ory i Miquel Rosselló (1863); Juan Bautista Peyronnet, Joan Massanet i Miquel Rosselló (1864); Salvador María de Ory, Carlos Navarra, José Fernández del Cueto, Pere Gual, Joaquín Inigo i Ramón Leandro Malats (1866), i Lluís Burguès Safortesa, Faust Gual de Torrella, Joaquim Caro Álvarez, Fausto Miranda, Juan Bautista Peyronnet i Ramon Vinader (1867). Participà en la Revolució de Setembre de 1868, de caràcter demòcrata, i féu part, amb els progressistes i els republicans, de la Junta Provisional de Govern de les Balears i de la Junta Revolucionària de Govern de les Balears. El desembre de 1868, s'uní al Partit Progressista per crear la *Conciliació Liberal* (←). Disposà d'un periòdic trisetmanal, *El Palmesano* (1855-57), en el qual col·laboraren Francesc Alcade Palau i Jeroni Rosselló Ribera. ■ Partit d'àmbit estatal implantat a Mallorca el 1982. Va sorgir arran de la desintegració de la Unió de Centre Democràtic —UCD—. A les eleccions municipals i autonòmiques de maig de 1983, en coalició amb Aliança Popular i el Partit Demòcrata Popular, obtengué un diputat al Parlament Balear, Catalina Enseñat i Enseñat, i un regidor a l'Ajuntament de Palma, Josep Carles Tous Prades. En fou president Miquel Duran Pastor. El 1985, adoptà el nom de *Partit Liberal* (←). (AM)

UNIÓ LÍRICA FORNALUTXENCA

Banda de música creada (1913) a Fornalutx. En foren els principals fundadors el mestre d'escola Andreu Andreu Bauçà i el comerciant Jordi Mayol i Mayol. Es dissolgué el 1915. (JE)

UNIÓ MALLORQUINA —UM—

Partit polític mallorquí creat a Palma l'octubre de 1982. La seva ideologia era centrista i regionalista. El seu principal impulsor fou Jeroni Albertí. Altres fundadors foren Pere Amorós Martorell, Antoni Borràs Llabrés, Miquel Àngel Borràs Llabrés, Pere Joan Morey Ballester, Joan Noguera Villalonga, Jaume Riera Planes i Maria Jerònia Vives Picornell. Va recollir part dels dirigents polítics que en l'àmbit insular i local havien format la Unió de Centre Democràtic —UCD—, aleshores en descomposició. El març de 1983, celebrà el seu primer congrés. A les eleccions autonòmiques de maig de 1983 es presentà en coalició amb el Partit Demòcrata Liberal —PDL— i aconseguí 47.390 vots (el 18,4%) a Mallorca i sis diputats, quatre d'UM i dos del PDL. Aquests diputats, més un diputat elegit pel PDL a Eivissa i un altre elegit per la candidatura Independents de Menorca, formaren el Grup Parlamentari Regionalista de les Illes. Els diputats d'UM foren Jeroni Albertí, Josep Maria Lafuente, Maria Antònia Munar i Pere Gonçal Aguiló Fuster. Mitjançant un pacte amb Aliança Popular —AP—, aconseguí la presidència del Consell Insular de Mallorca, càrrec que ocupà Jeroni Albertí. A les eleccions locals celebrades aquella mateixa data aconseguí 130 regidors i denou batlies, les de Banyalbufar, Búger, Bunyola, Capdepera, Costitx, Deià, Escorca, Inca, Llubi, Mancor de la Vall, Marratxí, Pollença, ses Salines, Sant Joan, Sant Llorenç des Cardassar, Santa Eugènia, Santa Margalida, Selva i Sòller. A set municipis obtingué majoria absoluta i a la resta, amb algunes excepcions, pactà amb AP. Deu dels nous batles elegits per UM havien ocupat fins aleshores el càrrec per UCD. A Palma rebé el 7,8% dels sufragis i li correspongueren dos regidors. Aquests resultats li permeteren augmentar de forma considerable la seva afiliació. El novembre de 1984, arran de diversos escàndols econòmics que afectaren el Govern Balear, denuncià els pactes amb AP, però poc després foren ratificats. El 1985, celebrà el segon congrés. A les eleccions generals de 1986, s'incorporà al projecte del Partit Reformista Democràtic —PRD—, d'àmbit estatal, i es presentà amb aquesta denominació. Va rebre 24.385 vots (el 7,1%) i no aconseguí

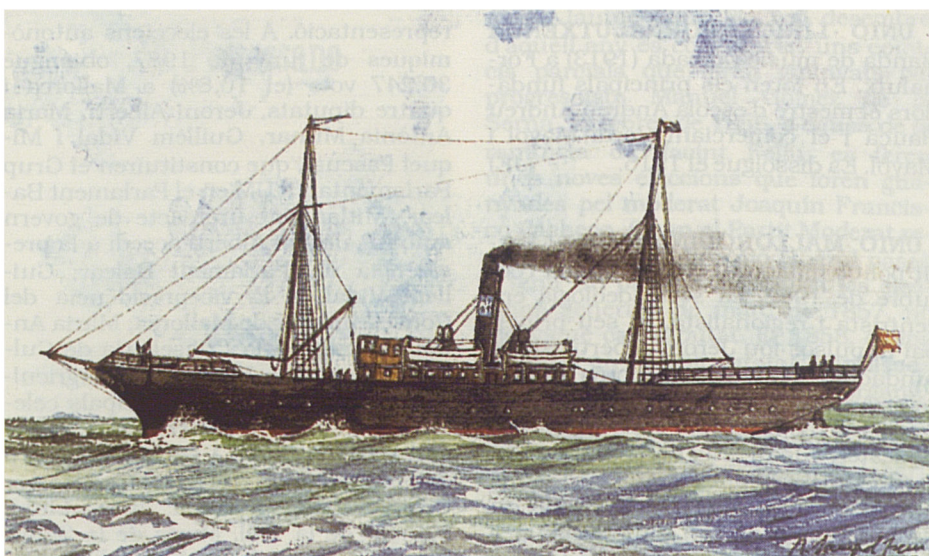
representació. A les eleccions autonòmiques de juny de 1987, obtingué 30.247 vots (el 10,8%) a Mallorca i quatre diputats, Jeroni Albertí, Maria Antònia Munar, Guillem Vidal i Miquel Pascual, que constituïren el Grup Parlamentari d'UM en el Parlament Balear. Mitjançant un pacte de govern amb AP, Jeroni Albertí accedí a la presidència del Parlament Balear; Guillem Vidal, a la vicepresidència del Consell Insular de Mallorca; Maria Antònia Munar, a la Conselleria de Cultura i Pere Joan Morey, a la d'Agricultura. A les eleccions municipals celebrades en aquella mateixa data, aconseguí 121 regidors i setze batlies, les de Banyalbufar, Búger, Capdepera, Costitx, Deià, Escorca, Inca, Llubi, Mancor de la Vall, Maria de la Salut, Marratxí, Sant Joan, Santa Eugènia, ses Salines, Sòller i Valldemossa. A Palma rebé el 6,6% dels vots i li correspongueren dos regidors. A les eleccions europees celebrades simultàniament amb les autonòmiques i locals, es presentà en solitari i va treure 19.066 vots (6,1%). El 1988, sorgí una tendència crítica, encapçalada per Pere Joan Morey, que s'oposà al projecte de Jeroni Albertí d'estendre el partit a Menorca i Eivissa. El partit entrà en crisi el juny de 1988, en el seu tercer congrés, quan Albertí decidí no continuar en el càrrec de president. Es va haver de celebrar un altre congrés, el quart, en el qual fou elegit president Antoni Pons. El gener de 1989, els dos regidors que tenia a Palma, Santiago Coll i Esteve Siquier, passaren a donar suport al PSOE i deixaren UM. A les eleccions generals d'aquell mateix any, no es presentà i sol·licità el vot per al PP. L'octubre de 1990, signà un pacte amb el PP per anar a les eleccions autonòmiques i locals amb una única candidatura. Aquest pacte no fou acceptat per tot el partit. A l'inici de 1991, Jeroni Albertí abandonà UM i el mateix féu el diputat Miquel Pascual. A les eleccions autonòmiques de maig de 1991, la coalició PP-UM obtingué majoria absoluta. A UM li correspongueren quatre diputats, Guillem Vidal, Maria Antònia Munar, Pere Joan Morey i Antoni Pascual. Munar i Morey varen continuar com a consellers de Cultura i d'Agricultura, respectivament, i Vidal fou nomenat senador en representació de la Comunitat Autònoma i continuà com a vicepresident del Consell Insular de Mallorca. A les eleccions municipals celebrades en aquella mateixa data, la coalició PP-UM aconseguí 23 batlies, deu de les quals correspongueren a UM. Aquestes batlies eren les d'Ariany, Banyalbufar, Búger, Costitx, Deià, Llubi, Santa Eugènia, Sant

↑ Proclamació de Maria Antònia Munar com a presidenta d'Unió Mallorquina

Joan, Sòller i Valldemossa. L'abril de 1992, se celebrà el V Congrés d'UM, en el qual el partit es declarà nacionalista. Maria Antònia Munar fou elegida presidenta i Francesc Salas, secretari general. A partir de llavors, les relacions amb el PP empitjoraren progressivament. El setembre de 1992, el president Gabriel Cañellas, amb el suport de nombrosos càrrecs d'UM, destituí Maria Antònia Munar del seu càrrec de consellera de Cultura del Govern Balear. Malgrat això, el pacte es mantingué i Bartomeu Vidal, d'UM, ocupà aquesta conselleria. El novembre de 1992, abandonaren el partit Francesc Salas, Pere Joan Morey, Guillem Vidal i la regidora de Palma Carme Sagrado. En aquella època també s'incorporaren al PP els batles i regidors de Banyalbufar, Deià i Valldemossa. El febrer de 1993, UM sol·licità la destitució de Bartomeu Vidal i l'expulsà del partit. Va ésser substituït per Bartomeu Rotger, també d'UM. El març de 1993, incorporà un grup d'antics dirigents d'UCD, com Miquel Duran i Maximilià Morales. Poc després, retornà el fundador del partit, Jeroni Albertí. El maig d'aquell mateix any es dugué a terme un congrés de fusió amb la Unió Independent de Mallorca —UIM— i Convergència Balear —CB—. El nou partit mantingué les sigles i el nom d'UM i Maria Antònia Munar i Antoni Pascual continuaren com a presidenta i secretari general, respectivament. Es crearen dues vicepresidències, que foren ocupades per Josep Melià i Miquel Pascual. A més, Jeroni Albertí fou nomenat president fundador. La fusió

no va estar exempta de problemes i en alguns municipis no es va fer realitat. Un sector de CB no acceptà el pacte i creà un nou grup polític, Convergència Nacionalista Balear —CNB—. A les eleccions generals de juny de 1993, impulsà la creació de grups polítics afins a Menorca i Eivissa, la Unió Menorquina i la Unió Pitiüsa, i presentà la candidatura Unió Mallorquina, Menorquina i Pitiüsa —UMMP—. Obtingué, en el conjunt de les Balears, 9.997 vots (el 2,44%), 6.960 dels quals (2,73%) a Mallorca. La Unió Menorquina i la Unió Pitiüsa desaparegueren poc després. El març de 1994, UM trencà el pacte amb el PP i renuncià als càrrecs institucionals que fins aleshores ocupava. Alguns dirigents decidiren deixar UM i continuar en els seus càrrecs d'acord amb el PP. És el cas del conseller de Cultura Bartomeu Rotger i del regidor de Palma Bartomeu Oliver. Al Parlament i a l'Ajuntament de Palma els representants d'UM es varen haver d'incorporar al Grup Mixt. A la Part Forana, en alguns casos els regidors també passaren al Grup Mixt o mantingueren el pacte. A Marratxí, en canvi, els seus regidors s'incorporaren al PP. D'aquesta manera UM passà a tenir un regidor a Palma i tres diputats al Parlament Balear i al Consell Insular de Mallorca. En aquesta institució, el PP restà en minoria i UM imposà la participació de totes les forces en el Govern. A les eleccions europees de juny de 1994, féu part de la Coalició Nacionalista, amb el Partit Nacionalista Basc —PNV—, Partit Aragonès —PAR—, Coalició Gallega —CG— i Unió Valenciana —UV—. Obtingué a les Balears 7.681 vots (el 2,6%). L'octubre d'aquell mateix any deixaren el partit un grup de militants encapçalats per Joan Morro. A les eleccions autonòmiques de maig de 1995, obtingué 19.469 vots a Mallorca (el 6,47%) i dos diputats, Maria Antònia Munar i Antoni Pascual. Mitjançant un pacte amb el PSOE i el PSM, obtingué la Presidència i la Comissió d'Hisenda del Consell Insular de Mallorca, càrrecs que foren ocupats per Munar i Pascual, respectivament. En els comicis locals celebrats en aquella mateixa data, aconseguí un total de 44 regidors i sis batlies, Ariany, Búger, Costitx, Llubi, ses Salines i Sòller. En canvi a Palma no aconseguí representació. El febrer de 1997, celebrà el VII Congrés, marcat per un relleu generacional del seu consell polític. Fou reelegida presidenta Maria Antònia Munar i secretari general, Bartomeu Vicens. Té una secció juvenil, la Joventut Nacionalista de Mallorca —JNM—, sorgida de la fusió de la Joventut Nacionalista de les Illes —JNI— i dels

↑ Vapor «Unión»

Joves d'Unió Mallorquina —JUM—. Ha editat diverses publicacions periòdiques, com *La Veu de Mallorca* (des de 1994). (AM)

UNIÓ MOLLERA POLLENCINA Candidatura independent que es va presentar a Pollença a les eleccions locals de 1995. Volia representar els interessos del Port de Pollença. N'era cap de llista Alfonso Loeffler Wharton i obtingué 645 vots (el 9,6%) i dos regidors. Gràcies a un pacte amb el Partit Socialista Obrer Espanyol —PSOE—, passaren a fer part de l'equip de govern de l'Ajuntament de Pollença. (AM)

UNIÓ MUSICAL DE PETRA Associació cultural fundada (1986) a Petra. N'és president des de la seva creació Rafel Bauçà. És situada al carrer de la Font i, el 1997, tenia més de 200 socis. Entre les seves activitats destaca la creació d'una escola de música, desapareguda el 1996. Així mateix, el 1987 fundà una banda de música, que és dirigida per Pere Siquier Pons. El 1997, era integrada per una trentena d'instrumentistes.

UNIÓ MÚSICS —UM— Editora fonogràfica creada (1979) pel compositor Antoni Caimari Alomar. Des de 1985, pertany a la Fundació Àrea Creació Acústica —ACA—. Ha enregistrat nombrosos discs.

UNIÓ Primer vapor d'hèlix mallorquí, construït totalment amb buc de ferro. Va ésser bastit (1852) a Anglaterra i adquirit (1870) per l'Empresa Mallorquina de Vapors. Tenia 54 m

d'eslora, 7,80 m de mànega, 4,95 m de puntal i 518 t de port. Amb una potència de 140 cavalls, assolí una velocitat màxima de 10 nusos. Dugué a terme el seu primer viatge a Barcelona i a Marsella (França), el 28 de novembre de 1870. Cobrí aquest servei amb un viatge setmanal, fins a 1900, en què fou venut a uns armadors italians.

UNIÓ NACIONAL Coalició electoral d'àmbit estatal formada pels Cercles José Antonio i Força Nova. Es va presentar a les eleccions a Corts de març de 1979. La seva candidatura al Congrés per Balears era encapçalada per Enrique Yarza González i Joan Bonet Colomar i obtingué 3.199 vots (1,01 %). Al Senat per Mallorca, els seus candidats eren Andrés Ardid i Gabriel Mateu i aconseguiren 4.271 i 2.347 vots, respectivament. Va desaparèixer poc després. (AM)

UNIÓ APOSTÓLICA, LA Publicació editada a Palma entre gener de 1915 i abril de 1963. Era l'òrgan del Centre Diocesà de Mallorca i en fomentava les activitats. Fins al desembre de 1922, fou mensual i, a partir de 1923, trimestral. Era redactada en castellà, en el Seminari Conciliar de Sant Pere. Fou editada a la tipografia de l'Esperança i, posteriorment, a la impremta Politècnica, de Palma.

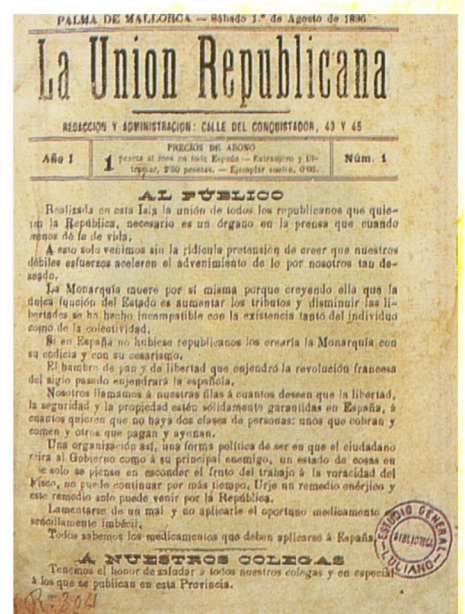
UNIÓ BALEAR, LA Publicació que, amb el subtítol *Boletín oficial de la Sociedad Mutualista y de Cultura*, editava la Unió Balear el 1919 a Palma. Tenia la redacció al carrer de Florida. Recollia notícies referents a l'en-

↑ Unión y Cultura

↑ Unión Protectora Mercantil

↑ La Unión Republicana

titat editora, a més d'articles literaris. Tenia una periodicitat mensual. Era redactada en català i castellà.

UNIÓN CONSERVADORA, LA Setmanari publicat a Palma, entre el desembre de 1898 i el març de 1899, sota la direcció de Llorenç Barceló. Tot i que a partir del tercer número se substituïa *Semanario Conservador Independiente*, era pròxim al conservadorisme silvestista. En sortiren catorze números, redactats en castellà i editats a la impremta del Comerç, de Francesc Soler. Tenia la redacció a la plaça del Mercat i l'administració, al carrer del Conquistador.

UNIÓN Y CULTURA Periòdic quincenal publicat per la Casa del Poble de Sóller. S'editava a la impremta La Independencia, de Palma. N'aparegueren deu números entre el 2 de juny i el 6 d'octubre de 1934. D'ideologia socialista, tenia un fort contingut anticlerical. Es redactava en castellà, amb algun article en català. (DG)

UNIÓN OBRERA BALEAR Periòdic aparegut a Palma entre el març de 1882 i el setembre de 1886. Era l'òrgan de premsa de la Unió Obrera Balear. Hi col·laboraren Josep Francitorre, Guillem Lladó, Antoni Mas i Felix Mateu Domeray. Es redactava en castellà.

UNIÓN PROTECTORA MERCANTIL Publicació editada a Palma entre

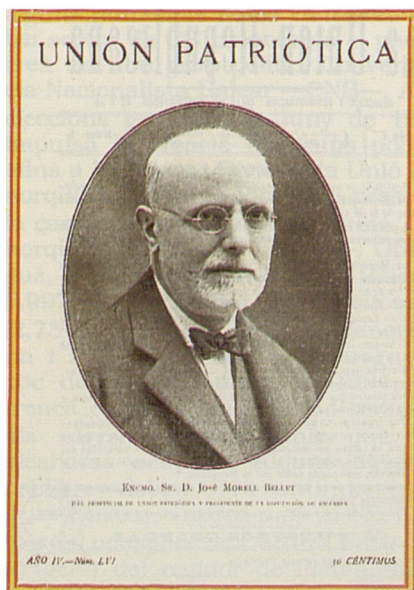
1900 i 1911. Tenia periodicitat quincenal i, des de 1905, mensual. Era l'òrgan de la societat del mateix nom, una associació de socors mutus i instrucció que agrupava els dependents del comerç. Publicava articles relacionats amb el món del comerç i amb les condicions laborals dels treballadors d'aquest sector. Ideològicament, era de caràcter monàrquic. Publicà números extraordinaris dedicats a la visita a Mallorca d'Alfons XIII (abril de 1904) i al descans dominical (setembre de 1904). En foren col·laboradors, entre altres, Joan Alcover, Francesc Mateu, Miquel dels Sants Oliver, Pere d'Alcàntara Peña i Joan Torrandell. Es publicava en castellà amb alguns poemes en català.

UNIÓN REPUBLICANA, LA Diari editat a Palma entre l'agost de 1896 i el gener de 1904, a la impremta del Comerç. Oferia informació internacional, estatal i local, sobretot de caràcter polític. Era l'òrgan del partit Unió Republicana i propugnava el règim republicà, la llibertat de cultes, la lluita contra el caciquisme i, sobretot després del 1898, una descentralització de caràcter federal. Fou dirigit per Jeroni Pou, Francesc García Orell i Lluís Martí. En foren col·laboradors assidus i redactors Antoni Agustín, Josep Estades, Ricard Fuster, Gabriel Llompart, Antoni Marroig, Bernat Palmer, Pere Pastor, Benet Pomar, Benet Ponç Fàbregues, Joan Piña, Martí Pou, Joaquim Quetglas Sureda, Martí Salas, Guillem Serra i Joan Torrandell. Es redactava en castellà.

UNIÓN SANITARIA BALEAR Publicació mensual publicada a Campos entre abril de 1920 i gener de 1926. Era l'òrgan oficial de la Unió Sanitària Rural de Balears. S'ocupava d'assumptes mèdics i d'interès per a l'associació. Era redactada en castellà i editada per la impremta Reus, de Felanitx. En sortiren 28 números, de dotze pàgines cada un.

UNIÓN OBRERA BALEAR Societat obrera constituïda a Palma el 1881, per iniciativa de Felix Mateu Domeray. El seu sorgiment es relaciona amb l'extensió del republicanisme federal a Mallorca i el seu intent d'impulsar un moviment obrer propi a l'illa. En una primera etapa (1881-83), estigué integrada per militants obrers dels anys del Sexenni Revolucionari i centrà les seves activitats en la regeneració educativa dels obrers. Organitzà una escola d'obers, una biblioteca i un mont de pietat. Des del punt de vista ideològic, estigué molt influïda pel pensament proudhonista d'Ubaldo Romero Quiñones i per l'anarcocol·lectivisme. Edità (març de 1882-setembre de 1883) el periòdic *Unión Obrera Balear*. Entre 1885 i 1886, respongué el qüestionari de la Comissió de Reformes Socials sobre l'estat de la classe obrera a Mallorca. Des de 1886, entrà en crisi i desaparegué durant el decenni dels noranta. (DG)

UNIÓN OBRERA DE CALVIÀ Societat de socors mutus creada el 1908 a Calvià. Tenia com a objectius la instrucció, la beneficència i l'esplai, a més

↑ Publicació d'Unió Patriòtica

d'afavorir les transaccions comercials. El 1910, redactà els seus estatuts. La primera seu era situada a l'actual (1997) carrer Major. Durant la II República, va obrir un nou local social, amb un cafè teatre, a la cantonada dels actuals carrer Major i avinguda de Palma. El 1936, el govern militar va confiscar tots els seus béns. Actualment (1997), l'edifici és propietat municipal. (MRL)

UNIO PATRIOTICA Partit polític d'àmbit estatal creat l'abril de 1924, per iniciativa de Miguel Primo de Rivera. Era de caràcter conservador i monàrquic i donava suport a la dictadura militar instaurada el 1923. A Mallorca, fou creat per iniciativa del governador civil. Agrupà bona part dels sectors conservadors que havien donat suport al Partit Conservador i al maurisme. En foren caps l'antic maurista Lluís Canals i Josep Morell Bellet. Tenia organitzacions d'àmbit local en nombrosos municipis. Així, el 1929, n'era cap, a Sóller, Josep Bauzá Llull; a Inca, Miquel Mir Jaume; a Sant Joan, Sebastià Soler; a Maria de la Salut, Miquel Gual; a Montuïri, Maties Munar Duran; a Sineu, Joan Ferragut Ribas; a Bunyola, Antoni Estarelles Pascual; a Selva, Miquel Puigserver Pons, i a ses Salines, Bartomeu Garcias i Garcias. Alguns d'aquests dirigents eren alhora batles o secretaris del seu municipi. Va tenir el suport del diari *Patria*, editat a Palma de febrer a maig de 1928. No participà en cap comici perquè la Dictadura sempre

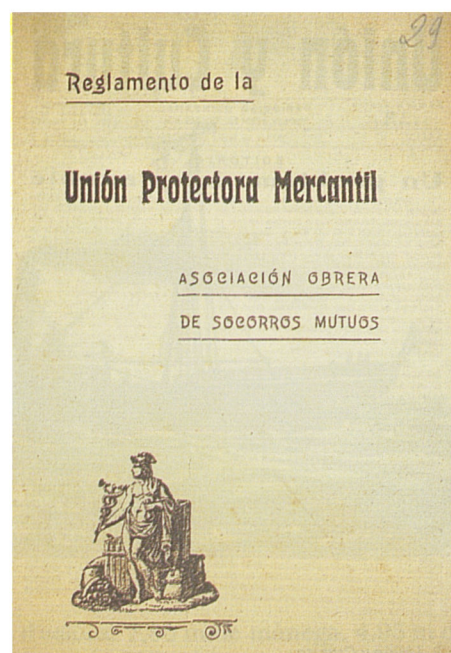
nomenà per designació directa els regidors i els diputats provincials. Desaparegué després de la caiguda de la Dictadura de Primo de Rivera (1930). (AM)

UNIO PER CAPDEPERA Partit polític d'àmbit local creat a Capdepera el 1991. De caràcter centrista, a les eleccions locals de maig de 1991 obtengué 882 vots i quatre regidors, que varen restar a l'oposició. En els comicis municipals de maig de 1995, aconseguí 817 vots (el 25,4%) i quatre regidors. Mitjançant un pacte amb el Partit Popular —PP—, fou elegit batle el seu cap de llista, Joan Pascual Amorós. (AM)

UNIO PETRERA Candidatura independent de caràcter nacionalista i progressista creada a Petra el 1991. Va sorgir com una escissió d'Unió Mallorquina —UM— contrària al pacte amb el Partit Popular. A les eleccions municipals de maig de 1991, la seva llista, encapçalada per Francesc Munar Sansó, obtengué 480 vots i tres regidors, que restaren a l'oposició. Posteriorment, s'incorporà a Convergència Balear, però se'n desvinculà en fusionar-se (1993) amb UM. En els comicis locals de 1995, encapçalà la seva candidatura Rafel Bauzá Monroig i obtengué 193 vots (el 9,8%) i un regidor. Aquest feu part de l'equip de govern mitjançant un pacte amb el Partit Socialista de Mallorca —PSM— i UM. (AM)

UNIO PROGRESSISTA DE POLLENÇA Candidatura independent que es va presentar a les eleccions municipals de 1987 a Pollença. Fou impulsada pel Partit Socialista de Mallorca —PSM— i per Esquerra Unida —EU—. N'era cap de llista l'independent Jeroni Llobera Vives. Obtengué 739 vots (11,8%) i dos regidors. Desaparegué el 1991. (AM)

UNIO PROTECTORA MERCANTIL Societat de socors mutus que agrupava els dependents de comerç de Mallorca. Es fundà a Palma el 1889. Tot i el seu caràcter assistencial, participà en els moviments reivindicatius dels treballadors mallorquins. També va prendre part en la convocatòria de la vaga general de novembre de 1933. El segon dia de la mobilització, la societat retirà el suport a la vaga a causa de les accions violentes que es produïren el dia abans. Entre 1905 i 1906, malgrat la crisi de les societats obreres illenques, va subsistir, tot i que durant aquests anys només es dedicà a

↑ Reglament d'Unió Protectora Mercantil

activitats recreatives. El moment que tengué més associats fou el 1919, amb 283. Entre 1900 i 1912, publicà la revista *Unión Protectora Mercantil* (←).

UNIO REPUBLICANA Partit polític republicà fundat a Madrid el setembre de 1934, a partir de la fusió del Partit Radical Demòcrata i el Partit Republicà Radical Socialista. N'era el principal dirigent Diego Martínez Barrio. A Mallorca, tengué presència a Palma i a alguns pobles com Binissalem, Bunyola, Campanet, Campos, Inca, Lloseta, Lluçmajor, Manacor i ses Salines. N'erren dirigents destacats Antoni Amer Llodrà, Eusebi Heredero Clar, Docmael López Palop i Josep Mas Rubí. Tenia una secció femenina i una Joventut d'Unió Republicana. A les eleccions de febrer de 1936, feu part del Front Popular. Amb l'alçament militar de juliol de 1936, es dissolgué i els principals dirigents foren empresonats i alguns, executats. Durant el decenni dels quaranta, alguns dels seus membres col·laboraren amb l'Aliança Nacional de Forces Democràtiques —ANFD—. (DG)

UNIO REPUBLICANA DE MALLORCA Partit polític creat a Palma el 1896. Era una organització insular vinculada al republicanisme d'àmbit espanyol. Agrupà quasi tots els republicans illencs, excepte petits nuclis de federals i de centralistes. El seu principal impulsor fou Jeroni Pou, del Partit Republicà Progressista. En fou un precedent la coalició electoral d'U-

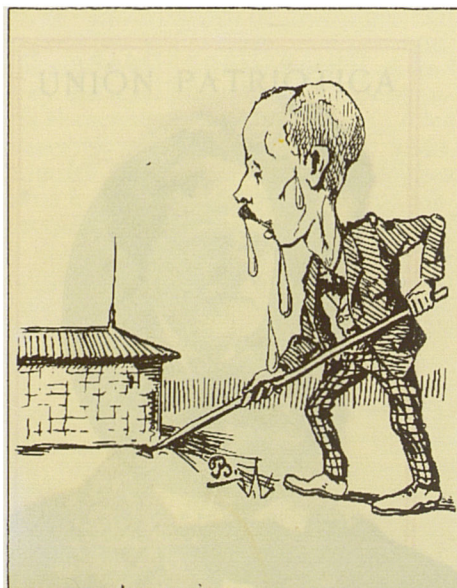

↑ Joan Oliver, Antoni Villalonga i Jeroni Pou, regidors republicans de l'Ajuntament de Palma (1901)

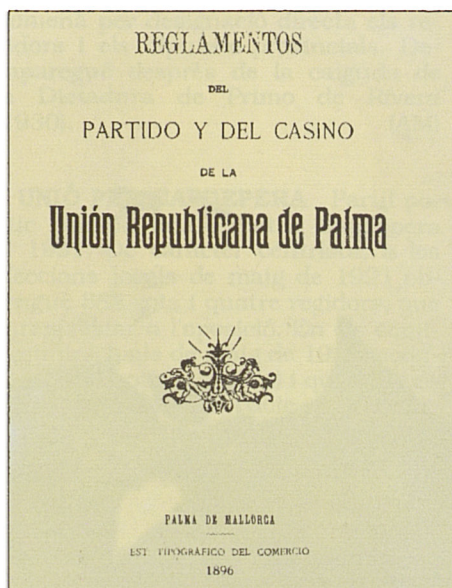
nió Republicana creada el 1893. El seu primer comitè director va esser format per Miquel Bonafè, Josep Estada, Juan Llopis, Antoni Masroig i Jeroni Pou. També es creà a Palma un Casino d'Unió Republicana, que fou presidit per Joan Pinya Fortesa. A les eleccions municipals de 1897, aconseguí dos regidors a Palma i obtengué representació a Montuïri (4 regidors), Esporles (2) i Pollença (2). L'agost de 1897, incorporà el darrer nucli republicà federal que en restava al marge. Aleshores, es reorganitzà el partit i en fou nomenat president el federal Antoni Villalonga i, vicepresidents, Jeroni Pou i Bartomeu Horrac. Després de la crisi de 1898, un sector important del partit adoptà actituds autonomistes. En aquest sentit, destacaren Lluís Martí, que el 1899 fou comissionat per l'Ajuntament de Palma per estudiar a Barcelona la qüestió del concert econòmic, i Francesc Villalonga, que el 1902 s'enfrontà al governador civil per parlar en català en el consistori de Palma. El 1899, féu part de la *Coalició Liberal* (←), amb els liberals sagastins, els conservadors romeristes i els weyerleristes. A les eleccions municipals de maig d'aquell any, obtengué quatre regidors a Palma i va esser el grup més votat de la coalició. A la Part Forana, aconseguí representació a Manacor, Pollença, Andratx, Capdepera i Llucmajor. Denuncià el caciquisme imperant a bona part dels pobles de Mallorca i la complicitat de les autoritats de Palma. A les eleccions a Corts de maig de 1901, el seu candidat, Jeroni Pou, obtengué 10.105 vots i no fou elegit.

Va esser el candidat més votat a Palma, però el predomini monàrquic a la Part Forana impedí que sortís elegit diputat per Mallorca. A les eleccions municipals de novembre d'aquell any, el partit obtengué nou regidors a Palma, de manera que la minoria republicana es convertí en la més nombrosa. A més, donà suport als candidats socialistes, un dels quals fou elegit. En canvi a la Part Forana, només aconseguí alguns regidors a Manacor, Felanitx, Inca, Deià, Sant Llorenç des Cardassar i Santa Maria del Camí. En alguns municipis, els republicans no s'atreverien a presentar la seva candidatura. A les eleccions a Corts d'abril de 1903, presentaren l'industrial Joan Oliver, que va treure 9.101 vots i no fou elegit. Les eleccions municipals de novembre de 1903 suposaren el màxim auge del republicanisme durant la Restauració. A Palma, aconseguí dotze regidors, de manera que els republicans passaren a tenir la majoria (amb vint regidors). Foren nomenats tinents de batle Francesc Garcia Orell, Josep Fuset, Pere Parera, Jeroni Pou, Francesc Villalonga, Antoni Rabassa, Francesc Quijada i Bartomeu Castanyer i síndics, Lluís Martí i Ferran Pou. No aconseguí la batlia perquè aquest càrrec era nomenat mitjançant una real ordre. L'administració republicana a Palma (1903-05) sanejà la hisenda i extingí el deute municipal, impulsà l'enderrocament de la murada, projectà la construcció d'un nou escorxador municipal i es desvinculà d'algunes celebracions de caràcter religiós. A les eleccions municipals

de 1905, únicament obtengué quatre regidors i els monàrquics recuperaren la majoria a Palma. A la Part Forana, es presentà a diversos municipis en coalició amb els liberals i assolí representació a Manacor, Felanitx, Inca, Andratx i Santa Maria del Camí. En aquella època, la Unió Republicana va tenir una secció de joves, un orfeó —Orfeó Republicà Balear—, els diaris *La Unión Republicana* (1896-1904) i *La Defensa* (1905) i el setmanari *El Gorro Frigio* (1904-05). El 1909, Jeroni Pou impulsà un pacte amb els liberals i, a les eleccions municipals de maig d'aquell mateix any, aconseguí sis regidors a Palma. El desembre de 1909, impulsà la *Conjunció Republicano-Socialista* (→) i, a les eleccions locals convocades en aquella data, va treure dos regidors a Palma. El 1910, Francesc Julià Perelló impulsà la creació de les joventuts dites radicals i els republicans es reorganitzaren a Felanitx, Llucmajor, Manacor, Sóller, Pollença i Esporles. L'aparició d'aquesta tendència radical aviat provocà enfrontaments interns. El 1911, els dirigents del Casino d'Unió Republicana organitzaren unes Joventuts d'Unió Republicana. El setembre de 1911, s'escindí del partit un grup de militants, sobretot de Palma i de Manacor, que crearen el *Partit Republicà Radical* (←). A més, es trencà la conjunció amb els socialistes, si bé alguns republicans la mantengueren com a independents. A les eleccions locals de novembre de 1911, la candidatura de la Unió Republicana obtengué tres regidors a Palma. Per primera vegada des de la

↑ Caricatura de Lluís Martí, membre d'Unió Republicana de Mallorca (La Roqueta 1901)

↑ Reglament d'Unió Republicana

creació d'aquest partit, es presentaren dues candidatures més de caràcter republicà, la radical i la que anava en coalició amb els socialistes. En aquella època, els seus òrgans foren *El Ideal*, fundat el 1910, que després s'apropà als reformistes, *Justicia* (1909-11), de Manacor, que aviat fou de caràcter radical, i *El Independiente* (1911), també de Manacor. El gener de 1913, es reorganitzà la Unió Republicana, que reincorporà momentàniament els republicans radicals. El març d'aquell mateix any, va fer part d'una candidatura amb els liberals i els tradicionalistes a les eleccions a diputats provincials. El juny de 1913, els radicals es tornaren a separar i poc després se n'escindiren Jeroni Pou i altres militants destacats, que crearen el *Partit Reformista* (←). El setembre d'aquell mateix any, es formà un nou Partit Autònom d'Unió Republicana, que agrupà els radicals i els federals de l'antiga Unió Republicana. Aquestes divisions i reorganitzacions provocaren una forta davallada del republicanisme. La nova Unió Republicana no obtengué representació a Palma a les eleccions locals de novembre de 1913 ni a les de novembre de 1915. El 1917, passà a denominar-se *Partit Republicà Federal*, tot i que continuaren coexistint en el seu si les tendències radical i federal. Aquell mateix any, feu part del Bloc Assembleista, però no obtengué representació a Palma a les eleccions locals. El gener de 1919, es reorganitzà com a Centre Republicà Federal Balear, amb el federal Francesc Villalonga com a president i el radical Francesc Julià com a vicepresident. En aquella mateixa data, feu part de la Coalició Mallorquinista, amb els reformistes i els

regionalistes. A les eleccions legislatives de 1919, presentà un candidat en coalició amb els socialistes, Francesc Villalonga, que aconseguí 5.147 vots i no fou elegit. A partir de llavors, s'aproximà a les organitzacions obreristes. A les eleccions municipals de febrer de 1920, va treure un regidor a Palma. A partir de 1922, feu part del bloc de forces polítiques encapçalades pel Partit Liberal de Joan March. En els comicis locals de febrer de 1922, obtengué un regidor, Francesc Julià. A les eleccions legislatives d'abril de 1923, demanà el vot per a la concentració liberal. En aquella època, es publicaren els periòdics *La Voz del Pueblo* (1913-19), òrgan dels radicals, i *La Tribuna* (1916-17), *El Abuelo* (1918-19) i *Patria Nueva* (1920), més propers als federals. Desaparegué arran del cop d'estat de Primo de Rivera (setembre de 1923). Fou continuat pel *Partit Republicà Federal de Mallorca* —PRFM— (←), constituït el 1930. (AM)

UNIO SANTJOANERA Candidatura independent de caràcter conservador que es va presentar a les eleccions municipals de 1991 a Sant Joan. N'era cap de llista Joan Matas Antich i aconseguí 183 vots i un regidor. Aquell mateix any, amb la candidatura Arrels i els regidors del Partit Popular —PP—, propicià una moció de censura contra el batle d'Unió Mallorquina —UM— i passà a fer part de l'equip de govern. El 1995, es va tornar a presentar, però no aconseguí representació. (AM)

UNIO SENCELLERA Candidatura independent de caràcter conservador

que es va presentar a les eleccions municipals de 1987. N'era cap de llista Rosa Elena Fernández Zapata i obtengué 289 vots (27,9%) i dos regidors. Desaparegué el 1991 i la majoria dels seus membres s'integrà dins el Partit Popular —PP—. (AM)

UNIO SINDICAL OBRERA DE LES ILLES BALEARS —uso— Organització sindical fundada a Astúries el 1960. Impulsada per sectors procedents de l'obrerisme catòlic, inicialment s'inscriví dins una ideologia socialista autogestionària. Si bé al conjunt de l'Estat fou una de les principals forces d'oposició al franquisme, a Mallorca no es constituí fins a l'agost de 1976 per iniciativa d'Àngel Calderón, José Moreno i Ramon Torres. Ja des del començament, tengué presència en els sectors de banca i de gas i electricitat i entre els estibadors portuaris. L'octubre de 1977, es federà amb l'alternativa per a un Sindicat Unitari i Democràtic de Treballadors de l'Hostaleria —ASUDTH—. Poc després, el sector majoritari es fusionà amb la Unió General de Treballadors —UGT—. A les eleccions sindicals de 1978, obtengué 85 delegats a les Balears (2%). El maig de 1979, celebrà el segon congrés, en el qual fou elegit secretari general Antonio Díaz Barros. El 1980, se n'escindí el corrent autogestionari encapçalat per Maria Bonnin, que passà a Comissions Obreres —CCOO—. A les eleccions sindicals d'aquest any, aconseguí 450 delegats (13%) i a les de 1982, 146 (4%). El 1983, celebrà el tercer congrés i fou elegit secretari general

↓ Propaganda d'Unió Sindical Obrera de les Illes Balears

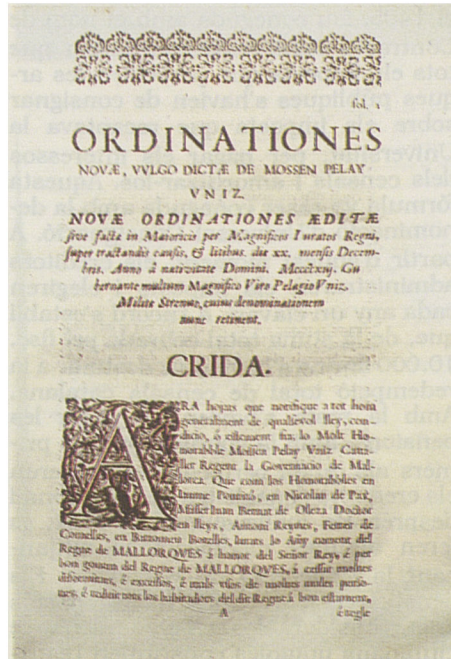
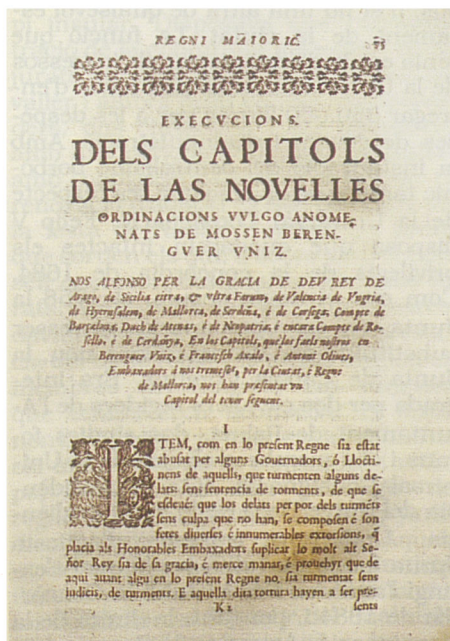

Marino de la Rocha. A les eleccions sindicals de 1986, obtingué 140 delegats (4%). El 1987, tengué lloc el quart congrés i fou elegit secretari general José Fuentes Gómez, substituït el 1989 per Valentín García Gómez. A les eleccions sindicals de 1990, va treure 170 delegats (3,2%). El 1991, celebrà el cinquè congrés i fou elegit secretari general Valentín García Gómez. En aquest congrés, adoptà el nom d'USO de les Illes Balears. El 1993, Valentí García fou substituït per Marino de la Rocha. A les eleccions sindicals de 1994, obtingué 587 delegats (11,8%). Té una presència considerable entre el personal laboral i els funcionaris de la Comunitat Autònoma, l'ensenyament privat, l'Empresa Municipal de Transports i els sectors de l'alimentació, el metall i, sobretot, el comerç, on el 1994 absorbí una bona part dels militants d'UGT. Ha tengut alguns òrgans de premsa a Mallorca, com *Asamblea* (1976) i *Autonomía Sindical* (1979). (DG)

UNÍS, BERENGUER (Mallorca s XV ?) Noble. El 1441, era jurat per l'estament nobiliari de la ciutat i del regne de Mallorca. És autor d'unes *Ordinationes novae factae per honorabiles Iuratos civitatis et regni Majoricarum...* Aquest codi de dret processal fou escrit el 1441 i Antoni Moll l'inclougué dins les seves *Ordinacions i sumari dels privilegis, consuetuts y bons usos del Regne de Mallorca* (1663).

UNÍS, PELAI (Mallorca s XIV - XV) Noble. Fou regent de governació

↓ Portada d'una obra de Berenguer Unís

↑ Portada d'una obra de Pelai Unís

de Mallorca. Representant de la tendència de defensa del poder civil, és autor d'unes *Ordinacions del Regne de Mallorca* que feu mossen Pelay Unís, escrites el 1413 i incloses en les *Ordinacions i sumari dels privilegis, consuetuts y bons usos del Regne de Mallorca* (1663) d'Antoni Moll.

UNITAT Publicació sindical editada a Palma des de maig de 1975 per la Confederació Sindical de Comissions Obreres de les Illes Balears. De periodicitat irregular, inclou informació laboral i sobre l'organització i activitats de CCOO. Es redacta en castellà i català. (DG)

UNITAT D'EPIDEMIOLOGIA I REGISTRE DE CÀNCER DE MALLORCA Agrupació investigadora creada (1989) a Palma, continuadora de les activitats del Grup de Càncer Colorectal de Balears. Té com a objectius principals crear un registre poblacional de càncer i servir de suport a la investigació epidemiològica. Pretén fer noves recerques de mètodes estratègics per a diagnòstics precoços de càncer. Compta amb el suport econòmic del Consell Insular de Mallorca, del Govern Balear i de l'Associació Espanyola de Lluita contra el Càncer, i amb l'assessoria científica de la Universitat de les Illes Balears, les unitats de registre de càncer de Girona i de Tarragona i de l'Agència Internacional per a la Investigació del Càncer, de Lió (França). N'és el director Enric Benito.

UNITAT PER AL POBLE D'INCA Candidatura de caràcter independent que es va presentar a les eleccions municipals de 1983, a Inca. Era format per independents i militants del Partit Comunista de les Illes Balears. Aconseguí 638 vots i un regidor, Ramon Figuerola Cladera. Desaparegué el 1987.

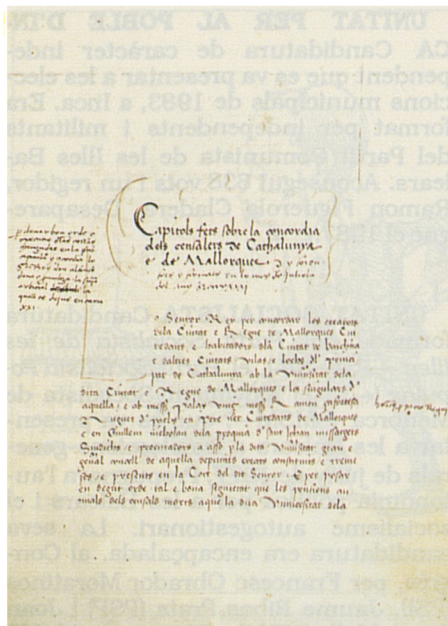
UNITAT SOCIALISTA Candidatura formada pel Partit Socialista de les Illes —PSI— (←), el Partit Socialista Popular (←) i el Moviment Socialista de Menorca —MSM—, que es va presentar a les Balears a les eleccions generals de juny de 1977. Propugnava l'autonomia política per a les Balears i el socialisme autogestionari. La seva candidatura era encapçalada, al Congrés, per Francesc Obrador Moratinos (PSI), Jaume Ribas Prats (PSP) i Joan Pons Moll (MSM). Obtingué 16.401 vots a les Balears (5,07%), 10.654 dels quals (3,9%) a Mallorca. Al Senat per Mallorca, els seus candidats, Antoni Tarabini-Castellani Cabot i Joan Pizà Massanet, recolliren 13.137 (2,5%) i 8.870 (1,7%) vots, respectivament. No aconseguí representació i es dissolgué poc després arran de la incorporació del PSP al Partit Socialista Obrer Espanyol. (AM)

UNIVERSAIR Companyia aèria creada el 1988 a Palma. Tenia seus a Palma i a Las Palmas de Gran Canària, on tenia la base la seva flota, integrada per sis avions Boeing 737-300. Els seus mercats turístics eren l'alemany, el francès, l'italià, el suís, l'anglès, l'escaandinau i l'espanyol. N'eren els principals accionistes Antoni Bibiloni i Abel Matutes. El 1991 es fusionà amb Líneas Aéreas Canarias i el 1992 s'integrà a la companyia Meridiana. Aquesta companyia tancà les seves operacions a Espanya el 1993.

UNIVERSAL CONSIGNACIÓ Acord establert el 1405 entre el Govern de l'illa i els creditors censalistes. Segons aquest acord els creditors passaren a

↓ Avió de la companyia Universair

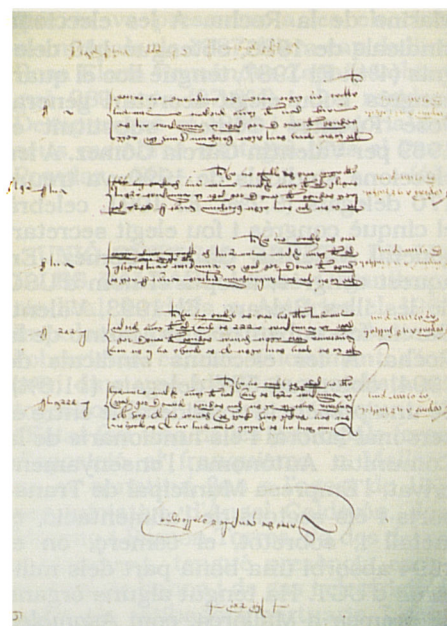

↑ Document de la Universal Consignació de 1431 (ARM)

controlar tots els impostos que hi havia a Mallorca. Aquesta situació fou provocada per l'endeutament públic i la dependència econòmica de l'illa de Mallorca. Aquest procés començà durant la primera meitat del s XIV quan l'Administració pública insular, que no podia atendre les despeses generals del regne, hagué de recórrer als préstecs hipotecaris d'unes classes dominants illenques i principatines. L'endeutament públic es perllongà al llarg de cinc segles. Els orígens del problema es remunten a la conquesta i al repartiment, en el qual, a la nova Universitat, no li foren assignats cap tipus de béns per a la seva dotació. En conseqüència, els ingressos provenien sobretot dels impostos ordinaris i especials. A mesura que s'incrementaven les despeses —donatius al monarca, guerres, pestes, fam—, els ingressos esdevengueren insuficients. Les alternatives per afrontar la situació eren reduïdes: l'increment de les impositcions, que gravaven de manera especial els béns de consum, i l'emissió de deute públic, mitjançant uns préstecs amb interès anomenats censals, els quals presentaven diverses modalitats. A partir d'aquí l'endeutament de la Universitat cresqué d'una manera progressiva i accelerada, fins al punt que en no poder atendre anualment el pagament dels interessos d'aquests censals, n'emeté de nous, amb els quals augmentà el nombre de creditors i el deute públic. Aquesta acumulació de deute va fer la situació insostenible. L'única manera de sortir-ne fou l'establiment d'una concòrdia entre els creditors censalistes i la Universitat. Aquesta concòrdia, que se signà

el 1405, fou coneguda amb el nom de Contracte Sant i s'hi estipulava que tots els impostos que percebien les arques públiques s'havien de consignar sobre els impostos que recaptava la Universitat, per pagar els interessos dels censals i amortitzar-los. Aquesta fórmula va esser coneguda amb la denominació d'Universal Consignació. A partir d'aquest moment, els creditors administraren els impostos i elegiren cada any un clavari. A l'acord s'establí que, de la suma total cobrada pel fisc, 10.000 florins s'havien de destinar a la redempció total de censals catalans. Amb la resta s'havien de pagar les pensions, amb la condició que els primers als quals pertocava cobrar eren els creditors censalistes de Barcelona i després els mallorquins. El 1431, es feren algunes modificacions mitjançant la Concòrdia de Barcelona. Els beneficis que reportaven els censals eren considerables i per a molts de ciutadans notables constituïen l'especulació més avantatjosa i la fortuna gairebé única. La tendència que experimentaren a partir d'aquest moment fou la paulatina substitució dels creditors de fora de Mallorca per altres de mallorquins, ja que en continuar endeutada la Universitat i necessitada de més diners, la redempció dels censals catalans era coberta amb capital de ciutadans mallorquins que hi veien un bon negoci. D'aquesta manera les redempcions eren un simple canvi de domini, de mans catalanes anaven passant a poc a poc a mans de les classes dominants de la ciutat de Mallorca. El 1442, eren més de quatre-cents els creditors mallorquins, entre els quals hi havia sobretot ciutadans, cavallers, mercaders, preveres, notaris i comunitats religioses. Alguns historiadors han considerat que aquesta conversió de deute públic exterior —creditors de Barcelona— en un deute públic interior —creditors mallorquins— significava un avanç. Cal tenir en compte que, pel que fa a la major part de la població, que subvenia els censals amb els seus impostos, la situació era idèntica. Això explica que la qüestió del deute públic tengués un pes específic important en les revoltes populars de 1450 —Revolta Forana— i 1521-23 —Germania—. De fet, el procés d'endeutament de la Universitat continuà al llarg de la segona meitat del s XV. En una memòria de l'any 1515, els drets de la Consignació eren de 44.000 lliures, 32.000 de les quals eren pagades per ciutadans i 12.000, per pagesos. Durant el s XVI, es produí la redempció definitiva dels censals catalans. En aquella mateixa època la clerecia s'apropià d'una bona part dels censals. El deute públic con-

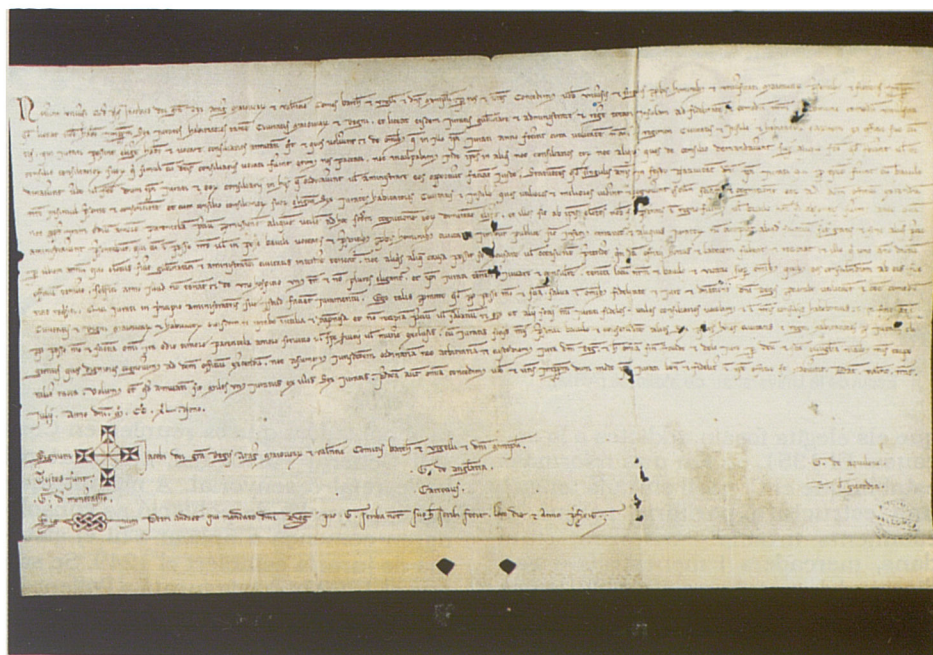

↑ Document de la Universal Consignació de 1414-15 (ARM)

tinuà i periòdicament s'intentava cercar-hi solucions. El 1648, se signà una nova concòrdia, però no s'arribà a aprovar a causa de l'oposició del clergat. El 1684, se n'aprovà una altra, que va prohibir establir més censals sobre la Universal Consignació. D'acord amb aquesta concòrdia, el 1697 es creà la Junta de la Consignació. Aquest organisme era integrat per vuit membres representatius dels creditors: quatre eren eclesíastics, dos canonges, un rector o doctor i un prevere, i els altres quatre seglars, tres militars cavallers o ciutadans interessats en la Consignació i una persona forana, si n'hi havia alguna amb interessos, o si no una altra de qualsevol estatament de la ciutat. La funció que tenia era la d'administrar els ingressos de la Universitat, a la qual havia d'entregar 350.000 lliures per a les despeses de govern i d'administració. Amb la instauració del centralisme borbònic tampoc no es resolgué res respecte de la Universal Consignació. Felip V disposà que quedassin intactes els privilegis de la concòrdia de 1684. Com que el deute seguia, el 1758 la Junta de la Consignació va esser substituïda per un organisme nou, la Junta de Cabals Comuns. Era integrada per dos cavallers regidors de l'Ajuntament de Palma, dos síndics forans i dos membres electes de la Universal Consignació, sota la presidència del Jutge Degà de la Reial Audiència. Una nova variació d'aquesta Junta fou la de 1830, per la qual s'extingí l'anterior i es restablí la Concòrdia de 1684 i, per tant, la Junta de la Consignació. Aquesta, finalment, des-

aparegué el 1835, quan la Diputació Provincial en lliurà l'administració al cap polític. Alguns anys més tard un Reial Decret extingí definitivament el deute públic de Mallorca. (GE)

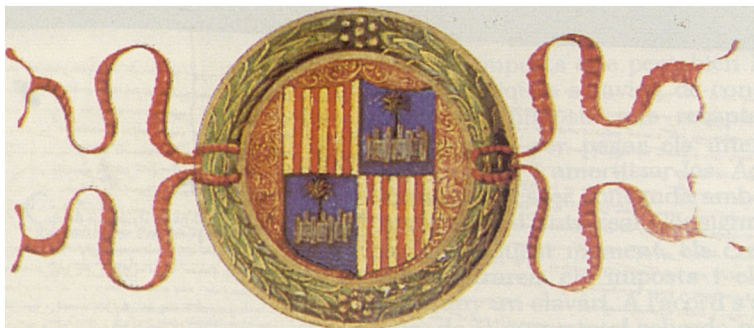
UNIVERSITAT Corporació rectora d'un conjunt de ciutadans i, especialment, d'un municipi. A Mallorca, començà a funcionar a partir del 1249, si bé abans d'aquesta data es troben alguns precedents. El primer n'és l'assemblea de pobladors convocada el 27 d'octubre de 1230 per Jaume I per acomiadar-se dels repobladors i alhora presentar el primer lloctinent reial de Mallorca, Bernat de Santa Eugènia. A la Carta de Franquesa no es fa esment de cap corporació rectora, però reiterativament se citen els prohoms com a administradors de la comunitat. Així, l'octubre del 1230, una comissió de catorze membres es féu càrrec del repartiment de les terres de reguiu de la porció reial properes a la ciutat. El 1237, deu prohoms s'encarregaren de recaptar i administrar una col·lecta que es féu per finançar obres de defensa de la ciutat i altres despeses comunitàries. El 1247, està documentada l'existència de set cònsols de Mallorca, que guardaven en depòsit la Carta de Franquesa. S'ignora la data de creació d'aquest càrrec. El primer organisme rector de la Universitat illenca, la Juraria, es creà mitjançant un privilegi atorgat pel rei el 7 de juliol del 1249. Es va establir un sistema de cooptació denominat de franquesa, a imatge de la Carta de Franquesa de 1230, ja que si en aquella es definí l'estatut constituent del regne de Mallorca, aquí es perfilà l'estatut del municipi insular. Disposava que l'administració de la comunitat fos a cura de sis jurats, un dels quals havia d'esser cavaller i alhora jurat en cap, dos mercaders, dos ciutadans i un menestral, amb una periodicitat anual i gratuïta i amb l'obligació d'assumir el càrrec. La renovació d'aquest es feia cada any per la festa de Nadal, i serien els jurats que sortien els qui, d'acord amb el Consell Assessor, designarien els nous jurats. Aquests havien de jurar el càrrec davant el rei o, si no hi fos, en presència del batle reial. Els jurats elegien els membres del Consell. Les funcions que tenien eren aconsellar el lloctinent, el batle i el veguer, administrar els interessos de la comunitat i vetllar pel compliment dels privilegis del regne sense, emperò, exercir cap jurisdicció ordinària o arbitral. Aquest model configurà l'illa com un municipi únic, a partir del nucli urbà de la ciutat de Mallorca. A partir del final del s XIII el model es començà a trencar,

↑ Privilegi de Jaume I al regne de Mallorca sobre la institució dels jurats de la Universitat (ARM)

amb el creixement dels nuclis forans, la conversió d'antigues alqueries en noves viles i el desenvolupament de nuclis demogràfics concentrats entorn d'algunes esglésies parroquials que abans restaven aïllades. Fou un procés lent, d'investigació difícil i problemàtica, que acabà culminant en la paulatina constitució dels 33 municipis històrics forans. Això no obstant, la ciutat de Mallorca continuà essent considerada el centre rector i els seus jurats s'intitulaven, com abans, jurats de la ciutat i regne de Mallorca, alhora que intervenien en nombrosos afers forans. És per això que sovintejaren els conflictes politicoinstitucionals amb els nous jurats de les viles, a causa de qüestions de competències. Amb la Juraria s'institucionalitzà també el Consell Assessor dels Jurats. En principi, es tractava d'un organisme que exercia les funcions d'assessorament d'aquests magistrats, d'on provenien cada any els nous jurats. Amb el temps, i de manera progressiva, anà guanyant prerrogatives fins que es configurà com un ens deliberant, important dins l'organigrama politicoinstitucional del regne. Ambdós organismes, Universitat i Gran i General Consell, foren vigents durant cinc segles i mantengueren bàsicament les funcions inicials, si bé experimentaren alguns canvis amb el temps. Així mateix, a partir dels s XIV es configuren diverses institucions municipals, generalment de renovació anual, que foren vigents fins al Decret de Nova Planta. Aquestes institucions foren el clavari, responsable de l'àrea

financera, que rebia els ingressos municipals i atenia els pagaments de l'Administració; el mostassaf, responsable de les àrees econòmica —proveïment, sous i preus, pesos i mesures—, urbanística —edificacions, carrers i camins— i sanitària —neteja de les vies públiques i prevenció d'epidèmies—; els estimadors o taxadors, que avaluaven el patrimoni dels veïns a efectes fiscals i de recaptació de les talles, i els comptadors o oïdors de comptes, que controlaven els comptes del clavari i dels que administraven diners públics. Pel que fa als canvis introduïts en la Juraria, arran de l'ocupació del regne per part d'Alfons el Liberal, destaca la revocació de l'Estatut de Franquesa (1286) i, després d'un període de control directe del municipi, l'establiment del sistema anomenat de Consolat. Segons aquest sistema, la comunitat era administrada per sis cònsols —dos de mà major, dos de mà mitjana i dos de mà menor—, elegits anualment pels cònsols que sortien i el procurador reial. Amb la restauració de Jaume II (1298), el monarca retornà el 1300 al sistema anterior dels sis jurats, si bé hi introduí algunes modificacions de caràcter intervencionista, ja que el nomenament anual l'havia de fer el rei o el seu lloctinent, el qual havia d'autoritzar les col·lectes i imposicions. El 1311, tot just pujar al tron, el rei Sanç restablí l'estatut de Franquesa de 1249, a petició de la comunitat. Després de la reincorporació (1343) de la Corona de Mallorca a la Comunitat d'Aragó, Pere el Cerimoniós mantengué l'Estatut de Franquesa, i procurà

↑ Escut de la Universitat de Mallorca (ARM)

que els elegits fossin addictes a la seva causa. El 1351, en féu una reforma en establir que el Consell ciutadà tengués una estructura paritària perquè els estaments urbans —cavallers, ciutadans, mercaders i menestrals— gaudissin del mateix nombre de consellers. Una nova reforma, feta el 1373, decretà l'establiment d'un consell vitalici, nomenat pel rei, i l'aplicació d'un sistema de sorteig per cobrir les vacants basat en la insaculació. Successius canvis fets durant els anys següents (1282, 1287, 1390, 1392 i 1395) feren trontollar el sistema de Franquesa i motivaren l'establiment del règim de la Pragmàtica. La nova fórmula fou la conseqüència directa de les lluites entre bàndols per controlar els càrrecs públics. Va ésser establerta pel governador Hug d'Anglesola el 1398 i combinà la insaculació amb l'elecció dels càrrecs. En la pràctica, emperò, i mentre fou vigent s'alternà amb l'anterior règim de la Franquesa. Tot i així, la Pragmàtica d'Anglesola no aconseguí l'objectiu de fer desaparèixer les tensions, cosa que en provocà la derogació i l'establiment d'un altre sistema el 1440. El nou règim, anomenat de Corcòrdia, tengué una vigència curta (1440-47) i pretengué consensuar entre els bàndols, no la normativa electoral, sinó les persones que havien d'ocupar els càrrecs. Per això es féu un cens ampli de la població idònia, entre la qual s'havien de seleccionar les persones encarregades de constituir i d'aplicar el sistema. Malgrat això, els problemes continuaren i el 1447, Alfons el Magnànim promulgà el *Règim de Sac i Sort* (←), el qual es mantengué vigent fins a la derogació de la Universitat. Es basava de manera exclusiva en la insaculació. Els elegibles eren classificats segons la idoneïtat que tenien per a l'exercici de cada ofici concret. En el moment de l'elecció, una mà innocent extreia a sort, de cada sac, el nom de la persona que havia resultat elegida. Respecte dels municipis forans, durant el s XIII les parròquies foren administrades per comissions de prohoms designats

pels pobladors que es reunien en Consell General Parroquial, convocat pel batle reial o senyorial. A mesura que aquests nuclis de població es consolidaren començà a aplicar-s'hi el sistema de juraria establert el 1249. Se sap que el 1299 hi havia jurats a Pollença i probablement a altres viles, com Inca, Sineu, Sóller i Manacor. Sembla que durant la segona fase del regnat de Jaume II (1299-1311) es començà a aplicar de manera progressiva la juraria a altres viles forànies, en el context de les reformes auspiciades pel monarca. Resulta, però, impossible establir una cronologia, tot i que es pot dir que el procés d'implantació de les universitats foranes era pràcticament enllestí en produir-se el 1343 la reincorporació de Mallorca a la Corona d'Aragó. Amb posterioritat, el 1382, es dugué a terme als municipis forans la substitució del sistema de cooptació pel d'insaculació mitjançant bosses estamentals. La normativa que s'hi aplicà fou la mateixa que a la ciutat

↓ Seu de la Universitat de Palma (actual seu de l'Ajuntament)

però a través d'uns estatuts particulars promulgats per a cada poble pel governador Francesc Sagarriga. La normativa general d'aquests estatuts —calendari electoral, mecànica de l'elecció, ordenament de les bosses estamentals, plantilla dels oficis municipals, quadre d'incompatibilitats, procediment per ordenar el Consell, període en què els oficis romanien vacants— era comuna a tots els pobles. Tot i això, s'ajustaven a les circumstàncies de cada un dels municipis pel que fa a la classificació estamental dels jurats, la plantilla dels consellers, l'estructura del Consell i el nombre de bosses estamentals. El sistema de regim de les universitats, tant de la ciutat de Mallorca com de les foranes, es mantengué fins al s XVIII, en què fou suprimit pels decrets de Nova Planta. Aleshores la Universitat passà a denominar-se Ajuntament i els jurats, regidors. A més, la seva composició i tota la normativa electoral canviaren de manera absoluta. (GE)

UNIVERSITAT, POU DE LA Al terme d'Alcúdia. De la seva existència hi ha notícies per documentació dataada el 1556. (M)

UNIVERSITAT DE LA PAU Iniciativa educativa impulsada a Mallorca el 1987 per Richard Shaykin. Té com objectiu ajudar a prevenir i resoldre amb mètodes pacífics els conflictes humans susceptibles de generar actes violents. El 1987, es creà el Grup Currículum per la Pau, que organitza seminaris i trobades artístiques i musicals anuals, a més de taules rodones.

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS —UIB— Institució d'ensenyament superior creada el 1978 amb el nom d'Universitat de Palma de Mallorca. En foren precedents els cursos de filosofia i lletres i de dret de la Universitat de Barcelona —que es dugueren a terme en el nou Estudi General Lul·lià (1951-57)—, la càtedra Ramon Llull (1959) i l'establiment amb caràcter oficial dels cursos comuns de filosofia i lletres de la Universitat de Barcelona a Palma (1967). El 1972, es creà el Patronat Econòmic d'Estudis Universitaris i Superiors de les Balears, que, amb la Universitat de Barcelona i l'Autònoma d'aquesta mateixa ciutat, impulsà el desenvolupament dels centres existents i l'establiment gradual de nous centres. El 1972, es creà la Facultat de Ciències i, el 1973, la de Filosofia i Lletres, que depenien de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat de Barcelona,

↑ Vista general del campus de la Universitat de les Illes Balears (1997)

respectivament. En aquella mateixa època, començà a funcionar la Facultat de Dret. Aquestes facultats, l'Escola Normal (vegeu *Escola Universitària de Formació del Professorat d'Educació General Bàsica*) i l'Escola de Comerç (vegeu *Escola Universitària d'Estudis Empresarials i Informàtica*) foren el nucli inicial de la universitat que es creà el 1978 a Palma. La Facultat de Filosofia i Lletres s'instal·là provisionalment a Son Malferit i la de Ciències, a l'antic col·legi dels paüls, prop de la carretera de Valldemossa-Palma. A partir de 1983, s'inicià la construcció de nombrosos edificis en el campus universitari, situat al quilòmetre 7,5 de la carretera de Valldemossa-Palma. El 1992, s'hi traslladaren tots els estudis que encara ocupaven edificis a altres zones de Palma i l'administració central. El 1997, en el campus hi havia els edificis Mateu Orfila i Rotger, Ramon Llull, Guillem Colom Casanovas, Guillem Cifre de Colonya, Anselm Turmeda i Arxiduc Lluís Salvador, destinats a la docència i a la investigació; Son Lledó, per al rectorat i els serveis centrals, Cas Jai, per a serveis universitaris, i Bartomeu Rosselló-Pòrcel, residència d'estudiants. També hi ha

una àrea destinada a reserva natural. El gener de 1997, s'iniciaren les obres de l'àrea esportiva i estava projectada una biblioteca general i el paranímf i un multiaulari. El 1985, s'aprovaren els estatuts —que foren reformats el 1989— i adoptà la denominació d'Universitat de les Illes Balears. El 1990, es creà l'Escola Oficial de Turisme de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. El 1992, es fundaren la Facultat d'Educació i l'Escola Politècnica, que absorbiren, respectivament, l'Escola de Formació del Professorat i les escoles universitàries d'Informàtica i de Telecomunicacions. El 1993, es creà el títol propi de titulat superior en turisme. El nombre d'alumnes ha experimentat un creixement considerable. S'ha passat de 1.045 alumnes (1972) a 3.917 (1978), 4.332 (1982), 6.836 (1987), 9.234 (1990), 10.524 (1993) i 15.238 (1997). El nombre de professors ha crescut de 214 (1978) a 276 (1987), 330 (1990) i 627 (1997). El pressupost inicial fou de 199 milions de pessetes, que passaren a 498 (1982), 2.203 (1987), 4.443 (1990), 4.529 (1993) i 7.384 (1997). Les unitats bàsiques de docència i investigació són els departaments. El 1997,

n'hi havia de Biologia Ambiental, Biologia Fonamental i Ciències de la Salut, Ciències de l'Educació, Ciències de la Terra, Ciències Històriques i Teoria de les Arts, Ciències Matemàtiques i Informàtica, Dret Privat, Dret Públic, Economia i Empresa, Filologia Catalana i Lingüística General, Filologia Espanyola, Moderna i Llatina, Filosofia, Física, Psicologia i Química. El 1997, està organitzada en les facultats de Ciències, Ciències Empresarials, Dret, Educació, Filosofia i Lletres i Informàtica, i les escoles universitàries d'Estudis Empresarials, Infermeria i Politècnica. Des de 1996, funcionen les extensions de la Universitat a Eivissa-Formentera i Menorca. Hi ha diversos centres adscrits a la UIB. És el cas de l'Escola Universitària de Formació del Professorat d'Educació General Bàsica Alberta Giménez, l'Escola Universitària de Graduats Socials, l'Escola Universitària de Treball Social i l'Escola de Turisme. Aquests centres depenen d'institucions públiques o privades i imparteixen ensenyaments universitaris o equivalents de nivell superior, amb l'autorització de la Universitat i sota el seu control. La UIB té un institut universitari propi, l'Institut de

Ciències de l'Educació —ICE—, que s'encarrega de la formació del professorat i gestiona el reciclatge de català, la Universitat Oberta i la coordinació dels cursos d'especialització i màsters. El 1996, fou constituïda la Fundació Universitat-Empresa, encarregada fonamentalment de promoure la realització de convenis d'investigació, programes de formació especialitzada i inserció professional. La UIB disposa de Laboratori d'Anàlisi i Assaigs, Laboratori de Biologia Molecular, Nutrició i Biotecnologia, Laboratori de Sistemes d'Informació Geogràfica i Territorial, Servei de Biblioteca i Documentació, Servei de Càlcul i Informatització, Oficina de Transferència de Resultats d'Investigació (OTRI), Servei de Publicacions i Intercanvi Científic, Servei de Recursos Audiovisuals, Servei Lingüístic, Servei d'Assessorament Jurídic, Servei d'Esports, Servei de Comunicació i Servei de Relacions internacionals. El 1997, la Universitat participa aproximadament en 35 projectes europeus finançats per la Comissió Europea i en més de 65 projectes avaluats i finançats per la Comissió Internacional de Ciència i Tecnologia (CICYT) i la Direcció General d'Ensenyament Superior (DGES). També desenvolupa nombrosos programes de recerca aplicada mitjançant convenis amb entitats públiques i privades. El 1997, té convenis bilaterals de col·laboració científica i acadèmica subscrits amb gairebé totes les universitats de l'Estat espanyol, com també amb un gran nombre d'universitats europees i americanes (63). També forma part del conveni multilateral subscrit entre les universitats de parla catalana que integren l'Institut Joan Lluís Vives. La UIB per conveni atorga titulacions dobles d'algunes especialitats amb les universitats de Sheffield (Regne Unit), Paris-Dauphine (França), Bretanya Occidental (França) i Fachhochschule Kiel (Alemanya). La UIB és la institució oficial consultiva per a tot el que faci referència a la llengua catalana, tal com estableix l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears. Pel que fa al seu funcionament, els principals òrgans són el claustre, que és la màxima representació de la comunitat universitària i hi són representats els professors, els estudiants i el personal d'administració i serveis; la Junta de Govern, que és l'òrgan col·legiat ordinari de govern, format per membres del claustre, directors d'institut universitari, directors dels centres, degans, directors del departament, el gerent, el secretari general, els vicerectors i el rector, i, finalment, el Consell Executiu, l'òrgan especial de govern i gestió, que assisteix

el rector en les tasques de direcció, coordinació i execució de la política de la Universitat. És compost pel rector, els vicerectors, el secretari general i el gerent; el Consell Social és l'òrgan de participació de la societat en la Universitat i en formen part el rector, membres del Consell Executiu i de la Junta de Govern de la UIB i persones destacades de l'àmbit socioeconòmic i cultural de les Illes. Inicialment, la Universitat fou dirigida per una Comissió Gestora presidida per Antoni Roig Muntaner (1978-81). N'han estat rectors Antoni Ribera Blancafort (1981-82), Nadal Batle (1982-95) i Llorenç Huguet Rotger (des de 1995). En són doctors *honoris causa* Camilo José Cela (1979), Joan Miró (1979), Francesc de Borja Moll Casanovas (1982), Manuel Tuñón de Lara (1983), Joan Mascaró Fornés, Josep Sureda Blanes (1983), Antoni Tàpies, Fèlix Pons, Gabriel Escarrer Julià (1988), Miquel Batllori Munné, Bernat Nadal Ginard, Raymond M W Rickett, Ferran Rubió Tuduri (1992), Marià Villangómez Llobet, Felicià Fuster Jaume, Miquel Dolç i Dolç, Òscar Ribas Reig (1993), Raimon Panikkar Alemany i Antoni Truyló Serra (1997). L'octubre de 1996, les competències sobre la Universitat foren transferides per l'Estat a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. (AM)

UNIVERSITAT LUL·LIANA DE MALLORCA Centre d'ensenyament superior creat a Palma el 1691 a partir de la transformació de l'*Estudi General Lul·lià* (←). Aquesta institució, creada el 1483, concedia graus en teologia, fi-

losòfia i arts, vàlids únicament en el territori de la monarquia hispànica. Des de mitjan s. XVI, va haver d'afrontar principalment la competència del col·legi dels jesuïtes instal·lats a Montisio. Per superar aquesta pugna, sol·licità i obtengué (1673) que el papat reconegués en un breu la validesa dels seus títols a tota la cristianitat. Malgrat això, les dificultats econòmiques retardaren el funcionament d'aquesta universitat, que no s'inicià fins a 1691. En aquells anys, amb una universitat que només existia en teoria, els estudiants mallorquins solien anar a València i Catalunya. El breu de 1673 fou possible gràcies al consens entre l'Estudi General i els col·legis dels jesuïtes, dominics i franciscans. Aquests renunciaren a la concessió de graus a canvi de poder influir sobre determinades càtedres de la nova Universitat. Els principals impulsors foren el bisbe Pere d'Alagó i de Cardona i el teòleg Miquel Descatlar Serralta, que fou nomenat síndic davant la Cort (1694) i aconseguí (1697) que Carles II sancionàs definitivament els estatuts i privilegis de la Universitat. Hi influïren a favor diverses personalitats de la Cort, com el comte de Monterrey, i un informe del Consell d'Aragó. Els estatuts foren publicats per primera vegada a la impremta de Melcior Guasp (1698). Els impulsors de la seva redacció foren Albert Dameto, marquès de Bellpuig; Joan Despuig, comte de Montenegro i de Montoro; Bernadí Bauçà, consultor del Sant Ofici, i Miquel Descatlar, vicari general de la diòcesi. En la seva redacció, probablement influïren els estatuts de les universitats de Lleida i Barcelona. Se-

↓ Edifici Anselm Turmeda, campus de la UIB

↑ Estendard de la Universitat Lul·liana de Mallorca

gons l'historiador Àlvar Santamaria, eren fruit dels interessos i la mentalitat de l'oligarquia dominant i tenien aspectes regressius respecte a normatives universitàries promulgades cinc-cents anys abans. Els estatuts regulaven l'organització de la Universitat. Els càrrecs més importants eren el de canceller, que requeria en el bisbe de Mallorca; el de rector, que era elegit pels jurats, i el de secretari, que era el mateix que el de la ciutat i regne de Mallorca. Altres càrrecs eren el prefecte d'estudis, el clavari o tresorer, el sindic o procurador i el bidell o subaltern. Aquest darrer exercia de porter, vigilava la disciplina escolar i, a les desfilades acadèmiques, obria pas i acompanyava el canceller i el rector. En aquestes ocasions, el bidell anava amb una vesta i una maça de plata. Els estatuts també regulaven les condicions d'accés a la Universitat, les festes, els exàmens, l'obtenció de

graus, l'accés a les càtedres i els plans d'estudis. Les càtedres patiren els problemes derivats de les pressions que exercien per controlar-les jesuïtes, franciscans i dominics. Podien esser perpètues o majors i temporals o menors. Les perpètues eren les quatre de *prima* de teologia, la *prima* de canons, la *prima* de lleis i la *prima* de medicina. La Universitat tenia estudis d'arts i filosofia, teologia, canons i lleis, és a dir, dret eclesiàstic i civil, i medicina. Aquests darrers estudis només s'implantaren de forma completa el 1725. Pel que fa als recursos econòmics, la majoria eren aportats per la ciutat i regne, si bé alguns estudis de caràcter eclesiàstic eren atesos per rendes del bisbat. També hi havia càtedres dotades a títol particular, amb fundacions establertes pels seus patrons. En són exemples, la càtedra instituïda per Gabriel Roca o la que dotà i controlà el Col·legi de la Mercaderia. Hi va haver diversos plans d'estudis. Inicialment, es desenvolupà el pla previst en els propis estatuts, que regulava l'ensenyament de teologia en quatre anys i permetia l'ensenyament dels grans corrents teològics de debat. Els principals eren el tomista, l'escotista i el suarista, propugnats respectivament per dominics, franciscans i jesuïtes. D'aquesta manera, s'intentava equilibrar la influència dels diferents ordes religiosos. Els estudis de dret eclesiàstic i de dret civil es basaven en els texts del *Decretum* de Gracià, del *Liber Decretalium* de Gregori IX, de les *Clementinae* de Climent V i de les *Extravagantes* de Joan XXII. També s'estudiava el dret romà amb texts com el *Codex Justinianus*, l'*Instituta*, el *Digestum* o *Pandectas* i les *Novellae constitutiones*. A més, s'utilitzaven les obres d'alguns grans juristes medievals, com Bartolo de Sassoferrato i Baldo d'Ubaldo. Els

estudis d'ambdós drets es programaven en cinc cursos, mentre que els de medicina duraven quatre anys i incloïen anatomia, cirurgia, fisiologia i patologia. Els estudis d'arts i filosofia se centraven en el saber gramatical i filosòfic. L'ensenyament de la gramàtica es fonamentava en el coneixement de la llengua llatina, que s'estudiava amb els texts de Torrella i de Semperio, utilitzats a totes les universitats de la Corona d'Aragó. A partir de 1774, aquests llibres foren substituïts pel *Nuevo Arte Latino* de Gregori Mayans. També s'ensenyava la llengua castellana, aleshores plenament assumida en els ambients erudits de Mallorca. *Arte* d'Antonio de Nebrija era el text més utilitzat. Dins l'àmbit de la filosofia, s'estudiava la lògica, la física, la metafísica i la filosofia moral. A més, també s'ensenyava una disciplina molt especial, la Lògica Nova, de Ramon Llull. La influència de Llull, que era patró de la Universitat, fou important fins al 1772. Aquell any, una real ordre suprimí el nom de Lul·liana i la Universitat passà a dir-se **Universitat Literària de Mallorca**. En aquella època, s'intentaven uniformitzar totes les universitats espanyoles amb una reforma generalitzada dels seus plans d'estudis. Segons un informe de la Universitat (1774), calia impulsar l'estudi de la legislació nacional espanyola i de les matemàtiques i respectar els corrents teològics lul·lista, tomista i escotista. La teologia suarista havia estat suprimida el 1767, arran de l'expulsió dels jesuïtes. Els plans d'estudis de 1807, 1812 i 1824 ampliaren sobretot l'àrea de medicina, amb noves disciplines, com la botànica, la higiene i l'obstetrícia. En l'àmbit del dret s'impulsà l'economia política i el dret natural, que fins aleshores havien estat postergats a causa de la seva vinculació a l'Europa revolucionària i liberal. El conjunt de la producció

↓ Maça, segell i birret del rector, símbols de la Universitat Lul·liana de Mallorca

↑ Antiga sala del rectorat de la Universitat Lul·liana de Mallorca

científica va tenir un marcat caràcter religiós. El saber filosòfic restà subordinat a la teologia, sense capacitat d'indpenditzar-se. El lul·lista Antoni Pasqual es lamentà del predomini eclesiàstic, que considerava un perjudici per al desenvolupament de l'escriptura i la teologia. Malgrat això, hi va haver una paulatina preocupació pel pensament modern. A més de qüestions de filosofia, s'elaboraren tractats de física experimental, mecànica, estàtica i hidrostàtica. La primera seu de la Universitat fou un senzill edifici adquirit pels jurats el 1561 per a l'Estudi General Lul·lià. Aquest edifici era situat a Palma, al carrer de Sant Roc, cantonada amb el carrer que amb el temps s'anomenà de l'Estudi General. Molts d'estudis eclesiàstics s'impartien en els col·legis de religiosos que patrocinaven les cattedres. Entre 1716 i 1720, la Universitat es traslladà a l'edifici de la Sapiència, a causa de l'aquarterament de tropes a la seva seu arran de la Guerra de Successió. El 1769, després de l'expulsió dels jesuïtes, el col·legi de Montisíon es convertí en la seu de la Universitat. El 1816-20 i 1823-29 canvià novament de situació a causa del retorn dels jesuïtes. Quan la Universitat funcionava a Montisíon, l'antic edifici de Sant Roc allotjava la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País —SEMAP— i la seva Acadèmia de Dibuix. Aquest edifici no disposava dels espais adients per a les activitats universitàries. Constava d'una planta i porxos i desaparegué quan es construí (1951)

el modern Estudi General Lul·lià. La Universitat desaparegué el 1829 per un Reial Decret que la convertia en Seminari Conciliar, adscrit a la Universitat de Cervera (Catalunya). Segons Jaume Pomar deixà de funcionar a causa del caràcter poc pràctic i excessivament teòric del seu ensenyament. Durant la regència del general Espartero, l'octubre de 1840, la Junta de Govern de Mallorca restablí la Universitat amb el nom d'**Universitat Literària Balear** o Universitat Provisional. El principal impulsor fou Miquel Mo-

ragues. El seu objectiu era modernitzar l'ensenyament amb estudis de llengües modernes, com l'anglès i el francès, de lògica i matemàtiques pures, de ciències naturals i de ciències socials i morals. També es preveia la restauració dels estudis de medicina i cirurgia. L'agost de 1842, se suprimí definitivament aquesta Universitat. A Mallorca no hi va tornar a haver estudis universitaris fins a 1951 i fins a 1978 no es creà la *Universitat de les Illes Balears* (←). (RP)

UNQUEIRA, ALQUERIA Vegeu *Uncaire*.

URBANS, COLL DES Al terme d'Artà, situat entre sa Begura Vella, sa Carbonera, Carrossa i Sos Fuller. (M)

URBE Galeria d'art fundada (1990) a Es Clot, d'Alcúdia, per Bàrbara Genovard Darder, que en fou directora. Es dedicà a la divulgació de l'art contemporani. Entre les exposicions que organitzà, destaquen les de Vicent Calbet, Alceu Ribeiro, Tur Costa i Ellis Jacobson. Fou clausurada el 1993.

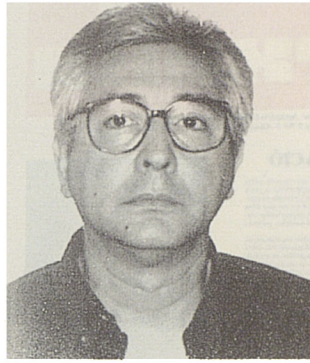
URBINA TORTELLA, PERE ANTONI (Llucmajor 1936) Escriptor. El 1963, es doctorà en filosofia a la Universitat Lateranense de Roma i, el 1967, es llicencià en aquesta mateixa especialitat a la Universitat Complutense de Madrid. El 1969, obtengué el

↓ Claustre de la Universitat Lul·liana de Mallorca (Estudi General Lul·lià)

← Pere
Antoni Urbina
Tortella

← Sebastià
Urbina Tortella

doctorat en dret a la Universitat Complutense de Madrid. El 1963, fixà la residència a Madrid i començà a exercir de crític d'art a la revista *Arte*. Fèu guions per a Televisió Espanyola i per a Ràdio Nacional. És autor dels estudis biogràfics *Lawrence de Arabia* (1964) i *David, el rey* (1990) i de l'obra teatral *El seductor* (1976). Com a novel·lista, ha publicat, entre d'altres obres, *El carromato del circo* (1968), *Días en la playa* (1969), *Gorrion solitario en el tejado* (1972), *Una de las cosas* (1973), *Pisadas de gaviotas sobre la arena* (1979) i *Mnémosine está en la galería* (1992). És autor dels assaigs *Filocalia o amor a la belleza* (1988) i *Actitud modernista de Juan Ramón Jiménez* (1994). De la seva obra poètica, destaquen *Los doce cantos* (1979), *Mientras yo viva* (1979), *Estaciones cotidianas* (1984), *La rama* (1988), *Hojas de calendario* (1988), *Hojas y sombras* (1990) i *Las edades como un dardo* (1991). Les seves crítiques cinematogràfiques han estat recollides a *Cine93* (1993), *Cine94* (1994) i *Cine95* (1995), publicades en col·laboració. Ha traduït al castellà obres de l'italià, l'anglès i el francès. Ha col·laborat en les publicacions *ABC Cultural*, *Nuevo Diario*, *Arriba*, *El Alcázar* i *Atlántida*.

URBINA TORTELLA, SEBASTIÀ (Campanet 1941) Filòsof. Es llicencià (1968) en dret a la Universitat de La Laguna (Canàries). Es doctorà (1982) en aquesta mateixa matèria a la Universitat de les Illes Balears —UIB—, amb la tesi *Ética y Política en Luis Jiménez de Asúa* (1984). Des de 1985, és professor titular de la UIB. Ha estat degà de la Facultat de Dret de l'esmentada universitat (1985-86) i professor tutor de dret del centre associat de les Balears de la Universitat Nacional a Distància —UNED— (1987-89). És autor de *Perspectivas en la Filosofía del Derecho* (1988). Ha publicat articles a les revistes *Cuadernos de la Fa-*

cultad de Derecho i *Ratio Iuris*, entre d'altres.

URDIAL, L' Terrenys del terme d'Escorca, estesos entre Mortitx, la font d'en Quelota, ses Comes i el cingle de ses Mules. (M)

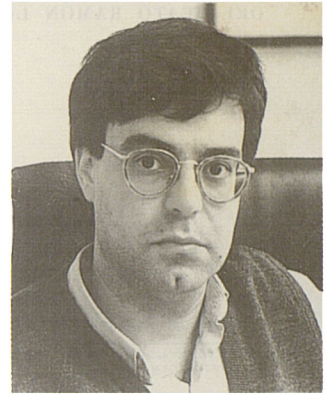

← Casimir
Urec Cifre

UREC CIFRE, CASIMIR (Palma s. XIX - 1892) Erudit. Exercí de funcionari administratiu de la Comissió Provincial d'Hisenda. Col·laborà en la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País, de la qual fou soci de mèrit. És autor d'*Estudios sobre la riqueza territorial de las Islas Baleares dedicados a las Cortes Constituyentes* (1869) i *Memoria del Hospital General de las Islas Baleares* (1878).

URGELL, ANTONI (Palma s. XVI - 1593) Mercader. Fèu una gran fortuna amb el comerç de blat entre Itàlia i Espanya, amb les naus «Santa Maria de la Gràcia» i «Nostra Senyora d'Ajuda». Molt relacionat amb els cercles aristocràtics i mercantils de Mallorca, fou curador de l'heretat del senyor Antoni d'Oms. Tenia la casa pairal, amb mobiliari de luxe i una gran biblioteca, al carrer de la Font d'en Candel, a la parròquia de Santa Eulàlia, de Palma, on posseïa un altre casal al carrer de la Gerreria. Era titular d'alous a Andratx, Inca, Palma i Petra, relacionats

en el seu *Llibre de Capbreus*. Llegà dotze *Llibres de comptes i negocis* (1558-93), fonamentals per a l'estudi del comerç a Mallorca a la segona meitat del s. XVI. Els inventaris dels seus béns, elaborats (1593) pels notaris Onofre Bonet i Pere Joan Oliver, són d'un gran interès històric. (DF)

→ Ricard
Urgell
Hernández

URGELL HERNÁNDEZ, RICARD (Palma 1958) Arxiver i historiador. Es diplomà (1979) a l'Escola Universitària de Formació del Professorat d'Educació General Bàsica. El 1984, es llicencià en filosofia i lletres, secció d'història, a la Universitat de les Illes Balears i s'hi doctorà (1992), en la mateixa especialitat, amb la tesi *El reino de Mallorca en la época de Juan II. La guerra civil catalana y su repercusión financiera*. És funcionari del Cos Facultatiu Superior de la Comunitat Autònoma i, des de 1994, director de l'Arxiu del Regne de Mallorca. Obtingué (1992) el premi Ciutat de Palma d'humanitats. Ha participat en diversos congressos d'història medieval i ha publicat articles en revistes especialitzades. És coautor, amb Antoni Mut, de *Josep Maria Quadrado i l'Arxiu del Regne de Mallorca* (1996).

URGENT, COSTA D' Al terme de Palma. Hi ha notícies de la seva existència per documentació datada el 1232. (M)

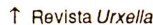
URMENETA CERVERA, FERMÍN (Barcelona 1925) Lul·lista. Es llicencià (1946) en dret i en filosofia a la Universitat de Barcelona. Es doctorà (1948) en ambdues disciplines a la Universitat Complutense, de Madrid. El 1948, ingressà en la *Maoricensis Schola Lullista*. El 1950, publicà *El pensamiento social del Beato Ramon Llull*. El decenni de 1950, s'incorporà a l'Institut Filosòfic Balmesí, de Barcelona, com a redactor en cap de la revista *Espíritu*, *Conocimiento*, *Actualidad*. A partir d'a-

URÓ DES CORRAL Indret de la costa del terme d'Escorca, situat entre el racó de sa Figuera i sa Clivella. (M)

URXELLA Antiga possessió del terme de Selva. Vegeu *Auxella*.

URXELLA Publicació que edita

URVOY, DOMINIQUE (Villeneuve-sur-Lot, França 1943) Lul·lista i arabista. Es llicencià (1965) en filosofia i sociologia a Bordeus. S'especialitzà (1974) en llengua i filosofia àrabiques a Síria. Durant aquests anys, començà a investigar les relacions de Ramon Llull i el món àrab i publicà *La vie intellectuelle et spirituelle dans les Baléares musulmanes* (1972). Fou (1973-74) becari de l'Institut Français d'Études Arabes i feu l'estudi *Le rôle des facteurs culturels comme lien entre la mentalité islamique et la pensée lullienne: l'exemple de la musique* (1975). Va esser (1974-81) agregat d'investigació en el Centre National de la Recherche Scientifique. El 1977, ingressà a la Maioricensis Schola Lullistica. Ha estat professor de la Universitat de Tolosa, on ha continuat les seves investigacions sobre *L'idée de "cristianus arabicus"* (1994) i *Nature et portée des liens de Ramon Llull avec l'univers arabe* (1995). (ST)

UTRILLA BELBEL, ALEJANDRO DE (Alcalá la Real, Andalusia 1889 - Granada 1963) Militar. Ingressà a l'Acadèmia de Cavalleria el 1907. Participà en la campanya del Marroc i, el 1922, ascendí a comandant per mèrits de guerra. El 1931, passà a la reserva. El 1935, feu part de la Junta Militar Carlista. El 1938, era coronel rein- gressat i, el 1940, general de brigada. Ocupà el càrrec de sotsinspector de les Balears i governador militar de Mallorca (1941-42). El 1943, va esser promo- gut a general de divisió. El 1952, era governador militar de Valladolid i sots- inspector de la VII Regió Militar. L'oc- tubre d'aquell mateix any ascendí a ti- nent general i va esser nomenat capità general de les Balears. Cessà en aquest càrrec el 1954. (DJ)